# ŞALOM ALEHEM

59

BIBLIOTECA
PENTRU TOȚI

Tevi lăptarul

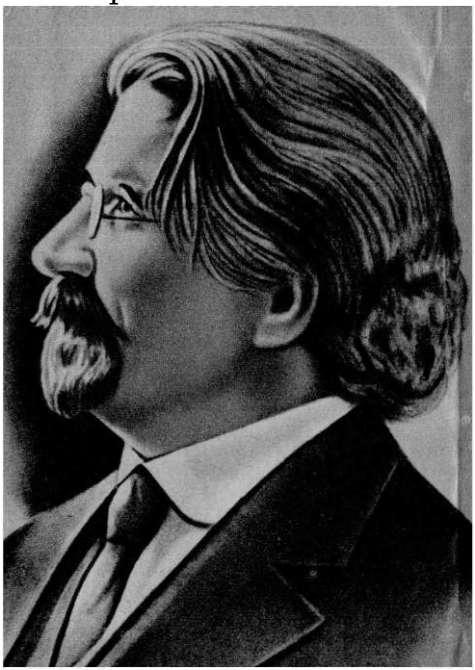

ŞALOM ALEHEM

Tevi lăptarul

1961

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI EDITURA PENTRU LITERATURĂ

În româneşte de I. LUDO

Prefaţă

În martie 1859 s-a născut în târgul Periaslav, gubernia Poltava, din Rusia ţaristă, Şalom Rabinovici, care avea să se numească apoi Şalom Alehem. În ordinea naşterilor, viitorul Şalom Alehem era al treilea copil al părinţilor săi, dar nu cel din urmă, întrucât mama lui, la cei doi fraţi mai mari, avea să adauge încă nouă fraţi mai mici.

Până la vârsta de paisprezece ani, Şalom Alehem învaţă la şcoala evreiască. După aceea frecventează şcoala

rusească, pe care o termină în 1876. Urmează apoi o perioadă în care se întreţine din lecţii de limba rusă, iar mai târziu împlineşte funcţia de ofiţer de stare civilă în ghetoul din Liben, gubernia Poltava. În toţi anii aceştia, Şalom Alehem are răgazul să simtă că rostul său nu este să rămână un funcţionar care eliberează certificate de naştere, deces ori Căsătorie, ci să scrie. Aşa că, la 1881, Şalom Rabinovici dă la iveală primele încercări literare, folosind, după cum impuneau regulile de fier ale dictaturii intelectuale care domnea pe atunci în ghetou, limba ebraică.

Dar limba cărţilor sfinte avea un cusur de ordin general: era străină milioanelor de oameni simpli evrei – şi un mare cusur de interes personal: prin încorsetarea ei în forme chinuite, artificiale, bombastice, necomunicative, cvasimumificate şi oarecum solemne, limba ebraică tăia orice avânt unui temperament exuberant, mobil, viu, cum nu se poate mai viu, ca al tânărului Şalom Alehem, care nu voia să stea de vorbă cu morţii, ci numai cu viii. Prins între dorinţa din ce în ce mai chinuitoare de a vorbi şi disperarea că este condamnat să rămână mut pe veci, Şalom Rabinovici se zbătu, fără să ştie ce are de făcut, până în 1883, când apăru pentru întâia oară „Gazeta Populară Evreiască”. Această publicaţie produse o cotitură hotărâtoare în existenţa lui Şalom Alehem. „Gazeta Populară Evreiască” era scrisă în limba maselor evreieşti: în idiş. În idiş vorbeau şi se înţelegeau şi puteau fi înţelese legiunile acele de evrei flămânzi, umili şi lipsiţi de orice apărare. Şalom Rabinovici se hotărî: va scrie în idiş.

Dar din capul locului se izbi de o dificultate: cum îşi va semna lucrările? Cu numele lui? Nu se putea! Şi iată de ce:

Pe vremea aceea se dădea în sânul colectivităţii evreieşti din Rusia ţaristă o luptă aprigă între cele două

limbi evreieşti: ebraica şi idiş. Ebraica, limba „cărţilor sfinte”, era rezervată numai bărbaţilor. Aşa suna sentinţa îndărătnică, intransigentă, a „aristocraţiei” ebraizante din ghetou: femeile nu au voie nici să vorbească, nici să citească limba ebraică, pentru că ar spurca-o. De aceea, până şi rugăciunile de sărbători, care erau de la originea lor milenară numai în ebraică, spre a deveni accesibile femeilor, erau traduse în idiş, ca să nu mai vorbim de traducerile în germană ori franceză, frumos legate în piele, pentru femeile bogate şi cu o oarecare cultură. Toate acestea numai spre a feri ebraica de vreun contact impur cu femeile. Bărbaţii, însă, erau liberi să se folosească în absolut toate împrejurările de limba ebraică: în cuvântări, în predici, în conversaţii, în corespondenţa lor particulară ori comercială – şi cu atât mai mult în literatură. Cunoaşterea oricât de superficială ori deformată a textelor sfinte în ebraică era un atestat de cultură. În schimb, idişul era prezentat de ebraişti ca o limbă hibridă, vulgară, demnă de dispreţul bărbaţilor cu carte. Idişul este limba neciopliţilor, a bădăranilor, a oamenilor de rând şi – pentru ca insulta să fie şi mai gravă – idişul, spuneau ei, este limba servitoarelor şi a bucătăreselor.

Se întâmplă însă ca Şalom Rabinovici să fie cucerit de limba idiş, tocmai pentru că prin ea se putea adresa acestor oameni de rând, acestor „neciopliţi”, amărâţi, disperaţi, dezorientaţi, dezarmaţi, pe care-i iubea şi pe care se simţea chemat să-i apere şi să-i ajute. Un singur lucru îl reţinea: grija să nu-l supere pe tatăl său.

Ca toţi cei din generaţia lui, bătrânul era un ebraizant fanatic, deci, implicit, un duşman fanatic al idişului. Aşadar, când va afla că propriul său fiu, în care-şi pune speranţe nelimitate, a căzut atât de jos încât s-a apucat să scrie în idiş, bătrânului îi va fi ruşine să se mai arate în lume. De frică, deci, să nu-l amărască pe tatăl său,

Şalom Rabinovici se opri la un compromis care va aranja lucrurile, fără ca nimeni să sufere: va scrie în idiş, la care nu putea renunţa, dar va renunţa la numele lui de familie şi-şi va lua un nume fictiv: Şalom Alehem.

De la primele manifestări în idiş, Şalom Alehem trezi în sufletul cititorilor săi un sentiment de admiraţie, pentru că Şalom Alehem, în opera lui, nu încerca nici să ascundă, nici să înfrumuseţeze ceva din farsa prelungă, cu mii de poante, pe care prigoana şi foamea o jucau milioanelor de umbre masate în ghetou. Admiraţie, mai ales, pentru că Şalom Alehem nu făcea din păţaniile şi nenorocirile acelei populaţii cenuşii din Kasrilivka trafic de umor. Acest mare umorist nu făcea literatură umoristică din ceea ce-i oferea fundătura evreiască. Umorul este intrinsec operei lui prin natura tragic de umoristică a întâmplărilor pe care sunt siliţi eroii lui să le trăiască. Nimic nu este brodat de autor, nimic nu iese din cadrul celei mai aspre realităţi, aşa cum este realitatea în realitate. Prin aceasta este mare Şalom Alehem: în primul rând prin precizia neobişnuită cu care a ştiut să selecţioneze din mormanele de belele şi nenorociri, sub care zăcea îngropat ghetoul, cele mai expresive faţete ale tragediei – şi în al doilea rând, pentru respectul până la veneraţie cu care a transcris tot ce i-a fost dat să audă din gura eroilor săi, fără a adăuga nici măcar o virgulă tendenţioasă, pătruns de acel înţelept principiu că nimic nu poate fi mai tendenţios decât adevărul.

Opera lui Şalom Alehem cuprinde douăzeci şi opt de volume, în care intră romane, piese şi povestiri. Genul în care excelează Şalom Alehem sunt povestirile. Datorită lor, Şalom Alehem s-a situat, din primii ani ai activităţii lui, alături de cei mai mari scriitori din literatura universală. În fruntea creaţiilor lui stau, însă, două lucrări, în care Şalom Alehem îşi dă toată măsura genialului său dar de a capta cele mai subtile vibraţii sufleteşti şi spirituale ale eroilor

săi de o structură atât de complexă: una este „Menahem Mendel” – care a apărut în româneşte sub titlul: „Romanul unui om de afaceri”[1] – şi cealaltă, „Tevi lăptarul” – care este azi prezentată pentru întâia oară cititorului român.

În „Menahem Mendel” găsim prototipul acelor milioane de evrei care – înghesuiţi de regimul tatist în ghetouri parcimonios limitate şi riguros păzite, cu porţile şcolilor închise, ca şi porţile fabricilor, ca şi porţile oricărei munci productive, ca şi porţile profesiunilor libere – generaţii de-a rândul, în fiece dimineaţă când se trezeau, îşi puneau întrebarea: „de unde o să iau astăzi o bucată de pâine pentru copii?” – iar când vedeau că viaţa nu le dădea niciun răspuns, îşi căutau refugiul în himere. Dar deoarece fuga după himere este foarte dinamică, va fi şi Menahem Mendel la fel de dinamic. De asta nu-l vom putea prinde niciodată stând locului pe omul acesta. Tot timpul, Menahem Mendel aleargă. După ce? După o himeră. După porumbei fripţi. După mirajul unti comori care se află pe aproape şi care-l aşteaptă pe Menahem Mendel să pună mâna pe ea. Menahem Mendel e sigur că ea îl aşteaptă. „Au mai pus mâna pe asemenea comori şi alţi evrei, nemâucaţi ca şi el: Rothschild, de pildă. Şi el evreu, acest Rothschild 1 Şi cu toate astea uite-l unde a ajuns. Plin de bani. Şi-n casa lui vin regi şi prinţi. Dar de ce am merge atât de departe? Avem şi aici, în Rusia lui Nicolae al II-lea, pe unul, un evreu care a dat peste o comoară: Brodski 1 Tot evreu. Tot supus al ţarului. Dar nimeni, în toată Rusia, nu poate bea ceai fără zahărul lui Brodski!” îşi zicea Menahem Mendel.

Brodski, ca şi Rothschild, este pentru Menahem Mendel dovada peremptorie a puterii şi bunătăţii celui de sus… Dacă Dumnezeu vrea…

Dar vezi că Dumnezeu. În loc să-i dea lui Menahem

1 Vezi: Şalom Alehem, Opere alese, E.S.P.L.A., 1955 (n.r.).

Mendel comori. îi dă numai lovituri de ciomag. Menahem Mendel însă, în goană după visurile lui, nici nu le simte. Aleargă mereu şi nimeni nu-l poate trezi. Nici mustrările şi blestemele soţiei lui, nici sentinţele filosofice ale soacră-şi, nici poliţia care-l alungă dintr-un târg într-altul şi de pe un trotuar pe celălalt – nimic. În definitiv, de ce s-ar trezi? Ca să-i piară şi ultima verigă ce-l leagă de viaţă: speranţa?

În faţa lui Menahem Mendel se ridică Tevi. Ţevi nu mai este o abstracţie care pluteşte în visuri. Tevi este un om sănătos. Uneori, sărăcia şi necazurile îl îmbie şi pe Tevi la visuri. Dat Tevi ştie să se opună visurilor cu bărbăţie. Este şi Tevi un optimist şi crede şi el în noroc. Dar nu rămâne cu privirea pierdută în ceruri, ca să-şi caute steaua, ci-şi ţine mai tot timpul ochii în jos, spre pământ, pentru că pâinea ţi-o scoţi din pământ, nu din stele. Tevi nu-şi pierde capul. E) nu uită un moment că nevasta şi copiii lui vor să mănânce. Dar e prea lucid ca să nu-şi dea seama că mâncarea n-o poţi agonisi decât prin muncă... Dacă vrei – zice el – să câştigi bani, trebuie să munceşti pentru ei". Tevi nu se lasă înşelat: „Norocul o fi bun, dar munca parcă este o cale ceva mai sigură spre pâinea copiilor tăi".

Este, deci, foarte firesc ca, din aceleaşi motive pentru care Menahem Mendel cade pradă unor visuri trandafirii, Tevi, mai puţin slab, să fie mereu stăpânit de mânia împotriva orânduirilor lui Dumnezeu. Tevi vrea să muncească, dar din voia lui Dumnezeu şi *a* „unsului lui Dumnezeu" – ţarul – profesiile îngăduite sărăcimii evreieşti, pe lângă faptul că sunt extrem de limitate, nu pot procura decât o mică-micuţă bucată de pâine, mai mult iluzorie – disputată şi aceea, oricât de neîndestulătoare ar fi ea, de atâţia alţi concurenţi, care au şi ei copii de îngrijit. În ghetoul lui, evreul sărac era liber să fie spălător de morţi, sau cioclu, sau gropar, sau haham, sau cantor, sau

dascăl, sau ceauş, sau peţitor, sau, mai ales, cerşetor. Aceste funcţii, legate în cea mai mare parte de practicile rituale, reveneau, în mod firesc, păturii „intelectuale”, întrucât, prin natura lor, presupuneau, dacă nu o ini-Vili ţiere mai profundă în textele sfinte, cel puţin cunoaşterea pe de rost a rugăciunilor. Tot în ghetou, evreul sărac putea fi croitor, cizmar, tinichigiu – categorii dispreţuite de intelectuali, care considerau pe meseriaşi drept nişte ignoranţi, deoarece nu cunoşteau carte evreiască. În acelaşi ghetou, evreul mai putea fi lustragiu, hamal, apar, căruţaş – ocupaţii neutre, care nu se încadrau nici în categoria „intelectualilor”, nici în aceea a meseriaşilor.

Cu Tevi facem cunoştinţă când nu e decât un biet căruţaş, care de dimineaţă până seara cară butuci din păcâure la gară pentru câteva copeici. Dar nici de aceste copeici nu este totdeauna sigur. Sunt zile când Tevi n-are de lucru şi când trebuie să-şi pună întrebarea – nu cu ce o să astâmpere foamea copiilor, ci cu ce o să-şi sature calul. Pe copii, nevasta îi mai poate hrăni şi cu poveşti, şi cu ţipete – ba uneori şi cu ghionturi – dar calul nu-l poţi nici speria, nici înşela. Dacă nu-i dai zilnic porţia lui de nutreţ, nu mai e bun de nimic.

Dar iată că pe neaşteptate cerul se înseninează şi pentru Tevi: într-o zi, Tevi întâlneşte două femei rătăcite de dimineaţă în pădi. are. La stăruinţele lor, Tevi le încarcă în căruţă, face cale întoarsă şi le duce acasă la ele, la Boiberic, centrul de vilegiatură al evreilor cu stare. Drept răsplată, Tevi capătă o vacă stearpă şi treizeci şi şapte de ruble.

În faţa acestei averi, Tevi şi nevastă-sa, care n-au dispus niciodată de atâţia bani, după ce-şi dau curs liber emoţiei, se întreabă cam ce ar putea face cu banii şi hotărăsc ca, pe lângă vaca cea stearpă, să mai cumpere o vacă lăptoasă.

De aci începe acel simulacru de bunăstare a lui Tevi, cate, împreună cu nevasta şi copiii, fabrică de zor unt şi brânză pentru

„Şuieraţii" veniţi să se odihnească în vilele de la Boiberic".

Or, în aceeaşi măsură în care Menahem Mendel este absorbit de visuri, până la o totală ignorare a realităţii, este şi Tevi atât de absorbit de muncă, încât rămâne o vreme orb la tot ce se petrece împrejur.

Astfel, Tevi nu vede la început cum în umbra celor de o scamă cu el, care muncesc din greu pentru o bucată de pâine – ca şi în umbra celor de o seamă cu Menahem Mendel, care, transfiguraţi de extazul ce li-l suscită în fantezie averea lui Brodski, se lasă înghiţiţi de mlaştina unor visuri smintite – se înalţă o generaţie nouă. Generaţia luminată, realistă, curajoasă, a unui tineret hotărât să se rupă o dată pentru totdeauna de sub robia lui Dumnezeu şi a ţarului. Dar când ia cunoştinţă de acest fenomen, Tevi, chiar cu sacrificiul autorităţii lui părinteşti – pentru a cărei apărare luptă, din orgoliu, uneori cu o încăpăţânare sălbatică – îl priveşte cu un scepticism simulat, îndărătul căruia se ascunde o simpatie nemărginită. Adeziunea lui la idealul acestor copii [Hi este întâmplătoare, deoarece Tevi este el însuşi, în felul lui, un revoltat. Deşi nu uită să-şi facă zilnic rugăciunile reglementare, Tevi vorbeşte deseori cu Dumnezeu, sau despre Dumnezeu, pe un ton prea puţin reverenţios, dacă nu de-a dreptul insultător. „Parcă noi – zice el – ce spunem în psalmi? Aibi încredere în Dumnezeu!" Şi comentează: „Aibi încredere în Dumnezeu, pentru că şi ei, de partea lui, va avea grijă să fie vai şi amar de ciolanele tale!" Asemenea dovezi de încredere în bunăvoinţa lui Dumnezeu faţă de cei săraci abundă în toată lucrarea. Apoi, atitudinea lui Tevi faţă de clasa celor avuţi este cu totul opusă atitudinii lui Menahem Mendel.

Menahem Mendel se bucură de bucuria celor bogaţi, ţopăie în ritmul dansului celor bogaţi, îi admiră şi-i iubeşte pe cei bogaţi, în care nu vede o clasă de exploatatori, totalmente străină de el, ci nişte precursori străluciţi ai apropiatei lui bogăţii. Pe când Tevi face rechizitoriul celor bogaţi. Îngâmfarea lor, răutatea lor, spiritul lor „filantropie”, necinstea lor, nepăsarea cu care calcă în picioare pe cei mai slabi decât ei sunt pecetluite de Tevi în cuvinte pline de dispreţ şi de ură.

De aci şi sentimentele lui părinteşti pentru tot tineretul acela, care, fără să aibă ce mânca şi unde dormi, îşi caută un adăpost prin podurile caselor, îşi colectează, cu chiu, cu vai, cei câţiva gologani de o scrumbie şi o pâine – şi învaţă, şi dă examene, şi luptă în grupările revoluţionare să răstoarne ordinea ţarului. De aci, dragostea lui tot mai mare pentru acel Chipăruş, acel coate-goăle, acel adolescent, pe cât de sfrijit, pe atât de isteţ şi înflăcărat, care – aşa cum îl defineşte Hudel, cea de a doua fată a lui Tevi – „… de el însuşi nu ţine seamă. Tot ce face e spre binele altora, spre binele lumii şi mai cu seamă spre binele oamenilor care muncesc, spre binele poporului muncitor”. De aceea Tevi i-o dă, de la primul cuvânt, lui Chipăruş de nevastă pe Hudel, şi de aceea când Chipăruş sfârşeşte prin a fi arestat şi deportat în Siberia, unde este urmat după scurt timp de Hudel, Tevi, cu toată durerea ce i-o provoacă despărţirea de fii-sa, nu numai că mi-i poartă pică lui Chipăruş, dar e şi mândru de el. Astfel, se foloseşte de orice prilej spre a da celorlalte fete ale lui pe Chipăruş şi pe Hudel ca exemplu de tineri cinstiţi, care, legaţi între ei prin jertfe imense, urmăresc o ţintă precisă în viaţă.

Viaţa lui Tevi este brăzdată de necazuri şi nenorociri. Nevastă-sa-i moare, fetele, una câte una, îl părăsesc, spre a-şi urma destinul – şi, între timp, îşi aminteşte şi ţarul de

el. Născut în sat din părinţi şi bunici care s-au născut, au trăit şi au murit în sat, Tevi 3 rămas în sat toată viaţa lui fără să-l supere nimeni. Era atâta bunâmţţ-legeTE între el şi ţărani, încât ţăranii l-au socotit totdeauna ca pe unul de-al iar. Dar în 1905, când Nicolae al ŢI-lea se vede silit să dea ţării o constituţie, Tevi se trezeşte într-o zi cu toată obştea în ograda lui. Ce caută obştea la el – şi încă înarmată cu ciomege? Însuşi primarul îi dă lui Te –, cu simplicitate, explicaţia:

— „Am venit, Tevel, la tine, pentru că vrem să te batem!”

Totuşi, faptul este atât de neobişnuit în relaţiile dintre Tevi şi sat, încât nici măcar starostele ţăranilor nu ştie exact ce înseamnă a-l „bate” pe Tevi.

— „Nu ştim nici noi” – mărturiseşte primarul – „ce să facem tu tine, Tevel: să-ţi spargem doar geamurile şi să-ţi spintecăm plăpumile şi pernele ca să le golim de fulgi, ori să-ţi dăm foc la casă, la grajd şi la toată gospodăria?”

Iar la întrebarea lui Tevi de ce i se cuvin toate astea, primarul îi răspunde cu aceeaşi simplicitate:

— „Lucrurile, zice el, stau aşa: noi, cu tine, Tevel, n-avem nimic. Măcar că eşti jidan, zice el, nu eşti om rău. Dar una cu alta, zice el, n-are a face. De bătut trebuie să te batem. Aşa cura a hotărât obştea, aşa trebuie să rămână 1 Măcar geamurile să ţi le spargem. Asta, zice el, *trebuie* s-o facem neapărat, fiindcă, dacă se întâmplă să treacă cineva pe aici, las să vadă, zice el, că te-rm bătut, altminteri, zice el, ne pune amendă…”

Iată, aşadar, adevăratul motiv pentru care ţăranii sunt obligaţi să-l „bată” pe Tevi: teama că „cei mari”, dacă vor trece pe acolo şi vor vedea că ţăranii nu l-au bătut, îi vor pedepsi cu amendă. Cu Tevi nu au nimic. Dar „măcar geamurile să i le spargă”. Trebuie! Ca să vadă „ăi mari” că l-au „bătut”. Şi. Într-adevăr, ţăranii se mulţumesc să-i

spargă lui Tevi numai geamurile – şi apoi se risipesc pe la casele lor, mulţumiţi că I-au „bătut”, fără să-l bată pe Tevi al lor, care continuă să rămână al lot cel de mai înainte încă un şir de ani, fără a se ivi cel mai mic conflict între ei, fiindcă ţăranii nu umblau, ca boierii, să-i caute lui Tevi pricină cu luminarea. Ţăranul rus nu era antisemit. El era străin de toate socotelile politice ale boierilor. Cazul lui Tevi nu este o întâmplare izolată a unui Tevi oarecare. Faptul nu este decât o ilustraţie a unei atitudini generale a ţărănimii faţă de teroarea ţaristă, exercitată cu aceeaşi furie sadică împotriva muncitorimii şi ţărănimii, ca şi împotriva tuturor acelora în care autorităţile simţeau că spiritul de răzvrătire creşte şi capătă o consistenţă din ce în ce mai primejdioasă.

Aşa se explică de ce, după şi în ciuda constituţiei ţarului, au mai putut trece ani, fără ca Tevi să aibă ceva de îndurat. Până ce ţarul, exasperat că ţăranii continuă să-l tolereze, ba să-l şi ocrotească pe Tevi al lor, pune înseşi autorităţile pe lucru: în trei zile, Tevi trebuie să fie alungat de la ţară. Şi, odată cu Tevi, trebuie să fie expulzaţi toţi Ţevii din toate satele imperiului. Iar pentru că măsura ar atinge prea puţini Ţevii, ţarul dă ordin ca nenumărate comune urbane să fie decretate comune rurale, pentru ca să poată fi izgoniţi legal şi evreii din târguri.

Astfel, în urma expulzării oficiale din satul lui drag, îl putem vedea pe Tevi silit să-şi caute un locşor într-un oraş în care să-şi poată pune capul, din „mila” lui Dumnezeu şi a ţarului.

În rezumat, „Tevi Lăptarul”, dacă este pe de o parte o istorie întunecată a mizeriei, a umilinţelor, a prigoanelor la care a fost supusă, până la Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie, colectivitatea evreiască, alături de toate celelalte popoare din imperiul ţarist – pe de altă parte, este cartea speranţelor în noua generaţie revoluţionară, cartea

optimismului creator, cartea bunului simţ, cartea omeniei, care vede în binele tuturor celor ce muncesc binele fiecăruia în parte.

## *I. LUDO*

### NOTA TRADUCĂTORULUI

*În lucrarea aceasta vom întâlni – în afară de unele citate exacte fi bine plasate – altele de neînţeles şi, în orice caz, străine de text. Asupra acestora din urmă ţinem să prevenim pe cititor, cu rugămintea să nu caute înţelesuri subtile acolo unde nu se găsesc. Tevi lăptarul,* de *că a citat greşit, din ignoranţă, fie că a ajustat în mod. arbitrar textul citat spre a-şi întări argumentaţiile, fie că, pur şi simplu, a născocit citatele, spre a-şi putea bate joc de cel cu care stă de vorbă.*

*Tot în această lucrare se pomeneşte de un anume Mendel Beilis. În anul 1910, spre a abate atenţia maselor din întreg imperiul rus de la condiţiile groaznice în care trăiau fi, în special, spre a înăbuşi glasul luptătorilor comunişti, care chemau poporul să se ridice împotriva opresiunii ţariste, autorităţile lui Nicolae al II-lea, ţarul Rusiei, au înscenat. – evreului Mendel Beilis, funcţionar al unei jabrici din Kiev, un proces de omor rauai...*

EU, NEVREDNICUL!

O epistolă a lui Tevi lăptarul către autor *Scrisă în anul 1895*

Cinste preaiubitului şi nepreţuitului meu prieten reh[2] Şalom Alehem, noroc şi sănătate să-i dea Dumnezeu şi lui, şi nevestei lui, şi copiilor lui şi numai de mari bucurii să aibă parte oriunde o întoarce capul, amin!

Eu, nevrednicul! Aşa trebuie să-ţi spun: la fel cum a spus, în cărţile noastre sfinte, străbunul Iacov când a pornit împotriva lui Esau. Dar dacă ţi se pare că nu-i prea

2 Domnule, în limba idiş (n.r.).

potrivit, te rog, pani[3] Şalom Alehem, nu te supăra, fiindcă eu nu sunt decât un om necioplit. Dumneata ştii, desigur, mai multe ca mine, ce să mai vorbim! Când trăieşti o viaţă întreagă la ţară, Dumnezeu să mă ierte, ajungi să te prosteşti cu totul! Cine să mai aibă vreme să-şi arunce ochii pe o carte, să înveţe ceva, sau mai ştiu eu ce! Noroc că vara se adună, pe la vilele din Boiberic, bogătaşii din lehupeţ, aşa că se poate întâmpla să dai peste un om mai subţire, de la care să prinzi câte un cuvânt înţelept. Crede-mă că, ori de câte ori îmi amintesc de zilele alea când locuiai nu departe de mine, în pădure, şi-mi ascultai toate poveştile mele neroade, mă simt ca şi cum aş fi câştigat o avere. Nu ştiu ce ţi-a plăcut atâta la mine, câţi pierzi vremea cu un biet omuleţ cum sunt eu, şi-mi trimiţi bileţele, ba, pe deasupra, îmi mai şi treci numele într-o carte şi faci din mine o întreagă poveste, parcă ar fi cine ştie ce de capul meu! De asta mă văd silit să-ţi spun: Eu, nevrednicul…

Drept e că-ţi sunt bun, bun prieten, măcar de mi-ar da Dumnezeu a suta parte din cele ce-ţi doresc durmtale! Cred că ai văzut destul de bine ce grijă am avut de dumneata încă în anii ăi buni, când mai stăteai în vila a mare, îţi aminteşti? Ţi-am cumpărat cu un cincizeci de ruble o vilă, care era un adevărat chilipir şi pentru cincizeci şi cinci. Că după trei zile a pierit? Nu-i vina mea. Ca dovadă: a pierit şi cealaltă vită, pe care tot eu ţi-am dat-o. Ştii prea bine şi dumneata cât sânge rău mi-a făcut afacerea asta! în zilele alea am umblat ca năuc. Ştiu eu? Cred că ţi-am adus tot ce-i mai frumos şi mai bun, aşa să ne ajute Dumnezeu acu, de

Anul Nod, pe amândoi… şi mie să-mi ajute Dumnezeu să-mi scot bucăţica de pune şi să fim sănătoşi şi eu, şi căluţul… şi vitele să-mi dea atâta lapte, ca să am şi de aci

3 Domnule, în limba poloneză (n.r.).

încolo unt şi briază îndeajuns şi pentru dumneata, şi pentru toţi bogătaşii din lehupeţ… noroc să le dea Dumnezeu, şi parale, şi toate bunătăţile pământului, care să le umple inima de bucurie! Iar dumitale, pentru că-ţi dai atâta osteneală cu mine şi pentru cinstea ce mi-o faci cu cartea dumitale, îţi spun încă o dată: Eu, nevrednicul!… De ce să faci atâta tărăboi în jurul meu, ca o lume întreagă să afle că dincolo de Boiberic, la doi paşi de Anatevka, trăieşte un Tevi lăptarul!

Dar dumneata ştii, pesemne, ce faci! Minte, slavă domnului, nimeni nu trebuie să te înveţe, şi să scrii, asta poţi şi singur. Cât despre celelalte, am încredere în dumneata că o să faci pentru mine acolo, în lehupeţ, tot ce trebuie ca de pe urma cărţii dumitale să-mi iasă ceva. Pentru că, zău, mare nevoie aş avea! Cred că ar fi vremea să încep, cu ajutorul lui Dumnezeu, cât de curând să mă gândesc să-mi mărit una din fete. Şi dacă o vrea Dumnezeu, poate chiar două dintr-odată.

Până atunci să-mi trăieşti, şi să-mi fii sănătos aşa cum îţi doreşte din toată inima cel mai bun prieten ai dumitale.

*Ţevi*

Da, tocmai asta am uitat! Când o să isprăveşti cartea ţi o fi să-mi dai ceva gologani, te rog să mi-L trimiţi la Anatevka, pe numele hahamului. Eu am la Anatevka pomenire de două ori peiarnă: o dată în toamnă, şi a doua oară, după Crăciun, aşa că în zilele alea sunt în oraş. Dar, încolo, scrisori poţi să-mi trimiţi de-a dreptul la Boiberic, pe numele meu, aşa: „A se da domnului Tevel, lăptarul evreu”.

CÂŞTIGUL CEE MARE

Cum Tevi lăptarul, om sărac, cu o casă de copii, dă deodată peste noroc, printr-o minune care se cuvine să fie descrisă într-o carte. Întâmplarea e povestită de însuşi Tevi şi aşternută aici, pe hârtie, cuvânt cu cuvânt.

*Scrisă în anul 1895*

Din ţarină îl ridică Dumnezeu pe sărac.
Din gunoi îl înalţă pe nevoiaş.
(*Psalmi*)

Auzi, pani Şalom Alehem, dacă ţi-e dat să câştigi lozul cel mare, îţi pică de-a dreptul în casă, cum scrie la noi, la carte: „Slavă celui care ajută pe cei drepţi”, adică: halal de ăla căruia-i merge bine, cum s-ar zice; dacă treaba merge, o ia la galop. Aici. nu încape nici minte, nici vrednicie. Şi dacă se întâmplă, doamne fereşte, să-ţi iasă pe dos, poţi să vorbeşti pân’ei plesni, tot nu-ţi ajută. Pe un cal prost nu-l poţi urni din loc nici cu mintea, nici cu vorba. Munceşti de-ţi vine să te întinzi pe jos şi să mori şi, deodată, fără să ştii de ce şi de unde, încep să-ţi meargă toate din plin, cum scrie în cărţile noastre: „Şi lumina va coborî peste noi toţi”. Nu mai e nevoie să-ţi tălmăcesc cuvintele astea, dar înţelesul lor e că unul ca mine, ori ca dumneata, atâta vreme cât îşi mai trage sufletul, nu trebuie să-şi piards nădejdea. Despre asta mi-am putut da singur seama când am văzut cum s-a purtat Dumnezeu cu mine şi mi-a dat pâinea pe care o mănânc azi. Pentru că de unde şi până unde să ajung, din senin, să vând unt şi brânză, când nici bunica bunicii mele n-a făcut negoţ de brânză ori unt! Face, zău, să asculţi toată povestea de la început până la sfârşit. Uite, o să mă aşed aici, pe iarbă, lângă dumneata, pentru un minut, să mai rumege şi calul câteva fire, cum scrie la noi, la carte: „Sufletul fiecărei vieţuitoare…” adică e şi calul o făptură de-a lui Dumnezeu.

Pe scurt, povestea s-a întâmplat cam de Şevuot[4]; ca să nu te mint, cu o săptămână sau două înainte de sărbătorile astea. Sau, poate, ştiu eu? Câteva săptămâni după sărbători. Nu trebuie să uiţi că de atunci au trecut, încet-încetişor, vreun an şi o vară, adică tocmai nouă sau

4 Sărbătoare cvrciască de vară (n. [.).

zece ani, dacă nu chiar cu încă ceva pe deasupra. Pe vremea aia eram, aşa cum mă vezi, cu totul altul decât ăl de azi… vreau să zic, eram eu acelaşi Ţevi, dat nu chiar acelaşi. Cum aşa? Uite 1 Eram un calic – dar să te ferească Dumnezeu ce calic! – cu toate că, dacă te-ai uita bine, sunt şi acuma foarte departe de a fi om bogat. Cât îmi lipseşte să mă pot numi şi eu Brodski ar fi bine să câştigăm noi doi la un loc peste vară, până după sărbătorile de toamnă! Dar faţă de ceea ce am fost altă dată, se cheamă că azi aş fi bogătaş, cu calul şi căruţa lui, şi, să nu-mi fie de deochi, cu vreo două văcuţe care dau lapte şi cu încă una gata-gata să fete. În fiecare zi găseşti la mine unt proaspăt, şi brânză, şi smântână: munca noastră, fiindcă toţi muncim, niciunul dintre ai mei nu stă degeaba. Nevastămca, să-mi trăiască, mulge vacile, copiii cară doniţele şi bat untul, şi eu, aşa cum mă vezi, mă duc în fiecare dimineaţă în târg şi dau o raită pe la toate vilele din Boiberic, unde nimereşti peste cutare ori cutare, toţi negustori de frunte din Iehupeţ, eu care mai schimbi câte un cuvânt-două şi te simţi şi tu om ca oricare altul. Şi apoi sâmbăta! Cine mai mi-e de o seamă sâmbăta, când pot să-mi arunc şi eu ochii prin *Biblie*, *Psalmi*, *Pilde*, una, alta… Te uiţi la mine, pani Şalom Alehem, şi-ţi spui: „Eeei, dar ştii că Tevi ăsta e cineva!”

Pe scurt, ce am început să-ţi povestesc? Da! Şi pe vremea aia eram, cu ajutorul lui Dumnezeu, atât de sărac, că ne uscam de-a-n-picioarele de foame şi eu, şi nevasta, şi copiii. De dimineaţa până seara munceam ca un catâr, să car din pădure la gară o căruţă plină de butuci, pentru treizeci de copeici – şi asta nu în fiece zi! – şi să te văd să ţii, dacă poţi, o casă cu câteva guri, nu le fie de deochi, şi un cal care nu ştie de glumă: ai, n-ai, lui trebuie să-i dai ce rumega! Şi Dumnezeu? Ce face Dumnezeu? Dumnezeu doar are, vorba aia, grijă de toţi şi-şi gospodăreşte lumea ca un om deştept, cu scaun la cap! Şi când Dumnezeu vede

cât mă chinuiesc aici pentru o bucăţică de pâine, îmi zice: „Şi adică tu, Tevi, îţi închipui că-i sfârşitul pământului? Că s-a năruit cerul peste tine? Hai, dă-te încolo, Tevi, că mare nătărău mai eşti!” Stai să vezi cum, dacă vrea ăl-desus, norocul face, cât ai clipi, stânga-mprejur şi toate ţi se luminează deodată. Ar veni cam aşa cum se spune în rugăciunile noastre: „Tu, care hotărăşti toate…”, adică tu, care hotărăşti cine să fie înălţat şi cine dat cu capul de pământ, cum s-ar zice: cine va umbla pe jos şi cine cu căruţa. Totul e să nu-ţi pierzi nădejdea. Înainte de toate nădejdea. Numai nădejdea 1 Ştii de ce o spun? Ca să vezi cum Dumnezeu a făcut cu mine o minune, o minune, că nici nu-ţi vine să crezi. Stai să auzi!

Într-o zi de vară, pe înserate, trec cu căruţa goală prin pădure înspre casă, cu capul în piept şi cu inima otrăvită de supărare. Calul, săracu’, măcar să-l tai în bucăţi, abia de se mai târiie.

— Mişcă, zic, nenorocitule, lua-te-ar dracu’ să te ia, cu mine împreună! Simte şi tu ce-i aia să-ţi ghiorăie maţele de foame într-o zi lungă de vară, dacă te-ai tocmit cal la unul ca Tevi!

Peste tot linişte. Fiecare plesnet de bici răsună până în adâncul pădurii. Soarele apune, ziua îşi dă sufletul.

Umbrele copacilor se întind lungi, lungi ca sărăcia. De pretutindeni mă năpădesc gânduri peste gânduri. Chipurile a tot felul de inşi morţi mai demult îmi vin înainte. Şi-mi aduc aminte de casă… vai şi-amar de viaţa mea! în cocioabă e întuneric beznă. Copilaşii, să-mi fie sănătoşi, goi şi desculţi, aşteaptă, cu mii de ochi, să-l vadă odată pe tata, poate le-o aduce, nenorocitul, o pâine proaspătă, sau chiar o franzelă. Şi nevastă-mea, ca oricare femeie, mormăie: „Copii să-i fac! Şi încă şapte! mai bine, Dumnezeu să mă ierte, să-i arunc în baltă di; vii!” E tare plăcut să auzi asemenea vorbe, nu? Că mai mult decât om

nu eşti, cum scrie la carte: „Carne şi peşte”, vreau să zic carne şi sânge… şi burta u-o poţi sătura cu vorbe. îmbuci nişte scrumbie, ţi se face îndată de ceai, dar la ceai trebuie zahăr, şi zahărul e, vorba aia, la Brodski. „Că n-am o bucată de pâine – zice nevastă-mea, să-mi trăiască! – maţele pot să mi-o ierte, dar dimineaţa fără paharul de ceai, zice ea, sunt moartă de-a binelea. Copilul, toată noaptea, stoarce şi sufletul din mine”.

Dar, piuă una-alta, nu se cade să uit de Dumnezeu… e drept că rugăciunea de seară, vorba aia, nu-i capră, să fugă, dar trebuie s-o fac. Acuma cred că-ţi închipui ce fel de rugăciune mai poate fi aia dacă tocmai la mijloc, parcă dinadins, calu-şi ia vânt, ca un smintit, şi eu sunt silit să alerg după căruţă, să apuc hăţurile, şi în timpul ăsta să cânt mai departe: „Dumnezeul lui Abraham, dumnezeul lui Isaac, dumnezeul lui Iacov”… Frumos, nu? Şi tocmai azi, când aveam mai mult ca or; – când chef să mă închin lui Dumnezeu din toată inima, fierbinte… poate aşa să-mi mai îndulcesc niţel amarul care mă apasă pe suflet 1

Pe scurt, gonesc după căruţă şi-mi fac rugăciunea în gura mare, cu înfloriturі, ca la sinagogă: „Cel care hrăneşte din dărnicia lui tot ce-i vieţuitoare” – adică cel care hrăneşte toate făpturile lui – „cel care-şi ţine făgâduiala faţă de morţii din morminte”, adică până şi faţă de cei vii, care umblă pe pământ morţi de foame… aoleo, şi ce mai murim noi de foaiue! Ce ne mai rupem noi şalele pentru bucăţica de pâine! Nu aşa ca, de pildă, bogătaşii ăia din Iehupeţ, care stau o vară întreagă prin vile, la Boiberic, şi mănâncă, şi beau, şi se scaldă în tot ce-i mai bun şi mai scump. Of, Dumnezeule atotputernic, de ce mi se cuvine asta? Nu sunt şi eu om, la fel ca şi ei? Văleu, Dumnezeule, „coboară-ţi privirea asupra suferinţelor noastre”, uită-te bine, zic, cum ne trudim şi pune-ţi la inimă necazurile celor săraci, pentru că cine altul o să aibă grijă de ei dacă nu tu?

„Ajută-ne, doamne, să fim mântuiţi”… trimite-ne leacul, că buba o avem şi fără de tine. „Binecuvântează-ne” cu un an bun, să fie în toate belşug: şi la secară, şi la grâu, şi la orz, măcar că, dacă mă gândesc bine, habar n-am ce-i poate ieşi din toate astea unui nenorocit ca mine! De pildă, cu ce se alege calul meu dacă ovăzu-i ieftin ori scump? Dat, pfui! lui Dumnezeu nu se cade să-i pui întrebări, şi mai ales unul ca mine trebuie să creadă că toate astea sunt înspre binele lui şi să-şi spună: desigur că aşa e porunca lui Dumnezeu! … Şi-mi cânt mai departe rugăciunea şi-i zic: „Cei care calcă totul în picioare”, adică toţi oamenii răi şi „stricraţii”, care zic că nu este un Dumnezeu pe lume, al dracului de bine o să se simtă când o să ajungă sus, acolo, în ceruri! Cu vârf şi îndesat o s-o plătească, pentru că Dumnezeu e cel „care striveşte pe duşmani”. Bun platnic, Dumnezeu. Cu el nu poţi glumi! Cu el trebuie să umbli cu binişorul, lui trebuie să i te rogi, lui trebuie să-i strigi: „Milostive părinte”, tată bun şi iubitor! „Apleacă-ţi urechea la glasurile noastre”, ascultă vaietele noastre! „Fie-ţi milă de noi!”… fie-ţi milă de nevasta şi de copiii mei, sunt flărnânzi, sărmanii de ei!… îndură-te de noi, ca altă dată, în templul din Ierusalim, încă pe vremea când toţi slujitorii lui…

Deodată, stai! calul se opreşte. Eu mai apuc să-mi spun în fugă rămăşiţa de rugăciune, ridic ochii, mă uit… îmi ies înainte, dintre copaci, două fiinţe ciudate, în veşminte neobişnuite; Tâlhari! mă gândesc, dar îndată îmi şi zic: Hai, Tevi, vorbeşti ca un prost. Treci doar de atâta vreme pe aici, prin pădure, încolo şi încoace, şi ziua şi noaptea, ce ţi-a venit deodată să crezi că-s tâl hari?”

— Hiii! îmi îndemn calul şi i-l trag cu sete câteva şfichiuri, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic.

— Hei, moşule, ascultă! îmi strigă cu glas de femeie una dintre cele două făpturi şi-mi face semn cu o basma să

opresc. Opreşte-te niţel, nu fugi, că n-o să ţi se întâmple, doamne fereşte, nimic 1

Aha! Necuratul!... Dar încă o dată îmi zic: „Bou în piele de cal 1 Ce-i aia pe neaşteptate, draci şi strigoi?" Şi opresc calul, mă uit mai bine... două femei. Una în vârstă, cu o broboadă de mătase pe cap, cealaltă mai tânără, cu o perucă. Năduşite amândouă şi cu obrajii încinşi.

I-Bun! le strig, chipurile, voios. Ce poftiţi? Dacă aveţi de gând să cumpăraţi ceva, n-o să găsiţi la mine decât ghiorăială de maţe, sau bătăi de inimă pe o săptămână întreagă, sau dureri de cap, sau junghiuri uscate, sau necazuri umede...

— Gata, gata! fac cele două femei. Ian te uită la ei cum trăncăneşte! Dacă-l stârneşti pe unul ca ăsta cu o singură vorbă, nu mai eşti sigur cu viaţa. Noi, zic ele, n-avem de gând să cumpărăm nimic. Noi am vrea numai să ştim care e drumul spre Boaberic.

— Care-i drumul spre Boiberic? zic şi, chipurile, mă pufneşte râsul. E ca şi cum m-aţi întreba dacă ştiu că mă cheamă Tevi.

— Aşa? Tevi te cheamă? Bună seara, reb Tevi! Nu înţelegem, zic ele, ce-i râsul ăsta pe dumneata! Noi nu cunoaştem locurile de pe aici. Suntem din Iehupeţ şi stăm la Boiberic, zic ele, într-o vilă şi am ieşit pentru câteva minute să ne plimbăm... şi ne tot plimbăm prin pădurea asta de azi-dimineaţa, din zori... şi rătăcim, rătăcim şi nu nimerim drumul. Şi acuma, zic ele, când am auzit cum cântă cineva în pădure, am crezut mai întâi – mare lucru? – că-i vreun tâlhar, doamne fereşte! Dar după ce te-am văzut, zic ele, am înţeles că nici vorbă nu poate fi de tâlhar şi ne-am simţit mai liniştite. Acuma înţelegi?

— Hahaha! zic. Al dracului tâlhar! Aţi auzit vreodată de tâlharul ăla din Kasrilifka... tâlhar mare, mare de tot... care a sărit la unul să-l roage să-i dea niţei tabac să tragă

pe nas? Dacă vreţi, pot să vă spun povestea întreagă.

— Povestea, zic ele, las-o pe altă dată. Mai bine arată-ne drumul spre Boiberic.

— Spre Boiberic? zic. Păi ăsta e drumul care duce spre Boiberic. Chiar dacă n-aţi vrea, zic, trebuie să apucaţi pe poteca asta drept spre Boiberic.



— Şi de ce taci? zic ele.

— Da' ce-aţi vrea? *zic*. Să zbier?

— Dacă-i aşa, zic ele, atunci trebuie să ştii: mai e mult până la Boiberic?

— Până la Boiberic, zic, nu e mult. Câteva verste[5]. Cinci-şase verste în totul, dacă nu şapte… sau poate chiar opt.

— Opt verste! strigă amândouă femeile deodată şi-şi frâng mâinile, gata să le apuce plânsul. Ce spui, omule? Ştii ce vorbeşti r. Auzi la el: opt verste!

— Ei, şi? zic. Ce pot să fac? Dacă ar fi după mine, v-aş face calea mai scurtă. Pe lumea asta omul trebuie să treacă prin toate. La drum, zic, se întâmplă să fii silit să te caţări în noroi pe un deal… şi ploaia să-ţi biciuiască obrazul… şi mâinile să-ţi îngheţe de frig… şi să simţi un leşin la inimă de foame… şi deodată, trosc I să-ţi plesnească o osie.

— Dumneata, îmi zic ele, vorbeşti numai ca să vorbeşti, zău aşa! Parcă n-ai fi în toate minţile! Noi abia ne mai ţinem pe picioare, şi dumneata ai timp de braşoave. De dimineaţă n-am pus în gură decât un pahar de cafea şi o chiflă, şi dumneata ne vii cu poveşti din *o mie şi una de nopţi*.

— Dacă-i aşa, zic, păi e altceva! Vorba aia: înainte de masă nu-ţi vine să ţopăi. Ştiu foarte bine ce gust are

5 Unitate de măsură pentru drumuri, folosită odinioară în Rusia, egală cu 1067 m (n. r.).

foamea, nu trebuie s-o aud de la altul. S-ar putea prea bine ca eu nici să nu fi văzut chifle şi cafea de un an-şi cum stau şi vorbesc, parcă şi văd în faţa mea o chiflă proaspătă şi un pahar cu cafea, şi încă multe alte bunătăţi. „Nenorocitule! îmi zic. Cu altceva nici n-ai fost crescut, decât cu cafea şi chifle? Şi adicătelea o bucată de scrumbie cu pâine o să te ia dracu' dacă o să mănânci?" Dar ea, ispita, parcă anume, să-mi facă în necaz, numai chifle şi numai cafea îmi vâră sub nas. Şi simt mirosul cafelei şi al chiflelor proaspete, gustoase, de mi se topeşte inima de plăcere.

— Ştii ceva, reb Tevi? îmi zic femeile. Ce ar fi să ne urcăm în căruţa dumitale şi să ne duci până acasă, la Boiberic? Ce spui?

— Aţi potrivit-o ca nuca-n perete! zic. Eu vin de la Boiberic, şi dumneavoastră vreţi să vă duceţi la Boiberic! Ce poate să vă treacă prin cap 1

— Ei şi? zic ele. Ştii ce trebuie să faci? Un om cu cap, ca dumneata, se descurcă: întoarce căruţa şi o ia înapoi spre Boiberic. N-avea grijă, reb Tevi! zic ele. Când o să ajungem, cu ajutorul lui Dumnezeu, acasă, atâta rău pe noi cât o să păgubeşti dumneata!

„Astea-mi vorbesc, îmi zic, pe o limbă prea încâlcită să pot înţelege ceva". Şi-mi vin în minte morţi, strigoi, draci, vrăjitoare. „Mă, neroduie! îmi zic. De ce nu te mişti? sări în căruţă, dă-i bici calului şi şterge-o!" Dar cât mă gândesc, îmi şi scapă din gură, fără să vreau:

— Urcaţi-vă!

Cum au auzit ce le spun, femeile nu s-au mai lăsat mult rugate şi, ţuşti! în căruţă. Eu sar după ele pe capră, întorc căruţa, dau cu biciul în cal o dată, de două ori, de trei ori... Haida!... Mişcă!... Aş! Calul nici gând să se urnească din loc!... „De, îmi zic, acu îmi dau seama cu cine m-am încurcat. Dracu' m-a pus să mă opresc în mijlocul drumului, ca să stau la taifas cu femei..." înţelegi

dumneata? De o parte, pădurea, mută şi tristă, peste care noaptea coboară încetul cu încetul, şi aici, lângă mine, două arătări, îmbrăcate ca nişte femei. Închipuirea îmi lucrează de zor. Îmi aduc aminte de o poveste cu un căruţaş care s-a dus odată singur în pădure şi a dat în drum peste un săculeţ cu ovăz. Cum a zărit săculeţul, căruţaşul a şi sărit jos şi l-a luat în spinare, dar i-au ieşit ochii din cap până a putut să-l arunce în căruţă, de greu ce era… şi a pornit mai departe. Merge el cam la vreo verstă, întinde mâna după sacul de ovăz… nici tu sac, nici tu ovăz. În locul săculeţului de ovăz, dă peste o capră cu barbă. Căruţaşul vrea s-o atingă cu mâna, dar capra îi arată o limbă de-un cot, scoate un râset sălbatic şi se face apoi nevăzută.

— De ce nu porneşti odată? mă întreabă femeile.

— De ce nu pornesc? De-aia! Pentru că n-are chef calul!

— Da bici n-ai? zic ele. Trage cu biciul în el.

— Vă mulţumesc, zic, pentru sfat. Noroc că mi-aţi adus aminte. Cusurul e că flăcăul meu nu se sperie de bici. S-a deprins cu biciul cum m-am deprins eu cu sărăcia! zic şi mă prefac tare vesel, dar de frică mă scutură frigurile.

Pe scurt, ce să-ţi mai spun, mi-am vărsat tot focu pe cal şi am tras atâta în el, şăracu, până a dat Dumnezeu de s-a îndurat să se mişte – şi am putut s-o luăm prin pădure de-a dreptul spre Boiberic.

În drum începe să mă sâcâie un alt gând: „Ehei, Tevi, că mare măgar mai eşti! Nu eşti bun de nimic 1 Calic ai fost şi calic o să mori! auzi! Să-ţi facă Dumnezeu rost de un prilej ca ăsta, cum nu se mai pomeneşte decât o dată în o sută de ani, şi să nu te tocmeşti din capul locului, ca să ştii şi tu de ce şi pentru ce. După dreptate, şi după minte, şi după omenie, şi după judecată, şi după lege, şi chiar după mai ştiu eu ce nu-i niciun păcat să-ţi iasă ceva de aici, ba

să şi lingi un oscior, dacă s-a întâmplat ce s-a întâmplat! Aşa că opreşte, nerodule, calul şi spune-le răspicat: «Dacă o să-mi daţi atât şi atât, e bine, dacă nu, fiţi bune şi daţi-vă jos din căruţă»… Dar, pe de altă parte, îmi zic:

Acu văd că eşti prost de-a binelea, Tevi! Parcă n-ai cunoaşte vorba aia a ţăranului: «să nu vinzi blana ursului din pădure»”.

— De ce nu mergi ceva mai iute? zic femeile şi îmi dau ghes din spate.

— Dar de ce vă grăbiţi aşa? zic. Nu ştiţi că graba strică treaba? zic şi mă uit cu coada ochiului la cele două femei.

După câte se pare, sunt femei ca toate femeile. Una cu o basma de mătase pe cap, cealaltă cu o perucă. Amândouă se uită una la alta şi-şi şuşotesc ceva între ele.

— Mai e departe? mă întreabă.

— Mai aproape decât de aici, zic, desigur că nu! Uite acuşi, zic, trebuie să urcăm şi să coborâm un deal. Apoi trebuie iar să urcăm şi să coborâm un deal. Abia după aia vine urcuşul cel mare. Şi numai de acolo înainte drumul ne duce drept, drept spre Boiberic!

— Ce spui de el? zice una către cealaltă.

— Un aiurit 1 zice ailaltă.

— Numai el ne lipseşte la necazurile noastre!

— Cred că-i nebun de-a binelea!

Cred şi eu că-s nebun, îmi zic, dacă mă las dus de nas de nişte muieri.

— Şi unde, le întreb, aţi vrea, scumpele mele cucoane, să vă arunc?

— Cum aşa, zic ele, să ne arunci? Ce vorbă-i asta: să ne arunci?

— Aşa, zic, se spune pe limba căruţaşilor. Dar pe limba noastră asta înseamnă că aş dori să ştiu unde să vă duc, când o să ajungem, zic, la Boiberic, cu ajutorul lui

Dumnezeu, sănătoşi, dacă o vrea Dumnezeu! Pentru că, vorba aia: mai bine întrebi de două ori decât să rătăceşti o singură dată.

— O! Asta crezi? O să ne duci, zic ele, la vila verde, de lângă iaz, de partea cealaltă a pădurii. Ştii unde vine?

— De ce să nu ştiu? Eu sunt la Boiberic ca la mine acasă. Măcar de-aş avea atâtea mii de ruble câţi butuci am cărat eu acolo. Uite, chiar în vara trecută, zic, am adus la vila asta verde doi stânjeni de lemne dintr-odată. Locuia acolo unul, un mare bagătaş din Iehupeţ, un milionar de vreo sută de mii de ruble, şi poate chiar de vreo două sute de mii.

— Locuieşte şi azi acolo! îmi răspund amândouă femeile, care se uită una la alta, îşi şuşotesc ceva şi rid.

— Ia staţi, zic. Păi, dacă-i aşa, s-ar putea întâmpla să fiţi ceva neam cu el. Şi atunci, zic, ce ar fi să puneţi pe lângă el o vorbă bună pentru mine… o bucăţică de pâine, o slujbuliţă… mai ştiu eu ce? Eu, zic, am cunoscut pe unul, Isruel îi zice, nu departe de târguşorul nostru, şi nu era nimic de capul lui. Dar, dracu’ ştie cum şi ce fel, a răzbit, şi azi a ajuns mahăr mare, cu douăzeci de ruble pe săptămână, dacă nu chiar patruzeci, mai ştii? Noroc să ai! zic. Sau, de pildă, ce-i lipseşte, zic, ăluilalt, ginerele hahamului? Ce s-ar fi ales de el dacă nu s-ar fi dus la Iehupeţ? Adevărat e că în cei câţiva ani de la început i s-au uscat maţele de foame. Dar acuma, încaltea, de mi-ar merge mie aşa cum îi merge lui! A ajuns să trimită bani şi acasă. Are de gând să-şi aducă la Iehupeţ nevasta şi copiii, dar nu i se dă voie să locuiască acolo. O să-mi zici: dar de star, stă? Fireşte că stă! Dar ce se mai chinuieşte, săracu’! … Staţi, că am ajuns. Iaca, zic, iazul… şi uite şi vila! zic.

Şi-mi intru, sigur de mine, ca la mine acasă, cu oiştea drept în cerdac. Cum ne-au zărit, ăia din vilă au sărit la noi şi au început să zbiere de bucurie:

— Uite bunica!… Mama!… Mătuşa!… S-au întors!… Să fie într-un ceas bun!… Pentru Dumnezeu, unde aţi fost? Toată ziua am umblat după voi, ca nişte nebuni. Am trimis peste tot să vă caute. Credeam că poate v-au năvălit lupii, sau, doamne fereşte, nişte ucigaşi! Ce s-a întâmplat?

— S-a întâmplat ceva foarte frumos. Ne-am rătăcit în pădure şi am ajuns cine ştie unde, hăt-departe, poate la zece verste de aici, când, deodată, ne-a ieşit în cale un om!

— Ce fel de om?

— Un nenorocit cu un cal şi o căruţă!… Şi numai cu greu l-am putut îndupleca să ne ducă până aici…

— Ptiu! Fir-ar al dracului să fie!… Şi singure, fără să vă păzească nimeni… Auzi, auzi!… Trebuie să mulţumim lui Dumnezeu că aţi scăpat!

Pe scurt, slugile au aprins câteva lămpi pe cerdac, au întins masa şi au început să aducă samovare în clocote, şi pahare de ceai, şi zahăr, şi dulceaţă, şi cozonac proaspăt, care mirosea bine, şi după aia, tot felul de mâncăruri dintre cele mai bune: supe grase, cu o mulţime de fripturi de gâscă, cu vinurile cele mai faine şi vişinată. Eu, de departe, stăteam şi mă uitam cum mănâncă şi beau bogătaşii noştri din Iehupeţ, nu le fie de deochi! Face, zic, să-ţi pui ceva amanet, numai să fii bogătaş. După câte mi se pare – ştiu eu? – cred că ceea ce pică aici pe jos de la o singură masă ar ajunge copiilor mei să mănânce pe săturate o săptămână întreagă. Of, of, Dumnezeule, tu care eşti un dumnezeu îndurător şi milostiv, un dumnezeu drept şi mare şi bun, cum se face că unuia-i dai prea mult, şi altuia nimic? Unuia franzeluţe de lapte, şi altuia toate plăgile Egiptului? Dar, după aia, îmi zic: He-hei, Tevi, zău că eşti mai prost decât toţi proştii! Să te apuci tu să-l înveţi pe Dumnezeu ce are de făcut el cu lumea? Pesemne că dacă Dumnezeu porunceşte aşa, aşa trebuie să fie! Ca semn că, dacă ar trebui să fie altminteri, ar fi altminteri.

Că de ce nu-i chiar altminteri? Pentru că la noi, în cărţile sfinte, scrie: „Robi am fost în Egipt…”, adică de asta este un Tevi pe lume, cum s-ar zice: de asta trebuie un Tevi să trăiască în nădejde şi credinţă. Un Tevi trebuie mai întâi şi întâi să creadă că este un Dumnezeu pe lume şi să-şi pună toată nădejdea în cel care vieţuieşte veşnic şi care, cu ajutorul lui Dumnezeu, o să-i aline, desigur, durerile.

— Dar căruţaşul unde-i? aud pe cineva care întreabă de mine. Nenorocitul ăla a şi plecat?

— Doamne fereşte! răspund eu, de departe. Cum se poate să plec aşa, fără să-mi iau rămas bun de la dumneavoastră? Bună scara, zic, pofţă mare şi să vă fie de bine.

— Vino aici! îmi zic ei. Ce stai acolo, în întuneric? Măcar să te vedem cum arăţi la faţă! Poate vrei un păhărel de rachiu?

— Un păhărel de rachiu? zic. Vai de mine! Cine se dă în lături de la un păhărel de rachiu? Cum scrie la noi, la carte: „Cine să trăiască şi cine să nu trăiască! * Adică Dumnezeu e Dumnezeu, şi rachiul e rachiu… Să trăiţi!

Şi dau pe gât un păhărel de rachiu.

— Las să vă ajute Dumnezeu, zic, să fiţi totdeauna bogaţi şi numai bucurii să vă dea Dumnezeu! Alor noştri, zic, să le dea Dumnezeu sănătate şi putere, să poată face faţă tuturor necazurilor.

— Cum te cheamă? mă întreabă chiar bogătaşul, om arătos, cu tichie în cap. De unde eşti? Unde stai? Din ce trăieşti? însurat? Ai copii? câţi copii?

— Copii? zic. Să nu păcătuiesc. Dacă fiecare copil face un milion, cât vrea să-mi bage în cap nevastă-mea, Golda, sunt mai bogat decât cel mai mare bogătaş din Iehupeţ. Păcat numai că ce-i nevoiaş nu-i bogătaş, şi că ce-i strâmbătate nu-i dreptate, aşa cum scrie la noi la carte: „Cel care face deosebire între zilele obişnuite şi zilele de

sărbătoare”, adică pentru cel care parale are, viaţa e o binecuvântare… La Brodski sunt paralele şi la mine fetele. Şi dacă ai fete, n-ai nici de ghete. Dar nu-i nimic. Dumnezeu e mare. Aşa cum vrea el, aşa se întâmplă, adică el stă sus şi noi ne chinuim jos. Munceşti de-ţi rupi şalele, cari butuci cât e ziua de mare, ce poţi să-i faci? Cum scrie la noi, la carte: „Acolo unde urmă de om nu se găseşte”… e şi scrumbia peşte. Toată nenorocirea vine de la mâncare. Cum zicea bunică-mea, Dumnezeu s-o ierte: „Dacă gura ţi-ar plesni, capul ţi l-ai auri!” Să nu vă fie cu supărare, dar nu-i nimic mai drept decât o scară strâmbă şi mai strâmb decât o vorbă dreaptă… mai cu seamă când iei un păhărel de rachiu pe stomacul gol.

— Daţi-i omului ceva de mâncare! strigă bogătaşul.

Şi îndată mi se îngrămădiră pe masă de toate: peşte şi carne şi fripturi de gâscă şi pui şi pipote şi ficăţei fără număr…

— Nu vrei să mănânci? mă întreabă ei.

— Pe un bolnav îl întrebi şi unui om sănătos îi dai. Numai că vă mulţumesc. Nu pot să mănânc. Un păhărel de rachiu merge. Dar să mă aşed aici la masă şi să fac chef, când acolo, acasă, ai mei, să fie sănătoşi… nu… Dacă o să aveţi bunătatea să…

Pe scurt, ăia se vede că au înţeles cam ce vreau şi s-au apucat să-mi bage în căruţă, fiecare în parte: unu o franzelă, altul peşte, al treilea friptură de gâscă, sau o bucată de pui, sau ceai şi zahăr, sau un borcan cu dulceaţă…

— Asta, zic ei, să duci acasă nevestei şi copiilor dumitale. Şi acuma spune cât ceri pentru osteneala ce ţi-ai dat-o cu noi.

— Ei, na, zic, cum să vă cer? Cât o să vă lase inima, zic, atâta o să-mi daţi. Un ban mai mult, un ban mai puţin… n-aveţi grijă, că-n cele din urmă tot cădem la

învoială!

— Nu 1 zic ei. Vrem să ne-o spui chiar dumneata. Nu te teme, nu-ţi tăiem capul pentru atâta lucru, doamne fereşte 1

Ce-i de făcut? îmi zic. Plăcut nu e. Să cer o rubla, ar fi păcat, poate vor să-mi dea două. Să cer două, mi-e frică, poate se uită ăştia la mine ca la un nebun: de ce ţi se cuvin două?

Şi-mi scapă din gură:

— Trei ruble!

Să fi văzut cum s-au pornit ăia pe de că-mi venea să intru în pământ de ruşine.

— Vă rog să mă iertaţi, zic, dacă am spus vreo prostie. Se poticneşte câteodată şi un cal care se ţine pe patru picioare, darmite un om care are o singură limbă!

Şi ăia se apucă să râdă şi mai cu poftă, că se ţin de coaste de râs.

— Gata! zice bogătaşul. Ajunge cu râsul.

Şi-mi scoate din buzunarul hainei un portofel mare şi trage afară din portofel… ei, spune, cât crezi că scoate? ghici! O hârtie de zece ruble, roşie ca focu, aşa să fiu sănătos cu dumneata împreună, şi-mi spune:

— Uite, asta ai de la mine! Şi voi, copii, daţi şi voi cât credeţi de cuviinţă.

Pe scurt, ce să-ţi mai spun? Au început să zboare pe masă hârtii de câte trei ruble şi de câte o rublă, că mi-au început mâinile şi picioarele să-mi tremure, de-mi venea să cred că acuşi-acuşi cad jos leşinat.

— Ei, ce stai? face bogătaşul către mine. Aduhă-ţi banii şi du-te sănătos acasă, la nevastă şi copii.

— Dumnezeu, zic, să vă dea de zece ori, de o sută de ori pe atâta… noroc şi sănătate şi parale să vă dea Dumnezeu!

Şi adun banii cu amândouă mâinile, fără să-i număr –

ce să-i mai număr? – şi-i bag prin toate buzunarele.

— Noapte bună, zic, să fiţi sănătoşi şi numai de bucurii să aveţi parte şi dumneavoastră, şi copiii dumneavoastră, şi copiii copiilor dumneavoastră! zic.

Şi o iau spre căruţă, dar aud că mă strigă din urmă nevasta bogătaşului, cea cu broboada de mătase.

— Stai puţin, reb Tevi, că şi de la mine o să capeţi un dar. Vino mâine dimineaţă, cu ajutorul lui Dumnezeu, până aici. Am o vacă roşcovană, care a fost tare bună odată. Îmi dădea câte douăzeci şi patru de pahare de lapte pe zi. Dar pesemne că a fost deocheată, că azi degeaba o mulgi. Nu mai dă lapte.

— Mulţi ani să-ţi dea Dumnezeu, zic, şi să n-ai nicio grijă. Mie vaca dumitale o să-mi dea lapte. Nevastă-mea, să trăiască, e gospodină aşa de pricepută, că din nimica face tăiţei, cu degetele fierbe păsat şi cu ghionturi îşi culcă copiii. Şi dacă am spus cumva vreun cuvânt de prisos, vă rog să mă iertaţi. Bună seara, zic, să fiţi sănătoşi.

Plec, ies în curte, buimăcit de atâta omenie, care nu prea se potriveşte unor bogătaşi, şi mă reped la căluţ... vai de mine şi de mine 1 O nenorocire! Mă uit în dreapta, mă uit în stânga, dar, cum scrie la carte: „Copilul nu-i!”... Cum s-ar zice, nici urmă de cal.

„Ei, Tevi, îmi zic, acu ai intrat bine la apă”. Şi-mi aduc aminte de o poveste pe care am citit-o într-o carte, cum odată necuratul a momit în palatul lui pe un om cinstit şi cu frica-n Dumnezeu şi, după ce i-a dat să bea şi să mănânce, a intrat ca în pământ şi l-a lăsat singur cu o femeie. Îndată, femeia s-a prefăcut într-o fiară sălbatică, şi din fiara sălbatică a ieşit o pocitanie cu cap de pisică. Uită-te bine, Tevi, îmi zic, dacă ăştia nu-şi bat joc de tine!

— Ce te învârţi pe acolo şi ce tot mormăi? aud pe cineva că mă întreabă.

— Ce mă învârt? răspund. Mă-nvârt, că-i vai de capul

meu, zic, că mai trăiesc! Mi-am pierdut calul.

— Calul dumitale? Calul dumitale e în grajd. Du-te de-l vezi!

Intru în grajd, mă uit, aşa e! Flăcăul meu stă foarte adâncit în treaba lui, parcă ar fi stat de când e printre caii bogaţi, şi-şi rumegă ovăzul cu poftă.

— Haida, zic, mă, deşteptule! E vremea să mergem acasă. Şi nu te mai repezi aşa la ovăz, că nu-i bine. Mâncare prea multă, zic, poate să-ţi strice.

Pe scurt, cu chiu, cu vai, mi-am înduplecat calul, l-am înhămat la căruţă şi am pornit-o vesel spre casă. În drum am cântat un „Dumnezeule din ceruri…" foarte aprins. Dar şi calul meu nu mai era calul de până acum, parcă ar fi crescut o nouă piele pe el. Gonea ca un nebun, fără să mai aştepte să-i dau bici. Când am ajuns acasă, era destul de târziu. Dar mi-am trezit nevasta cu o bucurie, cu o gălăgie… nu mai întreba!

— Noroc, Golda, zic, să fie într-un ceas bun!

— Fi-ţi-ar norocul al dracului, zice ea, că numai de noroace mă umpli 1 Ce-i veselia asta pe tine? De unde-mi vii? De la o logodnă, sau de la o nuntă?

— E şi logodnă şi nuntă, zic, dragă nevastă. Aşteaptă numai puţin şi o să vezi îndată o comoară! zic. Dar mai întâi şi întâi, trezeşte copiii, să guste şi ei, săracii, din bucatele Iehupeţului.

— Ori eşti zăpăcit, ori eşti smintit, ori eşti ţicnit, ori ţi-ai ieşit din minţi… că vorbeşti ca un nebun 1 îmi zice nevasta şi mă împroşcă de sus până jos cu blesteme, cum stă în obiceiul femeilor.

— Muierea, zic, tot muiere. Nu degeaba zice regele Solomon că printre o mie de neveste, câte a avut, n-a găsit o singură femeie ca lumea. Noroc, zău, că azi nu mai e obiceiul să ţii mai multe neveste! zic şi ies în curte şi vin înapoi şi întind pe masă toate bunătăţile care mi s-au

încărcat în căruţă.

Copiii mei, când au dat cu ochii de franzelă şi au adulmecat carne, au năvălit peste masă ca nişte lupi flămânzi, săracii de ei, şi au început să se înghesuie şi să înfulece, şi ce le mai tremurau mâinile şi ce le mai clămpăneau fălcile!... Era, cum scrie la noi, la carte: „Şi au mâncat...” Au mâncat de au stins, ca lăcustele. Mă uitam la ei şi ochii-mi erau plini de lacrimi.

— Ei, hai, spune odată! face nevastă-mea către mine. La cine a fost masă pentru calici şi de ce eşti tu aşa de vesel?

— Aibi răbdare, zic, şi o să afli totul. Tu mai suflă, zic, în samovar, să ne aşezăm cu toţii la masă şi să bem câte un pahar de ceai, aşa cum se cuvine. Un om, zic, trăieşte pe lumea asta numai o dată, nu de două ori... şi mai ales, zic, acuma, când avem o vacă a noastră, de douăzeci şi patru de pahare pe zi. Mâine, cu ajutorul lui Dumnezeu, o aduc. Ei, Golda! zic eu şi-i pun sub ochi tot teancul de hârtii. Să te văd, fii atât de deşteaptă să-mi ghiceşti câţi bani sunt aici.

Mă uit la nevastă-mea – e mai mult moartă decât – vie. Albă ca peretele şi nu poate să scoată un cuvânt.

— Ce-i cu tine, Golda dragă? Ce te-ai speriat aşa? Nu cumva ţi-e frică, zic, că am jefuit ori că am ucis pe cineva? Ar trebui, zic, să-ţi fie ruşine! Eşti de atâta vreme nevasta lui Tevi şi să gândeşti aşa de urât despre mine! Prostuţo, zic, ăştia sunt bani curaţi, bani cinstit câştigaţi, cu mintea şi cu braţele mele. Am scăpat, zic, două femei dintr-o mare primejdie, zic, că dacă n-aş fi fost eu, zic, Dumnezeu ştie ce li s-ar fi întâmplat t

Pe scurt, i-am povestit afacerea de la început până la sfârşit şi cum de astă dată Dumnezeu mi-a venit într-ajutor din plin. Apoi ne-am apucat să numărăm banii încă o dată, şi iar o dată, şi am găsit treizeci şi şapte de ruble în cap, că

nevastă-mea a şi început să plângă.

— De ce plângi, proasto? zic.

— Cum să nu plâng, zice ea, dacă plâng fără să vreau? Când ţi-e inima plină, îţi ţâşnesc lacrimile pe ochi. Aşa să-mi ajute Dumnezeu, zice ea, cum ara presimţit că o să-mi aduci o veste bună. Nu mai ţin minte, zice ea, de când n-am mai visat-o pe bunică-mea Zeiţei. Stau şi dorm, şi deodată visez o doniţă plină cu lapte. Bunică-mea Zeiţei, Dumnezeu s-o ierte, ţine doniţa sub pestelcă, să n-o deoache cineva, doamne fereşte… şi copiii strigă: „Mamă, papă!”

— Nu te grăbi, sufleţelule! zic. Las-o pe bunică-ta Zeiţei în pace, să se bucure, acolo în rai, zic, pentru că încă nu ştiu dacă vaca o să ne dea lapte sau nu. Dar dacă Dumnezeu a putut face minunea asta să avem o vacă de-a noastră, o să aibă el grijă, desigur, ca vaca să fie cu adevărat vacă. Mai bine mi-ai spune, Golda dragă, ce. facem cu banii?

— Tocmai! zice ea. Ce ai de gând să faci, Tevi, cu atâtea parale, să nu le fie de deochi 1

— Nu! zic. Mai bine zi tu ce am putea face cu atâta „capital”, să nu-i fie de deochi!

Şi ne-am apucat amândoi să ne gândim ba la una, ba la alta şi ne-am stors mintea să găsim cum am putea folosi paralele mai bine şi am făcut în noaptea aia afaceri cu tot ce poate fi afacere pe lume: am cumpărat o pereche de cai şi am şi vândut-o pe loc, cu câştig. Am deschis o băcănie la Boiberic, am desfăcut repede marfa şi am cumpărat îndată un magazin de manufactură. Am cumpărat o bucată de pădure, am luat câţiva bani peste preţ şi m-am lăsat păgubaş şi de afacerea asta. M-am apucat să iau în arendă taxa pe carnea cuşer, am ciupit ceva şi de aici şi am început să dau bani pe procente:

— Ba să-i ia dracu’ pe duşmanii mei! zice nevastă-

mea. Vrei să faci praf din parale şi să rămâi cu biciuşca?

— Păi atunci ce? zic. Să fac afaceri cu grâne şi să dau faliment? Puţini, zic, ajung pe drumuri din pricina griului? Dacă ai auzi ce se întâmplă azi la Odesa!

— Dar ce am eu cu Odesa? Neam de neamul meu n-a fost la Odesa şi nici copiii mei n-o să se ducă acolo cât timp trăiesc eu şi mă ţin pe picioare.

— Şi ce vrei? zic.

— Ce vreau? zice ea. Vreau să nu fii un nerocă şi să nu spui prostii.

— Păi de! zic. Acuma eşti grozav de deşteaptă. Vorba aia: când te îmbogăţeşti, îţi merge să porunceşti… sau dacă *poate* ai mult bănet, eşti *desigur* şi înţelept.

Pe scurt, ne-am dondănit întruna, dar pe loc ne-am şi împăcat, până când, în cele din urmă, ne-am înţeles ca, pe lângă vaca aia stearpă, să mai cumpărăm una lăptoasă.

Acu o să mă întrebi: de ce o vacă şi nu un cal? La asta o să-ţi răspund: de ce un cal şi nu o vacă? Boiberic doar este un locşor unde vin vara toţi bogătaşii din Iehupeţ. Şi pentru că bogătaşii din Iehupeţ sunt oameni foarte subţiri şi învăţaţi să le aduci toate de-a gata: lemne, carne, ouă, găini, piper, pătrunjel, ceapă, de ce nu s-ar găsi cineva care să aibă grijă să le aducă acasă, de câte ori au nevoie, unt, şi brânză, şi smântână, şi aşa mai departe? De vreme ce bogătaşii din Iehupeţ ţin atâta la mâncare şi gologanul e la ei, vorba aia, bătaie de joc, poţi face cu de-alde astea vânzare frumoasă la ei şi să câştigi la parale, nu glumă. Numai să fie marfa marfă. Şi o marfă ca a mea nu găseşti nici măcar la Iehupeţ. Atâţia ani buni să am cu dumneata împreună de câte ori oameni mari, creştini, se roagă de mine să le aduc marfă proaspătă: „Am auzit, zic ei, că eşti om cinstit, cu toate că eşti un jidan parşiv!” Crezi că un evreu de-al nostru ţi-ar face un compliment ca ăsta? Măcar de ar plesni în patru toţi duşmanii mei! De la

ai noştri n-o să auzi niciodată un cuvânt bun. Ei ştiu numai să-şi vâre nasu-n oala ăluilalt. Când au văzut că Tevi îşi cumpără o brişcă nouă şi încă o văcuţă, au început să se întrebe: Din ce şi de unde? Nu cumva face Tevi afaceri cu bani falşi? Sau nu cumva fabrică Tevi spirt pe ascuns?… Da, da, frăţiorilor! mi-am zis. Dacă vreţi să vă spargeţi capul de pereţi, să fiţi sănătoşi!

Nu ştiu dacă o să mă crezi, dar trebuie să ştii că dumneata eşti aproape cei dintâi care a auzit de la mine toată povestea, ce şi cum şi când. Dar mi se pare că m-am întins prea mult la vorbă… Nu te supăra, dar trebuie să am grijă de bucăţica de pâine, sau, cum scrie la noi: „Fiecare cu cei de o seamă cu el”, adică fiecare la treburile lui. Dumneata la cărţile dumitale, eu la doniţele şi ulcioarele mele. Numai atâta aş vrea să te rog, pani: să nu scrii nimic despre mine în cărţile dumitale. Şi clacă o să scrii, cel puţin să nu-mi pomeneşti numele… Să fii sănătos şi noroc să-ţi dea Dumnezeu!

NICI PRAFUL NU S-A ALES

*Scrisă în anul 1899*

„Multe gânduri are omul!” parcă aşa scrie la noi, în cărţile sfinte. Cred că nu trebuie să-ţi mai tălmăcesc cuvintele astea, pani Şalom Alehem. Dar pe limba noastră cea de toate zilele ar însemna, vorba aia: Cel mai bun cal are nevoie de un bici, cel mai deştept om are nevoie de un sfat. Ţi-o spun pentru că cel păţit sunt chiar eu. Dacă aş fi avut minte şi dacă m-aş fi împărtăşit unui bun prieten: uite aşa şi aşa, sunt sigur că nu mi s-ar fi întâmplat o poveste atât de urâtă. Numai că… ştii cum scrie la noi, la carte: „Viaţa şi moartea atârnă de limbă”, adică dacă Dumnezeu vrea să-l pedepsească pe cineva, îi ia mai întâi minţile. De câte ori îmi zic: Judecă şi tu, boule, că doar, după câte se spune, eşti om deştept, ce a fost cu tine de te-ai lăsat tras pe sfoară, şi încă aşa de prosteşte! Ce-ţi mai păsa ţie

acuma, când îţi scoţi, să nu-ţi fie de deochi, o bucăţică de pâine cu untul şi cu brânza ta, care au ajuns vestite în lumea întreagă, zău! şi la Boiberic, şi la Iehupeţ, şi peste tot. Ce bun, ce dulce ţi-ar fi traiul acuma dacă gologanii ţi-ar fi stat neatinşi şi bine ascunşi în fundul lăzii, nimeni să nu ştie de ei, fiindcă, mă rog matale, a cui treabă e dacă Tevi are sau n-are parale? Să nu crezi că glumesc! Mult s-a sinchisit lumea de Tevi când lui îi crăpau măselele după un ban de-o bucată de pâine pentru ai lui? Abia mai târziu, după ce Dumnezeu şi-a aruncat ochii pe Tevi şi, pe neaşteptate, l-a făcut fericit şi după ce, cu sudori de sânge, Tevi a izbutit să aibă şi el din ce să trăiască şi să pună un ban deoparte, toată lumea nu mai ştie decât de Tevi şi a ajuns Tevi să i se spună: „Reb Tevi… Domnule Tevi!”… Păi, joacă-i asta? Şi ca din pământ au început să-i răsară prieteni peste prieteni, cum scrie în cărţile noastre: „Şi toţi îi sunt dragi, şi toţi sunt curaţi…” – vorba aia: dacă Dumnezeu îţi dă cu lingura, lumea-ţi dă cu doniţa. Fiecare în parte îţi vine cu câte ceva: unul cu un magazin de manufactură, altul cu o băcănie, al treilea cu o casă, ăsta vine cu griu, ălălalt cu o pădure, ăstalalt cu licitaţii…

— Fraţilor, le zic, vă rog lăsaţi-mă în pace. Vă înşelaţi rău de tot, zic. Voi vă închipuiţi, pesemne, că aş fi Brodski. Să ne dea Dumnezeu tuturor la un loc cât am mai puţin de trei sute de ruble, de două sute şi chiar de o sută cincizeci de ruble. Averea altuia îţi vine lesne s-o preţăluieşti. Fiecare îşi închipuie că pe celălalt luceşte aur, dar când te apropii, vezi că nu-i decât un nasture de aramă.

Pe scurt, de cap să le fie ovreiaşilor noştri, că m-au deocheat. Mi-a trimis Dumnezeu un fel de rubedenie, Ştiu eu ce-o fi? Vorba aia: codirişca biciuştii căluţului meu… Mena bem Mendel îi zice. Unul din ăi care zboară, se caţără, se învârte, ţopăie… cai verzi pe pereţi, dracu’ să-l ia! A pus mâna pe mine şi mi-a sucit capul cu aiurelile lui.

Ce caut cu, Tevi, la Menahem Mendel? Uite aşa! Cum scrie la noi: „Robi am fost…”, adică aşa mi-a fost scris. Stai să auzi!

Astă-iarnă vin la Iehupeţ cu vreo opt kilograme de unt proaspăt, unt din ţara untului, şi cu câteva săculeţe de brânză… marfă aur şi argint, aşa să ne ajute Dumnezeu! Nu trebuie să-ţi mai spun că mi-am desfăcut untul şi brânza cât ai bate din palme, că n-a mai rămas o fărâmă din ea nici de leac, aşa că n-am mai apucat să mă duc pe la toţi muşteriii mei de vară de la Boiberic, care mă aşteaptă ca pe Mesia. Fiindcă atâta să mai trăiască toţi negustorii ăia ai dumitale din Iehupeţ dacă au o marfă ca a lui Tevi! Ştii cum zice prorocul: „Să te laude un străin…”, adică marfa bună se laudă singură.

Pe scurt, după ce mi-am desfăcut toată marfa şi i-am dat calului o mină de fin, o iau la întâmplare prin oraş, să mă plimb. Cum scrie la noi, la carte: „Omul a fost făcut din lut”, adică mai mult decât un biet om nu eşti şi te trage inima să vezi lumea, să iei puţin aer, să caşti gura la minunăţiile alea pe care negustorii din lehupeţ le aşază în fereastra dughenelor lor, parcă ţi-ar zice: Cu ochii, mă rog! poţi să te uiţi cât îţi place. Dar cu mâinile… cu mâinile, na, uite, cotul!

Stau, vra să zică, şi mă uit într-o fereastră mare, plină cu galbeni şi cu o mulţime de carboave de argint şi cu grămezi de bani de hârtie şi-mi zic: Dumnezeule mare! Dacă aş avea măcar a zecea parte din cât fac toate astea, ce i-aş mai putea cere lui Dumnezeu? Şi cine mi-ar mai fi de o seamă? Mai întâi şi întâi mi-aş mărita fata a mare şi i-aş da cinci sute de rublişoare zestre, în afară de darurile ei de mireasă, în afară de rochii, în afară de cheltuielile de nuntă. Mi-aş vinde şi calul, şi căruţa, şi vitele şi m-aş muta îndată la oraş; mi-aş lua un jilţ de frunte la sinagogă, i-aş cumpăra neveste-mii, să-mi trăiască, ceva perle, aş împărţi

în dreapta şi-n stingă pomeni, ca cel mai bogat dintre bogătaşi; aş avea grijă ca sinagoga să fie acoperită cu tinichea, nu să stea, cum stă acum, fără acoperiş, gata-gata să se dărâme; aş pune în picioare o şcoală pentru copiii săraci şi un spital pentru săraci, ca în toate oraşele ca lumea, nu să-i vezi pe nevoiaşi cum se tăvălesc pe lutul gol, la sinagogă. Pe Iancu Şeigheţ nu l-aş mai lăsa epitrop la înmormântări, că destul rachiu a băut şi destul s-a îndopat cu ficăţei pe socoteala comunităţii…

— Bună ziua, reb Tevi! aud pe cineva în spatele meu. Ce mai faci?

Mă întorc, mă uit, aş jura că-l cunosc.

— Ziua bună 1 zic. Cine eşti dumneata?

— Sunt, zice el, din Kasrilifka… şi sunt şi rudă cu dumneata… nu chiar o rudă de-a dumitale apropiată… dar nevasta dumitale Golda, zice el, mi-e verişoară de-a patra.

— Ia stai! zic. Nu cumva eşti ginerele lui Burăh Herş al Leei Dvose?

— Ai nimerit-o! face el către mine. Eu sunt ginerele lui Burăh Herş al Leei Dvose şi pe nevastă-mea o cheamă Şeine Şeindl a lui Burăh Herş al Leei Dvose. Acu ştii?

— Dacă-i aşa, zic, bunica soacrei dumitale, Sura lente, şi cu mătuşa neveste-mii, Frima Zlote, au fost, mi se pare, verişoare drepte, şi, dacă nu mă înşel, dumneata eşti ginerele ălălalt al lui Burăh Herş al Leei Dvose, numai că am uitat cum te cheamă, zic. Spune-mi, te rog, care-i numele dumitale adevărat, că tocmai acu mi-a zburat din minte.

— Pe mine, zice el, mă cheamă Menahem Mendel al lui Burăş Herş al Leei Dvose… aşa mi se spune acasă, la Kasrilifka.

— Păi atunci, dragul meu Menahem Mendel, zic, vino-ncoa', să-ţi strâng mâna. Ia zi-mi, scumpul meu Menahem Mendel, ce cauţi pe aici, ce-ţi fac soacra şi

socru, să-ţi trăiască? Cum o duci cu sănătatea, zic, şi cum îţi merg treburile?

— He! zice el. Cu sănătatea, mulţumesc lui Dumnezeu! Trăiesc. Dar afacerile de azi, zice el, nu prea sunt grozave!

— O să-ţi ajute Dumnezeu! fac cu către el şi mă uit la hainele lui ponosite, săracele de ele, şi la cizmele lui căscate. Nu-i nimic! zic. Dumnezeu e mare. Lucrurile, zic, o să se îndrepte, desigur, cum scrie la noi, la carte: „Deşertăciunea deşertăciunilor”, adică banii, zic, sunt rotunzi. Azi aşa, mâine aşa, bine că mai trăieşti 1 Totu-i nădejdea! Omul trebuie să tragă nădejde. Că-ţi merge treaba pe dos? Nu-i nimic! De asta ne-a şi făcut Dumnezeu oameni. Vorba aia: Dacă eşti soldat, teage pe nas praf de puşcă, nu tabac. Asta e 1 Toată lumea asta, zic, este un vis. Mai bine mi-ai spune, dragă Menahem Mendel, ce cauţi tu, nitam-nisam, aici, la Iehupeţ?

— Cum ce caut aici? zice el. Eu stau la Iehupeţ, zice el, nici mai mult, nici mai puţin decât de vreun an şi jumătate.

— Aşa? zic. Eşti, vra să zică, de aici. Locuieşti în Iehupeţ.

— Ssst! face el către mine şi se uită de jur-împrejur. Nu striga aşa, reb Tevi! Locuiesc, zice el, într-adevăr, în Iehupeţ, dar asta să rămână numai între noi.

Stau şi mă uit la el ca la un adevărat nebun.

— Şi eşti, zic, în stare să te ascunzi aşa, în mijlocul târgului?

— Nu mai întreba, reb Tevi! zice el. E bine! Se vede că dumneata habar n-ai de legile şi de obiceiurile Iehupeţului. Vino, zice el, să-ţi povestesc şi o să înţelegi ce înseamnă că eşti sau nu eşti localnic.

Şi a început să-mi înşire toate necazurile şi belelele prin care trebuie să treacă aici unul ca el.

— Ascultă-mă pe mine, Menahem Mendel, zic, şi hai la mine în sat pentru o zi, să-ţi mai odihneşti ciolanele niţel. O să fii primit la mine, zic, ca musafir, şi încă un musafir binevenit. Cel puţin bătrânica mea s-ar bucura mult să te vadă.

Pe scurt, s-a înduplecat: plecăm împreună. Acasă – mare veselie! Un musafir! Un văr de-al patrulea! Păi asta-i fleac? Vorba aia: unul de-al tău nu-i străin. Să fi văzut gălăgie! Ce se aude pe la Kasrilifka? Ce face unchiul Burăh Herş? Ce face mătuşa Leea Dvose? Dar unchiul Iost Menaşe? Dar mătuşa Dobriş? Şi ce fac copiii lor? Şi cine a mai murit? Cine s-a cununat? Cine s-a despărţit? Cine a născut şi cine e pe drum să nască?

— Ce-ţi trebuie, zic, dragă nevastă; nunţile altora şi naşterile altora P Mai bine, zic, vezi de mâncare. Cum scrie la noi: „Cine e flămând să vină să ceară”, adică să ceară de mâncare. Dacă ai borş, desigur că-i bine. Şi dacă n-ai, zic, nu-i nimic, poate să fie şi plăcinte sau colţunaşi, sau chiar găluşte ori clătite. Poate fi şi mai mult cu un fel, numai repede să fie.

Pe scurt, ne-am spălat pe mâini şi am mâncat în lege, aşa cum a poruncit Dumnezeu.

— Mănâncă, Menahem Mendel, îi zic, pentru că totul e, cum zice regele David, „deşertăciunea deşertăciunilor”. O lume nătângă şi făţarnică! Iar sănătatea, zice bunică-mea Nehume, Dumnezeu s-o ierte, deşteaptă femeie, o minune!... sănătatea şi plăcerea să le cauţi în strachină.

Oaspetele, săracu’, înfometat, nu mai ştia cum să laude mâncărurile nevesti-mii şi se jura pe tot ce-i este mai scump că nu mai ţine minte de când n-a mai mâncat nişte plăcinte atât de bine prăjite şi nişte clătite atât de gustoase.

— Asta încă nu-i nimic! zic. Dacă ai gusta budincile ei sau un drob de miel cum face ea, abia atunci ai şti ce gust

are raiul pe pământ.

Pe scurt, după ce am mâncat şi ne-am făcut rugăciunea, ne-am apucat să flecărim, şi fiecare dintre noi, ca de obicei, şi-a povestit despre ale lui: eu, despre treburile mele, el, despre afacerile lui… tot numai poveşti cu Odesa şi Iebupeţ, unde a ajuns de zece ori, vorba aia: şi pe cal şi sub cal, adică azi mare bogătaş mi ine calic, şi iar bogătaş, şi încă o dată calic. A făcut acolo afaceri atât de sucite şi răsucite, că de când sunt n-am auzit: „hos” şi „bes” şi „acţii-şmacţii”, „putivelev”, „malţev-şmalţev” i, Dumnezeu să le mai ştie care, şi nişte socoteli nebuneşti, numai de câte zece miare, douăzeci de miare, parcă n-ar fi vorba de bani, ci de gunoi.

— Drept să-ţi spun, Menabem Mendel, îi zic, trebuie să ai cap, nu glumă, să ştii să învârţi asemenea afaceri. Numai că un lucru nu pricep: după câte o cunosc, zic, pe nevastă-ta, tare mă mir, zic, că te lasă să-ţi faci de cap şi nu vine după tine până aici, zic, călare pe o mătură.

49

Sunt cuvinte din limbajul burselor, pe care Tevi le foloseşte din auzite, dându-şi aere de cunoscător. *Hos* şi *bes* corespunde cuvintelor franceze: *hausse* şi *baisse* (hausse – creşterea valorilor negociate la bursă, şi baisse – scăderea lor), folosite în mod universal (n. r.}.

Tevi lăptarul

— O! face el cu un oftat. De nevastă-mea, reb Tevi, nici să nu-mi aminteşti, că-mi dă şi aşa nişte porţii… ba calde, ba reci! Dar şi astea sunt mărunţişuri. Nu degeaba, zice el, mi-e nevastă: să mă îngroape. E ceva, zice el, mult mai rău: am, mă înţelegi, o soacră. Soacră-mea. Nu trebuie să-ţi povestesc ce-i cu ea, zice el, pentru că o cunoşti şi dumneata.

— Asta înseamnă, zic, că ţi-e, aşa cum scrie la carte: „Şi pestriţă, şi tărcată, şi bălţată”… adică la tuse un junghi,

şi la junghi încă un junghi, şi peste junghi încă o tuse…

— Da, reb Tevi, zice el, bine ai zis. Tuşea e rea, dar junghiul e şi mai rău decât tuşea.

Pe scurt, am trăncănit aşa până noaptea târziu. Eram ameţit de atâtea câte îmi povestea el despre afaceţiie alea năstruşnice cu miile de ruble care zboară în sus şi-n jos şi despre averile lui Brodski. După aceea, toată noaptea numai asta am visat: Iehupeţ… galbeni… Brodski… Menahem Mendel şi soacră-sa…

Numai a doua zi dimineaţa Menahem Mendel şi-a luat inima în dinţi să-mi spună ce-i stă pe suflet. Anume?

— Acuma, zice el, când merg treburile la noi, la Iehupeţ, de câtăva vreme aşa, că banii au ajuns să aibă mare căutare şi marfa stă cum nici nu se poate mai prost, dumneata, reb Tevi, zice el, ai avea un prilej nemaipomenit să pui mâna pe câţiva gologani frumuşei, şi pe mine, zice el, să mă faci, din mort, viu.

— Vorbeşti ca un copil 1 îi răspund. Tu-ţi închipui, pesemne, că la mine se găseşte bănetul tot Iehupeţului, toţi galbenii lui. Prostule, zic, ce-mi lipseşte mie până la Brodski ne-am putea ruga lui Dumnezeu să ne dea, şi ţie şi mie împreună, până la Paşti.

— Da, zice el, astă o ştiu şi eu. Dar crezi dumneata că pentru asta îţi trebuie cine ştie câte parale? Dacă mi-ai da acuma un singur sutar, zice el, în trei-patru zile îţi fac din el două sutare, trei sutare, şase sutare, şapte sutare şi, la urma urmei, de ce nu ţi-aş face din el şi un miar?

— S-ar putea prea bine întâmpla, zic, ca la carte: „Câştigul e aproape, dar buzunarul e tocmai la mama dracului”. Înţeleg să încerci dacă ai un sutar de pierdut. Dar dacă sutarul ăsta-ţi lipseşte, zic, e cum scrie în cărţile noastre: „Singur a venit, singur s-a dus”… adică dacă bagi boală, scoţi friguri.

— Ei, lasă! zice el. Un sutar tot s-o mai găsi pe la

dumneata, reb Tevi! Cu afacerile dumitale, cu numele dumitale, să nu-ţi fie de deochi 1

— Ce-ţi iese, zic, din nume? Numele, desigur, e un lucru tare bun. Dar, din păcate, eu rămân cu numele, şi banii tot Brodski îi are. Dacă vrei, zic, să ştii întocmai cum stau, află că toată averea mea la un loc abin-abia face un sutar, şi cu sutarul ăsta am de făcut faţă la un ştiu câte nevoi. Mai întâi să-mi mărit o fată…

— Ei, uite! zice el. Aici e aici!… Pentru că, zice el, când ţi s-ar mai putea ivi, reb Tevi, un asemenea noroc, să bagi un sutar şi să scoţi, cu ajutorul lui Dumnezeu, atâtea parale, încât să-ţi poţi mărita fetele şi să-ţi mai rămână şi dumitale ceva?

Şi iar s-a apucat Menahem Mendel să mă bârâie la cap vreo trei ceasuri, ca să-mi arate cum face el dintr-o rublă trei, şi din trei, zece.

— Mai întâi şi întâi, îmi zice el, te duci şi dai sutarul şi porunceşti, zice el, să ţi se cumpere zece bucăţi şi stai şi aştepţi câteva zile până se ridică preţul mărfii (am şi uitat ce nume are marfa asta). Baţi apoi o depeşă, undeva, acolo, să se vândă marfa şi să se cumpere de două ori pe atâta. După aceea, preţul creşte iar, şi baţi din nou o depeşă. Şi aşa mai departe, până ce sutarul, zice el, se ridică la două sutare, astea două sutare. la patru, astea patru, la şaisprezece… numai minuni, minuni peste minuni. Sunt, zice el, la Iehupeţ unii care nu de mult umblau desculţi, fără cizme, nişte nenorociţi de samsari, ori nişte tejghetari, ori nişte băieţi de alergătură. Azi locuiesc în palatele lor, nevestele lor au început să fie bolnave de stomac şi să umble după leacuri prin străinătăţi, şi ei gonesc prin Iehupeţ pe roţi de gumilastic… phiii-hiii-hiii… şi nu mai vor să se uite la nimeni.

Pe scurt, ce să te mai bat mult la cap? Afacerea m-a ispitit şi pe mine, şi încă cum! Pentru că mi-am zis: Ce poţi

să ştii? Poate că pe Menahem Mendel ăsta mi l-a trimis Dumnezeu. N-auzi că sunt unii care ajung fericiţi la Iehupeţ numai cu cele cinci degete ale lor? Cu ce sunt eu mai rău decât ei? Nu-l cred atât de mincinos pe Menahem Mendel, încât să-mi închipui că toate câte mi le spune sunt numai născociri de-ale lui. Poate că, într-adevăr, îmi zic, roata se învârteşte aşa, ca Tevi să trăiască şi el omeneşte măcar acuma, la bătrâneţe. Nu, zău! Până când să-mi mai rup spinarea muncind? Zi şi noapte mereu acelaşi cal şi aceeaşi căruţă, aceeaşi brânză şi acelaşi unt. E vremea, zic, Tevi, să te odihneşti, să ajungi un gospodar în rând cu toţi gospodarii, să vii pe la sinagogă, să-ţi mai arunci ochii într-o carte. Că, poate, ferească Dumnezeu, să iasă treaba pe dos? De ce nu m-aş gândi mai degrabă că ar putea să se sfârşească şi bine?

— Ei, ce spui, Golda? o întreb pe bătrânica mea. Tu ce crezi?

— Ce să cred? zice ea. Ştiu, zice ea, că Menahem Mendel nu-i unu din ăia care ar umbla să te înşele. El nu se trage, doamne fereşte, nici din croitori, nici din cizmari. Tat său este un om foarte cumsecade şi bunicu-său a fost un adevărat sfânt. Orb cum era, stătea zi şi noapte peste *Thora* şi învăţa. Şi bunica Zeiţei, Dumnezeu s-o ierte, nici ea nu era o femeie de rând.

— Eu una o întreb, şi ea alta-mi răspunde! Noi vorbim aici de afaceri, şi ea – mi vine cu bunică-sa Zeiţei, care vindea turtă dulce, şi cu bunicu-său, care a murit cu nasu-n pahar, de beţiv ce era. Muierea-i tot muiere. Nu degeaba, zic, a cutreierat regele Solomon lumea-ntreagă şi n-a dat de o singură femeie cu cap!

Pe scurt, ne-am înţeles să facem tovărăşie. Eu bag parale, şi Menahem Mendel, minte, şi ce ne-o ajuta Dumnezeu să ne iasă, împărţim pe din două.

— Crede-mă, reb Tevi, zice el, că vreau, cu ajutorul

lui Dumnezeu, să mă port cu dumneata cinstit, ceea ce se cheamă cinstit, şi, cu ajutorul lui Dumnezeu, să te îndop cu parale, parale şi încă o dată parale.

— Amin, asemenea! zic. Dumnezeu să te audă. Numai că un lucru, zic, nu înţeleg: ce fel de afacere e asta? Eu stau aici şi tu stai acolo. Banii, zic, sunt lucru gingaş, mă înţelegi 1 Nu te supăra, zic, nu vreau să umblu cu chichiţe! Ci numai aşa, cum scrie în cărţile sfinte, la strămoşul nostru Abraham: „Cei care seamănă cu lacrimi seceră cu cântece…", adică mai bine să fii cu ochii în patru dinainte, decât să fii cu ochii în lacrimi după aia.

— Vai de mine! zice el. Dacă vrei să-ţi dau şi poliţă… cu cea mai mare plăcere!

— Nu! zic. Fiindcă, dacă mă gândesc bine, ce mi-e aşa şi ce mi-e altminteri!… Dacă ţi-ai pus de gând să mă jupoi, la ce-mi poate fi de folos poliţa? Vorba aia: nu şoarecele-i hoţul, ci gaura, adică nu poliţa plăteşte, ci omul… şi dacă tot sunt olog de un picior, hai să fiu olog de amândouă!

— Poţi să mă crezi, reb Tevi, zice el, îţi jur pe tot ce am mai sfânt, aşa să-mi ajute Dumnezeu că nu umblu cu şmecherii să te înşel, doua cine fereşte, măcar cu o para… ci vreau, cu ajutorul lui Dumnezeu, să ne împărţim câştigu! cinstit, între noi, în părţi drepte, una mie, una ţie, juma-juma… mie un sutar, dumitale un sutar, mie două, dumitale două, mie trei, dumitale trei, mie patru, dumitale patru, mie un miar, dumitale un miar…

Pe scurt, am scos, cu nişte mâini care-mi tremurau uite aşa, alea câteva ruble, le-am numărat de trei ori, am chemat-o pe nevastă-mea să fie de faţă, ca martoră, l-am rugat din nou pe Menahem Mendel să-şi dea seama cât de greu am agonisit banii ăştia, i-am cusut bine rublele în buzunar, să nu i le fure cineva, doamne fereşte, pe drum, ne-am înţeles ca până în cel mult o săptămână să-mi scrie

neapărat despre toate cu de-amănuntul, şi la despărţire ne-am strâns în braţe şi ne-am sărutat, cum se obişnuieşte între rude.

După ce Menahem Mendel a plecat şi am rămas singur, au început să-mi treacă prin minte tot felul de gânduri şi vise, vise atât de dulci, încât aş fi vrut să ţină o veşnicie. În închipuirea mea vedeam, în mijlocul târgului, o clădire mare, cu acoperiş de tinichea, cu grajduri, cu cămări, cu cămăruţe şi borcane pline cu tot ce-ţi trece prin minte, şi o femeie, cu o legătură de chei în mână, care tpi se învârte prin gospodărie – asta-i nevastă-mea, Golda, dar parcă nu mai e ea, ci alta: acuma arată la faţă ca o bogătaşă, cu guşă şi cu un şirag de perle la gât – şi mi se umflă în pene şi-mi ocărăşte slugile, ceva de speriat!… Copiii, îmbrăcaţi ca de sărbătoare, mi se plimbă fără niciun rost de colo până colo. Curtea e plină de găini, de gâşte şi raţe. În casă e lumină mare, în cuptor duduie focul pentru masa de seară şi samovarul fierbe ca un turbat. În capul mesei şade stăpânul casei, Tevi adică, în halat şi tichie, şi în jurul lui stau gospodarii cei mai de frunte din târg şi toţi umblă să i se bage sub piele cu fel de fel de vorbe mieroase: „Îmi daţi voie, reb Tevi?… Să nu vă fie cu supărare, reb Tevi!”… Hehei! îmi zic. Dar-ar toţi dracii în parale să dea!

— Pe cine drăcuieşti aşa? mă întreabă nevastă-mea, Golda.

— Pe nimeni! zic. M-am lăsat aşa, dus de gânduri, de visuri, de aiureli… Spune-mi, te rog, Golda dragă, tu nu ştii cam ce afaceri învârte Menahem Mendel ăsta al tău?

— Ptiu! zice ea. Ce-i poate trece cuiva prin minte! Stai cu omul o zi şi o noapte întreagă şi vorbiţi, şi vorbiţi, şi vorbiţi, ca la urmă să mă întrebi pe mine ce treburi învârte! Parcă aţi făcut, zice ea, împreună o afacere, sau Dumnezeu ştie ce… nu?

— Da! zic. Chiar mai adineauri am făcut cu el o afacere, dar care-i aiaeerca, măcar de mi-ai tăia capul şi tot n-aş şti ce să-ţi spun 1 N-ai de unde s-o apuci. Mă înţelegi? Dar fii fără grijă, dragă nevastă! Am eu o presimţire că o să fie bine şi că, dacă o vrea Dumnezeu, o să câştigăm o mulţime de bani… aşa că zi amin şi vezi de mâncare.

Pe scurt, trece o săptămână, trec două, trec trei, nicio scrisoare de la tovarăşul meu de afaceri. Am ajuns din om neom. Umblu aiurea, ca zăpăcit, şi nu mai ştiu ce să cred. Nu se poate, îmi zic, să nu-mi trimită o scrisoare numai pentru că a uitat. El doar ştie prea bine cât o aştept. Şi mă întreb: Ce pot să-i fac dacă, de pildă, ei, acolo, îşi ia tot caimacul şi mie-mi spune că n-a ieşit încă niciun câştig? N-am decât să-i zic: cuţu! Nu se poate! îmi zic. Cum? Drept e asta? Mă port cu omul aşa cum te porţi numai cu cineva care ţi-e foarte aproape – să-mi dea Dumnezeu mie ce-i doresc lui! – şi să-mi facă una ca asta? Dar îndată îmi vine altceva în gând: Mă rog, câştigul, mă las păgubaş de câştig 1 Să-i fie de bine cu câştigul lui cu tot. Las să fie sănătos cu el! Cum scrie la noi: «Pe altă cale să fie ai noştri ajutaţi», adică Dumnezeu să mă ajute ca măcar sutarul meu să fi rămas neatins. Şi simt că-mi îngheaţă sângele în vine. Dobitoc bătrân ce eşti! îmi zic. Ţi-ai pregătit, nătărăule, un sac mare. Boule cu mutră de cal! Cu sutarul ăsta mai bine ţi-ai fi cumpărat o pereche de cai – şi ce cai! – şi-ţi schimbai căruţa pe o brişcă de alea pe arcuri…

— Tevi, îmi zice nevastă-mea, ce-o fi cu el? Sau tu nici nu te întrebi?

— Cum să nu mă întreb! zic. Mie mi se fărâmă capul în bucăţi de câte mă întreb, şi ea mă întreabă de ce nu mă întreb!

— Cred, zice ea, că i s-a întâmplat ceva în drum. Ori au năvălit peste el nişte tâlhari şi l-au jefuit diţi cap până-n

picioare, ori zace, bolnav greu, la pat, ori, Doamne fereşte, a murit!

— Şi altceva ce o să mai scorneşti, sufleţelul meu? Poftim acuma, zic, tâlhari pe nepusă masă!

Dar mie-mi zic: Mare lucru să i se întâmple cuiva în drum o nenorocire?

— Tu, zic eu mai departe, ştii numai să cobeşti.

— El, zice ea, e dintr-o familie aşa de bună! Mama lui, zice ea, Dumnezeu s-o ierte, a murit nu demult, şi încă de tânără, foarte tânără, şi surorile lui… ştii că a avut trei surori, Dumnezeu să le ierte, zice ea, şi una din ele a murit ca fată, a doua, dimpotrivă, s-a măritat, dar a răcit la baie şi a murit, şi a treia, zice ea, îndată după ce a născut, şi-a ieşit din minţi, s-a chinuit cât s-a chinuit şi a murit.

— Să fie sănătoasă! zic. Cu toţii o să murim, Golda! Un om e întocmai ca un tâmplar. Un tâmplar trăieşte cât trăieşte şi moare, şi un om tot aşa: trăieşte şi moare.

Pe scurt, am hotărât să mă duc până la Iehupeţ. Mi se adunase între timp marfă destul de frumuşică: şi brânză, şi unt, şi smântână, ceva prima! Mi-am înhămat calul la căruţă şi marş la Iehupeţ! în drum, singur în pădure, îngrijorat, amărât, cum poţi să-ţi închipui şi dumneata, îmi trec mii de gânduri prin minte. „Când o să ajung la Iehupeţ, îmi zic, şi o să încep să întreb de Menahem Mendel al meu, ar fi tare frumos, îmi zic, să aud că mi se răspunde: «Menahem Mendel? Hehehei! S-a cocoţat sus de tot! Nu-l mai ajungi cu prăjina la nas! îşi are casa lui, şi umblă numai în trăsură… parcă nu mai e el… e altul.» Şi eu îmi iau inima în dinţi şi mă duc glonţ acasă la el. «Ohooo, stai! îmi strigă cineva chiar în uşă şi-mi dă una cu cotul în piept. Nu te băga aşa, nene, că aici nu merge să te bagi!»… «Eu, zic, sunt rudă cu dumnealui. Dumnealui este un văr de-al patrulea al nevesti-mii!…» «Aşaaa? mi se răspunde. Păi să fie cu noroc! îmi pare bine! Dar cred că

tot n-o să ţi se întâmple, doamne fereşte, nimic dacă o să aştepţi niţel, aici, la uşă.» înţeleg că trebuie să-i strecor ceva în palmă, cum scrie la noi: «Să te urci şi să cobori», adică dacă ungi, merge, şi mă reped sus, de-a dreptul la el. «Bună ziua, îi zic, reb Menahem Mendel!»… Dar el… care? ce?… nici nu ştie cine sunt. «Ce pofteşti dumneata?» face el către mine. Eu, gata să leşin. «Cum se poate, zic, pani, să nu-ţi mai cunoşti rudele? Eu, zic, sunt Tevi!» «A, zice el, Tevi! Parcă am mai auzit de numele ăsta!» «Ai auzit? zic. Poate ai auzit şi de plăcintele nevesti-mii, ia adu-ţi bine aminte, şi de colţunaşii ei, şi de clătitele ei?»., 4 Dar îndată îmi vine cu totul altceva în gând: când intru la Menahem Mendel al meu, el mă întâmpină cu amândouă mâinile întinse: «O 1 Ce musafir! Ce musafir! Şezi, reb Tevi, ce mai faci? Ce-ţi face nevasta? Nu ştiu de câtă vreme te aştept, să facem socoteala!» Şi-mi umple pălăria vârf cu galbeni. «Ăsta, zice el, e numai câştigul. Satârul cămine neatins. Cât o să câştigăm mai departe, o să fie şi al meu şi al dumitale, o parte eu, o parte dumneata. Cât iau eu – iei şi dumneata, jumajuffia, mie un sutar, dumitale un sutar, mie două situare, dumitale două sutare, mie trei sutare, dumitale trei sutare, mie patru sutare, dumitale patru sutare…»”.

Şi, luat de gânduri, aţipesc şi nu mai văd cum căluţul, în loc să meargă în şleah, înainte, o ia pe alături şi agaţă căruţa de un copac. Numai scântei îmi joacă înaintea ochilor, atât de rău sunt izbit în spinare. „Mulţumesc lui Dumnezeu, îmi zic, că nu mi s-a rupt osia carului”.

Pe scurt, ajung la Iehupeţ şi, după ce-mi desfac marfa la iuţeală, ca de obicei, mă apuc să umblu după Mcnahem Mendel al meu. Mă învârt un ceas, două, trei, dar, cum scrie la noi: „Copilul nu-i”… adică nu-i dau de urmă. Încep să opresc pe câte un om de pe stradă şi să-l întreb:

— N-ai văzut, sau n-ai auzit cumva de unul pe care-l

cheamă Menahem Mendel?

Şi fiecare-mi răspunde:

— Dacă Menahem Mendel îi zice, păi arde-i la spate câteva bice! Dar atâta n-ajunge. Sunt mulţi Menahem Mendeli pe lume.

— A, zic. Vorbeşti de numele lui de familie? Să fiu, zic, al dracului cu dumneata împreună dacă-l cunosc. Trebuie să ştii că acasă la el, la Kasrulifka, nu i se spune decât pe numele soacră-şi Menahem Mendel al Leei Dvose. Ce vrei mai mult, dacă până şi socru-său, care-i de-acu om în vârstă, tot pe numele ei îşi zice:

Burăh Herş al Leei Dvose… şi chiar pe ea, pe Leea Dvose adică, o cheamă la fel: Leea Dvose a lui Burăh Herş al Leei Dvose. Acuma înţelegi?

— De înţeles, înţeleg, dar nici asta nu e destul. Din ce trăieşte, ce fel de afaceri face Menahem Mendel al dumitale?

— Ce afaceri? zic. Face afaceri cu galbeni, zic, cu nu ştiu ce bes-mes, putivelev… bate depeşe, zic, undeva acolo, la Petersburg, la Varşovia…

— A! face omul şi râde de se prăpădeşte. N-o fi Menahem Mendel ăla care face negoţ cu potcoave de cai morţi? Atunci fii bun, te rog, şi treci peste drum. Acolo o să dai peste o mulţime de iepuri care aleargă în sus şi-n jos şi, laolaltă cu ei, Menahem Mendel al dumitale.

Şi-mi zic: Cu cât trăieşti mai mult, cu atâta mănânci mai mult. Acu, iacătă şi iepuri, şi potcoave de cai morţi 1

Trec drumul, pe celălalt trotuar… lume, să nu-i fie de deochi, ca la iarmaroc, o înghesuială că abia de mă pot strecura. Toţi gonesc ca nişte nebuni, unu-ncolo, altu-ncoace, claie peste grămadă… şi-i o harababură, şi-o hărmălaie, şi vorbesc, şi zbiară, şi dau clin mâini: „Putivelev… Se ţine 1 Se ţine 1 L-am prins de cuvânt… Am înşfăcat o arvună… Las, c-o să se scarpine… Mie mi se

cuvine cartaj… Eşti un porc… Acuşi îţi crap capul… Scuipă-l între ochi… Ian te uită la el, parcă i-al fi înjunghiat caftanul!… Falitule!… Tejghetar nenorev cât!… Arză-te-ar”… Acuşi-acuşi se iau de păr! Şi, cum scrie în cărţile sfinte: „Şi Iacob a fugit…”, adică Tevi, îmi zic, şterge-o, că te mai alegi şi tu cu o palmă. Daj da! îmi zic. Dumnezeu e un părinte îndurător, Şmil Şmelke îi este slujitor, Iehupeţ este un oraş şi Menahem Mendel un bogătaş. Uite, aici, aici îl apuci pe Dumnezeu de picior şi te scalzi în galbeni. Cică aici fac ei afaceri. Vai de căpăţâna ta, Tevi, cu noroacele tale!

Pe scurt, mă opresc în faţa unei ferestre mari, cu o mulţime de pantaloni aşezaţi la vedere, şi zăresc prin geam pe omul care mă umple de bani. Mi s-a sfâşiat inima cum l-am văzut. Dacă am vreun duşman şi dacă ai dumneata vreun duşman, să ne dea Dumnezeu să-l vedem în halul lui Menahem Mendel al meu. Nici caftan, nici ciubote! Şi cum arăta la faţă! Dumnezeule, pe unul mult mai frumos decât el îl bagi în mormânt. Gata, Tevi! Te-ai curăţat! Eşti ras! îmi zic. Poţi să-ţi iei rămas bun de la cele câteva ruble. Păcat să mai vorbeşti! Nici tu marfă, nici tu parale, ci numai necazuri.

Menahem Mendel, de partea lui, era, pesemne, şi ei tare tulburat, pentru că am rămas amândoi ţintuiţi lo

1 Adică: curtaj, remuneraţia mijlocitorului de tranzacţii la bursă (n.r.).

eului, fără să putem scoate un cuvânt şi numai că ne uitam aşa unul la altul, cum s-ar zice: Vai de pieicica noastră, că am putea, să ne luăm amândoi câte o torbă şi să începem să umblăm pe la casele oamenilor după cerşit.

— Reb Tevi! îmi zice ei aproape în şoaptă, pentru că abia de poate vorbi şi lacrimile îi stăteau în gât. Reb Tevi, fără noroc, mă auzi, mai bine nici să nu te naşti. Decât o viaţă ca asta… Spânzurat să fiu, zice el, sfâşiat în patru,

zice el, asta mi se cuvine!

Şi mai mult nu poate vorbi.

— Desigur, îi zic, că pentru o ispravă ca asta ar trebui, Menahem Mendel, să mi te întind aici pe loc, în mijlocul târgului, şi să-ţi trag un pui de bătaie de s-o vezi pe bunică-ta Zeiţei de pe lumea ailaltă. Uită-te şi tu ce poznă ai făcut! Te-ai apucat să iei o casă întreagă de oameni nevinovaţi şi să le tai gâtul fără cuţit. Doamne-Dumnezeule, zic, cu ce o să vin acuma acafă la ai mei?! Hai, zi şi tu cu ce, ucigaşu'e, banditule, tâlharule!

El, sprijinit de perete, îmi răspunde:

— Ai dreptate, aşa să-mi ajute Dumnezeu că ai dreptate, reb Tevi. Decât o asemenea viaţă, zice el, decât o asemenea viaţă, reb Tevi…

Şi-şi lasă capul în piept. Eu mă uit lung la el, la nenorocitul ăsta, cum stă cu ochii în jos, sprijinit de perete, cu pălăria pe o parte, şi la fiecare oftat sau geamăt al lui mi se rupe inima de milă.

— Mda! zic. S-ar putea prea bine întâmpla să nu fii nici tu vinovat, pentru că ia să judecăm lucrurile pe îndelete. Să spun că ai făcut toate astea din răutate, ar fi o prostie Doar ai fost părtaş pe din două cu mine la afacere. Eu am dat bani şi tu ai dat minte, vai de ciolanele mele! Tu ai venit la mine cu gânduri cinstite. Că nici praful nu s-a ales de paralele mele? Pesemne că nu mi-a fost dat! Vorba aia: să nu te lauzi cu ziua de mâine. Aici, jos, omul îşi face socoteli, şi sus, Dumnezeu râde ca de nişte aiureli. Uită-te, prostule, de pildă, la mine… Untul, şi brânza, şi smântâna mea sunt, mi se pare, o afacere sigură, şi, cu toate astea, dacă aşa mi-a fost scris, mi-a pierit ast toamnă o vită… să fi văzut vită! cu un cincizeci de ruble se chema că o luai mai mult de pomană… şi numaidecât după ea mi s-a prăpădit şi o viţică, pe care n-aş fi dat-o nici cu douăzeci de ruble… Ei? Cui ar fi folosit la ceva să mă vaiet? Dacă nu merge, nu

merge! Aşa că nici. n-o să te-ntreb, zic, unde-mi sunt banii. Pot să-nţeleg şi singur pe mâna cui au încăput părăluţele mele muncite, vai şi amar de viaţa mea 1 S-au dus dracului, zic, pe o afacere de vânt, de cai verzi pe pereţi. Şi vinovat sunt eu, numai eu, că m-am lăsat ameţit de poveşti, de averi numai să întinzi mâna să le aduni, de acţii, acţişoare, şmacţişoare… Ca să câştigi bani, zic, trebuie să munceşti pentru ei, să-ţi frângi spinarea în zece, să-ţi iasă ochii din cap! Palme, asta ţi se cuvine, Tevi, palme, de să vezi stele verzi! Dar ce să mai zbier! Cum scrie la carte: „Fata a strigat!”, adică: Degeaba! Acu poţi să strigi şi la cel-desus! Minte şi chibzuială, aste două lucruri vin totdeauna mai târziu decât trebuie. Nu-i este scris, zic, lui Tevi, să fie bogătaş, vorba ţăranului: Nikita n-a avut niciodată parale şi nici n-o să aibă. Pesemne, zic, că aşa vrea Dumnezeu. „Dumnezeu a dat, Dumnezeu a luat”, cum scrie la carte… Hai, frate, să luăm un păhărel de rachiu!

*

Uite aşa, pani Şalom Alehem, nici praful nu s-a ales de toate visele mele. Dar dumneata îţi închipui, desigur, că dacă mi-am pierdut gologanii, am fost cine ştie ce amărât! Atâta rău să am, pani Şalom Alehem! Doac ştim bine amândoi ce scrie în cărţile noastre: „Al meu este argintul, al meu este aurul”, adică banii sunt moft! mai mult decât toate e omul. Vreau să zic dacă omu-i om. Numai un lucru mă supără: că visul a zburat. Aş fi vrut – vai, tare aş fi vrut! – să fiu bogătaş măcar pentru o clipă. Dar ce să mai vorbim! Cum scrie la noi: „Cu sila trăieşti”, adică fără voia ta trăieşti şi fără voia ta rupi o pereche de cizme. Tu, Tevi, zice

Dumnezeu, trebuie să te gândeşti la unt şi la brânză, nu la visuri deşarte. Că ce fac cu nădejdea? Păi, ce mai întrebi? Cu cât ţi-s necazurile mai mari, cu atât ţi-e şi nădejdea mai mare; cu cât eşti un calic mai mare, cu atât

ţi-e şi credinţa mai tare. Şi că aşa e… Dar mă tem că azi m-am cam întrecut cu vorba. E vreme să plec, să-mi văd de treburi, cum scrie la noi: „Fiecare om e făţarnic”, adică fiecare cu necazurile lui. Fii sănătos şi noroc 1

COPIII DE AZI

*Icnsà în anul 1899*

Da, fiindcă veni vorba despre copiii de azi. „Am crc. icut şi am hrănit copii…” cum scrie la-noi. Fă-i, dă-te cu capul de pereţi, trage zi şi noapte la jug pentru ei, ca ce? Ştiu eu? Te gândeşti că o fi poate aşa, sau poate altminteri, fiecare după cum îl duce mintea şi punga. Să mă pun alături de un Brodski, asta desigur că n-aş îndrăzni. Dar nici să mă socotesc o nimica nu vreau, pentru că, zău, nu sunt nici eu un terchea-berchea oarecare şi nici eu, cum zice nevastă-mea, să-mi trăiască, nu mă trag din croitori sau cizmari; şi-mi ziceam că Tevi, cu fetele lui, nici nu-ncape vorbă, o să apuce pe Dumnezeu de-un picior. De ce? Mai întâi, fiindcă Dumnezeu m-a binecuvântat numai cu fete frumoase, şi un obraz frumos e, cum zici şi dumneata, o jumătate de zestre. În al doilea rând, azi, cu ajutorul lui Dumnezeu, nu mai sunt Tevi ăla, nenorocitul de altă dată, aşa că azi am voie să mă gândesc la cea mai bună partidă, până şi la una din Iehupeţ. Nu-i aşa? Dar vezi că avem un Dumnezeu milostiv, care ne arată ce minuni mari ştie să facă, şi cum mă poate zvârli oricând îi place ba-n sus, ba-n jos, şi-mi zice: „Tevi, scoate-ţi prostiile din cap şi lasă omenirea să meargă aşa cum merge”… Stai să auzi ce se poate întâmpla pe lumea asta şi pe cine-l pot nimeri toate nenorocirile: pe nenorocitul de Tevi.

Pe scurt, ce să-ţi mai bat mult capul! Cred că-ţi aduci aminte ce am păţit cu ruda aia a nevesti-mii, Menahem Mendel, veni-i-ar numele să-i vină! şi ce negustoreli grozave am învârtit amândoi la Iehupeţ cu galbenii ăia şi cu acţiile alea şi cu putivelele alea, arză-l-ar focul! Ce m-

am mai amărât eu atunci, aoleo! Credeam că-s pierdut! Că s-a isprăvit cu Tevi, şi cu untul, şi cu brânza lui.

— Nătărăule! face într-o zi bătrânica mea către mine. Ajunge! Nu te mai necăji atâta, că tot nu-ţi ajută 1 Degeaba îţi mănânci sufletul. Să ţi se pară că ne-au călcat hoţii şi ne-au jefuit de toţi banii. Mai bine, zice ea, te-ai duce până la Anatevka, la Leizer Wolf casapul, că are mare nevoie de tine.

— Dar ce s-a întâmplat? Ce nevoie să aibă de mine? Dacă se gândeşte la vaca noastră roşcată, n-are decât să apuce un ciomag şi să şi-o scoată din cap.

— Da ce te grozăveşti aşa cu roşcata ta? Laptele cu care ne umple? Şi untul pe care ni-l dă? Sau brânza?

— Nu de asta, zic, ci numai aşa. Mai întâi şi întâi e păcat să trimiţi la tăiat o vită ca asta... O biată făptură nevinovată!... În cărţile noastre sfinte scrie că...

— Ci mai isprăveşte odată, Tevi 1 Parcă cine nu ştie că te pricepi la ce scrie în cărţi!... Mai bine ascultă-mă pe mine, nevastă-ta, şi du-te la Leizer Wolf. În fiecare joi, zice ea, de câte ori vine Zeiţei a noastră după carne, la măcelărie, Leizer Wolf rupe pielea de pe ea: „Să spui, zice el, tatii, să vină la mine, că am mare nevoie de el”.

Scurt, câteodată – nu-i aşa? – trebuie să asculţi şi de nevastă. Aşa că mă iau după ea şi mă duc la Anatevka, la vreo trei verste de noi, drept la Leizer Wolf acasă, şi, fireşte, nu dau de el.

— Unde e dumnealui? întreb o femeie cârnă, care-mi iese înainte.

— La abator! îmi răspunde cârna. De dis-de-dimineaţă se taie un bou. Trebuie să vină acuşi.

Mă învârt singur prin casă şi încep să mă uit mai îndeaproape la gospodăria lui Leizer Wolf, să nu-i fie de deochi! Să vezi gospodărie! Un dulap care geme de atâtea vase de aramă, că nici cu o sută cincizeci de ruble nu le-ai

putea cumpăra, şi un samovar, şi încă un samovar, şi o tavă de aramă, şi încă una de nichel, şi o pereche de sfeşnice de argint, şi cupe mai mari, şi cupe mai mici, toate aurite, şi un sfeşnic cu şapte braţe, şi încă multe alte nenumărate mărunţişuri de astea. Dumnezeule 1 îmi zic. Unde apuc bogăţie ca asta la copiii mei, să-mi trăiască! Ce om norocos, măcelarul ăsta! După ce că e aşa de bogat, să mai aibă doar doi copii în totul, amândoi gata căsătoriţi, şi să mai rămână şi văduv pe deasupra!

Pe scurt, dă Dumnezeu şi-mi intră Leizer Wolf pe nea, furios nevoie mare împotriva hahamului. L-a nenorocit 1 I-a tăiat un bou cât un stejar – dar-ar toţi dracii în el! şi pentru că i-a găsit la bojoc un fleac de nimic, o crescătură cât o gămălie de ac, zice că-i spurcat, înghiţi-l-ar pământul!

— În sfârşit, a dat Dumnezeu! îmi zice el. Ce-i cu dumneata, reb Tevi, că nu-i chip să te văd? Ce mai faci?

— Ce să fac? zic. Faci şi faci, zic, şi tot la început ţii, cum scrie la noi: „Nici din pâinea ta, nici clin mierea ta…”, adică: nici tu parale, nici tu sănătate, nici tu nimica…

— Păcătuieşti, refa Tevi, îmi zice el, pentru că, faţă de ce ai fost altă dată, ea că azi, să nu-ţi fie de deochi, un bogătaş.

— Ce-mi lipseşte, zic, să fiu ceea ce crezi dumneata, să ne dea Dumnezeu să avem amândoi! Dar mulţumesc lui Dumnezeu şi pentru atât. Cum scrie la noi: „Ascacurdo demascanto decurnose defarşmahto”.

Şi-mi zic: „Atâta să mai vezi tu, căsăpoiule, cu nasul, dacă scrie undeva aşa ceva!”

— Dumneata, îmi zice el, ai totdeauna la îndemână câte un cuvânt din cărţile noastre. Halal de dumneata, reb Tevi, că ştii carte. Dar la ce folos tot ce scrie în cărţile sfinte 1 Mai bine să vorbim despre afacerile noastre. Şezi, reb Tevi!

Şi porunceşte:

— Pune de ceai!

Şi-mi răsare cârna ca din pământ, înşfacă samovarul, şi drept cu el la bucătărie.

— Acuma, face el către mine, când suntem singuri, putem sta de vorbă în linişte. Uită-te care-i povestea! Eu aş fi vrut de mult să te văd, reb Tevi, şi nu ştiu de câte ori am rugat-o pe fata dumitale să-ţi spună să faci bunătatea şi să vii până aici. Mă-nţelegi dumneata? Eu am pus ochii pe…

— Ştiu, zic, că ai pus ochii pe ea, dar ţi-e degeaba, zic, osteneala. N-o să meargă, reb Leizer, n-o să meargă.

— De ce? mă întreabă el şi se uită la mine ca speriat.

— Uite-aşa! zic. Îmi dă mâna să fie şi ceva mai târziu, că nu arde balta.

— De ce, zice el, să aştepţi, dacă poţi face afacerea îndată?

— Despre asta, zic, nici nu poate fi vorba. Şi după aia, ţi-e şi mai mare mila de ea… o biată făptură nevinovată…

— Ian te uită la el ce nazuri îmi face! zice Leizet-Wolf şi chicoteşte. Dacă ar fi cineva de faţă, ar putea să jure că-i una singură la el. După câte mi se pare, mai ai, să nu-ţi fie de deochi, şi altele, destule, reb Te vi!

— Las să trăiască, zic, şi cui îi ies ochii că le ani, ăla să n-aibă el singur parte!

— Să-i iasă ochii? Cui, zice el, să-i iasă ochii? Tocmai, zice el, pentru că ale dumitale sunt, nu le fie de deochi, atât de izbutite, de asta şi vreau… mă înţelegi, sau nu mă înţelegi? Gândeşte-te, reb Tevi, cu cât poţi să te alegi dumneata de aici.

— Păi da, desigur! zic. Cu cât se alege cineva de pe urma dumitale ar putea să i se usuce capul bine de tot.

Iarna cu o bucată de gheaţă… asta o ştiu mai demult, încă de pe atunci când „i

— Mha! face el către mine, dulce ca zahărul. Ce potriveşti, zice el, ceea ce a fost odată cu ceea ce este acuma? Odată a fost una, şi azi este alta. Doar o să fim ceva rude, nu?

— Ce fel de rude? zic.

— Rude, zice el, ca oricare rudă.

— Nu ştiu, zic, ce crezi, reb Leizer Wolf. Despre ce este vorba aici?

Ei, hai! face el. Zi dumneata despre ce!

— Cum aşa? zic. Păi despre vaca aia roşcată a mea pe care vrei să mi-o cumperi.

— Hahaha! face el şi se prăpădeşte de râs. Bună vacă… Şi încă o vacă roşcată? Hahaha!

— Dar ce ai crezut, reb Leizer Wolf? Hai, zic, spune-mi şi mie, să pot râde şi eu.

— Despre fata dumitale! zice el. Toată vremea numai despre Zeiţei a dumitale vorbim. Dumneata, reb Tevi, ştii doar că am rămas văduv şi m-am gândit că la ce să-mi caut norocul aiurea, prin cine ştie ce târg străin, să mai am de-a face cu peţitori… mai bine, uite, suntem amândoi de pe aici, eu te cunosc pe dumneata, dumneata mă cunoşti pe mine, îmi place şi fata, o văd în fiecare joi la mine, la măcelărie, de câteva ori am şi stat de vorbă cu ea… sunt, să nu-mi fie de deochi, om cu ceva stare, am casa mea, şi două dughene, şi de-ale gospodăriei, după cum vezi… şi câteva pielcele în pod, şi mai am şi niscaiva părăluţe în ladă. Ce ne trebuie, reb Tevi, toate mofturile alea, să ne ciorovăim, să facem pe şmecherii? Mai bine hai, bate laba aici… un, doi, trei, mă înţelegi, sau nu?

Scurt, la vorbele lui mi s-a tăiat graiul, cum ţi se întâmplă când primeşti o veste neaşteptată. Dintru-ntâi mi-a trecut prin minte un gând: Leizer Wolf… Zeiţei… om cu copii de o vârstă cu ea. Dar îndată mi-am zis: Cum? Îţi dai seama ce noroc! Ce noroc! Zeiţei, nici vorbă, o s-o ducă

bine la el... şi ce bine! Că Leizer Wolf e cam strâns la mână? Pe vremurile astea, dimpotrivă, tocmai aşa trebuie să fie, cum scrie la noi: „Omul e aproape de el însuşi”, cum s-ar zice: cămaşa ţi-e mai aproape de trup decât haina, adică dacă eşti bun cu altul, eşti rău cu tine. Un singur cusur are: că-i necioplit. Ei şi? Poate fi oricine om învăţat? Numai câţi bogătaşi, de altminteri oameni de treabă, găseşti la Anatevka şi la Mazepovka şi chiar la Iehupeţ care nu ştiu să deosebească o slovă de alta 1 Cu toate astea, dacă aşa li-e scris, să-mi ajute Dumnezeu să am şi eu parte de cinstea de care se bucură ei, cum scrie la noi: „Cine nu mănâncă nu poate sta să înveţe”, cum s-ar zice: cartea stă în ladă şi mintea în buzunar.

— Ei, reb Tevi? face Leizer Wolf. Ce taci?

— Da ce ai vrea? Să zbier? zic eu cu o strâmbătură, ca şi cum aş sta la îndoială. Asta e, reb Leizer Wolf, mă-nţelegi, o afacere care cere multă, multă chibzuială. Nu te poţi hotărî aşa, cu una, cu două! zic. E vorba de copilul meu dintâi.

— Păi tocmai de asta! zice el. Pentru că e copilul dumitale ăl mai mare. După ea, zice el, o să-ţi poţi mărita, cu ajutorul lui Dumnezeu, şi cealaltă fată, şi mai târziu, cu vremea, pe a treia, mă-nţelegi sau nu mă-nţelegi?

— Să măriţi fete nu-i mare scofală... numai de-al trimite Dumnezeu fiecăreia în parte un bărbat potrivit!

— Nu, zice el, nu asta cred, reb Tevi! Eu mă gândesc la cu totul altceva, fiindcă, slavă domnului, nu mai ai nevoie să-i dai Zeiţelei zestre şi nici să-i faci rochie de mireasă şi ce-o mai fi trebuind unei fete la nuntă 1 Toate astea le iau asupra mea, şi dumitale, zice, o să-ţi pice şi dumitale ceva în portofel.

— Pfui, zic, prea vorbeşti, să mă ierţi, ca la măcelărie. Ce vorbă-i asta, în portofel? Pfui! Zeiţei a mea nu-i, doamne fereşte, una din alea s-o vând pentru bani-

Pfui, pfui!

— Dacă-i pfui, e pfui! face el către mine. Eu vreau să fie cât se poate de bine. Dar dacă dumneata zici pfui, las să fie pfui! Dacă dumneata vrei aşa, eu n-am nimic împotrivă. Tot ce vreau e să isprăvim cât mai degrabă, adică îndată… Vorba aia: O gospodină în casă… mă-nţelegi sau nu?

— Cu plăcere! zic. Din partea mea, poftim! Numai că trebuie, zic, să stau de vorbă şi cu nevastă-mea, pentru că, în de-alde astea, ea hotărăşte, cum scrie la noi: „Mama Rahel îşi plânge fiii”, adică mama-i capacul! apoi şi fata, zic. Trebuie să vedem ce spune şi ea, vorba aia: Cari pe toţi cumetrii la nuntă şi îl uiţi acasă tocmai pe mire.

— Moft! zice el. Ce s-o mai întrebi? Povesteşte-i-o numai! Du-te acasă, reb Tevi, şi povesteşte-i că aşa şi aşa… şi cât ai bate din palme, am şi făcut cununia.

— Nu vorbi aşa, reb Leizer Wolf, nu vorbi aşa! zic. O fată nu-i, doamne fereşte, o văduvă.

— Păi sigur, zice el, o fată e o fată, nu o vădană, de asta şi vreau, zice, să vorbim din vreme despre toate, mă-nţelegi… despre rochii, despre una, despre alta, despre ailaltă, câte şi mai câte, şi să mai luăm şi câte un pic de rachiu, ha? Ce spui?… Sau nu?

— Vai de mine, zic, de ce nu? Ce are a face scripca cu iepurele? Vorba aia: Adam e omul şi rachiul e rachiu. Cum scrie la noi…

Şi-i vâr pe gât un mişmaş, cică din cărţile sfinte, fără cap şi fără coadă, că nici dracu’ nu s-ar putea descurca.

Scurt, am gustat din picăturile alea amare, aşa cum a poruncit Dumnezeu. În timpul ăsta, cârna a adus să movarul şi ne-am făcut câte un pahar de „pinş” şi am petrecut cât se poate de bine şi ne-am urat unul altuia cele dorite şi am pălăvrăgit prieteneşte, numai despre partidă şi iar despre partidă.

— Parcă ştii, zic, reb Leizer Wolf, ce briliant este ea?

— Ştiu, zice el, crede-mă că ştiu. Dacă n-aş şti, zice el, nici n-aş vorbi despre ea.

Şi vorbim noi aşa, amândoi dintr-odată. Eu strig:

— Un briliant, un diamant! Să ştii numai s-o preţuieşti, nu să te arăţi că eşti ceea ce eşti: un măcelar.

Şi el:

— Nu te teme, reb Tevi! Ce o să mănânce ea la mine în zilele din săptămână, n-a mâncat la dumneata nici în zilele de sărbători.

— Ei, na! zic. Mâncarea e la dumneata totul? Bogătaşul, zic, nu mănâncă galbeni, şi săracul nu mănâncă pietre. Dumneata eşti un om din topor, zic, şi nu ştii ce înseamnă o gospodină ca Zeiţei a mea, cât face, reb Leizer Wolf, pâinea pe care o coace, peştele pe care-l găteşte, reb Leizer Wolf, peştele! Nu oricine e vrednic, reb Leizer Wolf, să guste din astea.

Şi el, iar:

81

«— Reb Tevi, dumneata, să mă ierţi, eşti de-acu răsuflat, reb Tevi, nu cunoşti oamenii, reb Tevi, nu mă cunoşti pe mine.

Tevi lăptarul

Şi eu:

— Pe un talger aur şi pe celălalt Zeiţei!… Auzi, reb Leizer Wolf? Chiar dacă ai avea două sute de mii de ruble ale dumitale, zic, tot n-ajungi nici la călcâiele ei.

Şi el:

— Crede-mă, reb Tevi, că eşti un mare nerod, măcar că eşti mai bătrân decât mine.

Scurt, am urlat aşa, unul la altul, pesemne cam multişor, şi ne-am afumat în lege amândoi, pentru că am ajuns acasă numai noaptea târziu şi abia de mai puteam umbla, aşa de rău mi se împleticeau picioarele. Nevastă-mea, să-mi trăiască, şi-a dat repede seama că sunt băut şi

mi-a tras un perdaf numărul unu!

— Taci, nu ţipa aşa, Golda 1 îi zic vesel tare şi mai că-mi vine să ţopăi. Nu zbiera, sufleţelule, şi zi după mine: să fie într-un ceas bun 1

— Un ceas bun? De cap să-ţi fie cu ceasul tău bun! zice ea. L-ai scăpat pe Leizer Wolf din mână şi nu mai vrea să-ţi cumpere vaca.

— Mai rău! zic.

— Ţi-a dat, zice ea, alta în schimb. L-ai tras pe sfoară pe Leizer Wolf, săracu' de el!

— Mai rău! zic.

— Ei, hai, zice ea, spune-mi odată 1 Uită-te la el cum trebuie să-i smulg fiecare vorbă din gură!

— Să fie într-un ceas bun, Golda! zic din nou. Zeiţei a noastră s-a logodit.

— Dacă-i aşa, zice ea, atunci eşti chiar beat de-a binelea, că nici nu ştii ce mai vorbeşti. Ai ciocnit la pahare, nu glumă!

— De ciocnit am ciocnit un păhărel cu Leizer Wolf şi am băut cu Leizer Wolf şi un pahar de „pinş", dar capul mi-e limpede. Aşa că află, scumpă Golda, că Zeiţei a noastră s-a logodit, într-un ceas bun, cu Leizer Wolf.

Şi i-am povestit cu de-amănuntul cum şi ce şi când şi tot ce-am vorbit cu Leizer Wolf, fără să uit o iotă măcar.

— Auzi, Tevi, îmi zice nevasta, aşa să-mi ajute Dumnezeu că am presimţit că dacă Leizer Wolf ţine atât de mult să te vadă, nu e degeaba. Dar n-am vrut să mă gândesc la asta de frică, poate, cine ştie, la urmă nu se alege nimic. Îţi mulţumesc, Dumnezeule, zice ea. Îţi mulţumesc, Dumnezeule! Să fie, cu adevărat, într-un ceas bun şi norocos şi să trăiască şi să îmbătrânească împreună cu el în belşug şi fericire, pentru că Frima Sura, Dumnezeu s-o ierte, n-a prea dus trai bun cu el. Frima Sura, să mă ierte, a fost o femeie afurisită şi nu se putea înţelege cu

nimeni, nu ca Zeiţei a noastră, să trăiască 1 îţi mulţumesc, îţi mulţumesc din toată inima, Dumnezeule! Ei, Tevi, zice ea, ce ţi-am spus, papă-lapte ce eşti? Nu-i o prostie să se sperie omul atâta de ziua de mâine? Ce ţi-e scris îţi pică singur în casă.

— Asta-i sigur! zic. Cum scrie în cărţile noastre, negru pe alb…

— Ia mai lasă-mă-n pace cu cărţile tale! zice ea. Noi trebuie să ne pregătim de nuntă. Mai întâi şi întâi să ştie Leizer Wolf de câte are nevoie fata la cununie. De rufărie nu mai vorbesc. N-are niciun fir de aţă, să zici, măcar o pereche de ciorapi! După asta, îi trebuie rochii, o rochie de mătase pentru nuntă şi două rochii de lână: una de vară, şi alta de iarnă, şi încă două rochii de bumbac, şi fuste pentru dedesubt, şi blănuri, zice ea, vreau să aibă două: una de pisică, de toate zilele, şi una bună de vulpe, de sâmbătă. Apoi ceva cizmuliţe, şi un „gorset”, mănuşi, băsmăluţe, o umbreluţă şi toate celelalte câte îi trebuie unei fete din ziua de azi.

— De unde la tine, zic, Golda dragă, să ştii de toate marafeturile astea?

— Da ce? zice ea. Eu n-am trăit printre oameni? Şi la noi, la Kasrilifka, n-am văzut cum ştiu unii să se îmbrace? Tu, zice ea, lasă asta pe seama mea. Stau eu singură de vorbă cu Leizer Wolf. Lasă, n. a-i nimic I Leizer Wolf, zice ea, e om cu parale şi nici lui n-o să-i dea mâna ca toată lumea să-l arate cu degetul.

Pe scurt, am stat noi aşa de vorbă până a început să se crape de ziuă.

Adună, zic nevesti-mii, brânza şi untul, să mă duc, până una-alta, la Boiberic. Toate sunt chiar bune şi frumoase, dar treburile, zic, nu le poţi lăsa deoparte, pentru că vorba aia: E şi lumea asta lume.

Şi-n zori, când încă nu se luminase bine de ziuă, mi-

am înhămat calul la căruţă şi m-am dus până la Boiberic. La Boiberic, în târg, ce să-ţi spun? Parcă e chip să ascunzi ceva de ai noştri? S-a şi aflat de toată povestea şi unde mă întorc numai asta aud:

— Noroc, reb Ţevi, să fie într-un ceas bun! Când avem, cu ajutorul lui Dumnezeu, nunta?

— Noroc să vă dea Dumnezeu, zic, numai că, vorba aia: Tata nici nu s-a născut, şi fecioru-su s-a şi căţărat pe-acoperiş.

— Lasă prostiile, reb Tevi, zic ei, că nu scapi! Cu un păhărel de rachiu tot o să ne faci cinste. Ce noroc, să nu-ţi fie de deochi… saci de bani…

— Banii se duc, zic, şi sacii rămân. Dar una cu alta n-are a face. Nu poţi fi porc să te scuturi de nişte prieteni. Uite, numai să isprăvesc cu toţi bogătaşii mei din lehupeţ, zic, şi o să luăm şi un rachiu şi o gustare. Dacă-i chef, chef să fie, s-a isprăvit! Cum scrie la noi: „Mare veselie”, cum s-ar zice: zburdă, calicule, că…

Scurt, după ce mi-am vândut marfa cât ai clipi din ochi, ca de obicei, am luat cu prietenii mei câte un păhărel, m-am urcat în căruţă şi am pornit-o în goană, vesel, spre casă. În pădure, când soarele de vară mai e sus pe cer, numai cu şleahul adumbrit, pe de lături, de pini care te ameţesc cu mirosul lor de-ţi vine să mori de plăcere, mă întind ca un prinţ în căruţă, mai slăbesc hăţurile din mână şi zic căluţului meu:

— Hai, fii bun şi mai umblă şi singur, că e vremea să cunoşti drumul.

Şi mă apuc să cânt, dar cum? Cât mă ţine gura. Inima mi-e în sărbătoare. Şi-mi aud glasul cum răcneşte frânturi din cântecele noastre de zile mari. Stau cu ochii spre cer, dar gândurile îmi rătăcesc aici, pe pământ. „Cerurile” – cerurile sunt pentru Dumnezeu, şi „pământul” – pământul, îmi zic, Dumnezeu l-a dăruit copiilor lui Adam, omul, ca să

se dea cu capul de toţi pereţii, şi să se scuipe, şi să se bată între ei ca pisicile, pentru cinstea de a fi epitropi şi de a sta în capul obştii… Cum scrie la noi: „Nu morţii trebuie să-l slăvească pe Dumnezeu”, adică, pe dracu’ înţeleg bogătaşii cum trebuie să-i mulţumească lui Dumnezeu pentru binele pe care li-l face, pe când noi, cei săraci, o singură zi bună dacă avem, îi mulţumim lui Dumnezeu şi-l slăvim şi-i zicem: – ” Am iubit”, adică îl iubesc pe Dumnezeu, fiindcă-mi aude glasul şi rugăciunea şi-şi apleacă spre mine urechea, când de jur-împrejur mă înconjură sărăcia, necazurile şi nenorocirile: ba-ţi piere o vită când nici nu te aştepţi, ba-ţi cade plocon, Dumnezeu ştie de unde, o

86 V rudă, un Menahem Mendel din Iehupeţ, şi-ţi ia cea din urmă bucăţicăde viaţă, că-ţi vine să crezi: gata! s-a dat lumea peste cap! cum scrie la noi: „Fiecare om e fătarnic”, adică nu este pe lumea asta adevăr. Dar Dumnezeu ce crezi că face? îi trimite, de sus, lui Leizer Wolf gândul s-o ia de nevastă pe Zeiţei a mea, goală, desculţă, cum e. De asta-i spun de două ori: îţi mulţumesc! îţi mulţumesc, Dumnezeule, şi o să te iubesc, că ţi-ai aruncat ochii pe Ţevi şi că mi-ai sărit în ajutor, să am măcar atâta bucurie de la fii-mea: când o să vin la ea să văd ce mai face, s-o găsesc stăpână peste o casă îmbelşugată, cu dulapuri pline de rufe, cu borcane pline de dulceaţă şi untură de Paşti, cu coteţe pline de găini, de gâşte, de raţe…

Deodată calul meu ia vânt la vale şi, înainte de apuc să văd pe ce lume mă aflu, mă şi trezesc pe jos, întins pe potecă, cu toate ulcioarele şi doniţele goale şi cu căruţa peste mine. Frânt, zdrobit, nu mai ştiu cum m-am putut ridica de pe jos şi mi-am vărsat tot focu pe cal.

— Mânca-te-ar boala să te mănânce! Cine te-a poftit, nenorocitule, să te arăţi cât de vrednic eşti, s-o iei ca un scrântit la vale? Nu vezi, diavole, că era cât pe ce să mă

faci praf?

Şi am tras în el cu biciul până am obosit. Flăcăul meu, care şi-a dat seama pesemne că a făcut-o boacănă, stătea nemişcat, cu botul în jos, ca o vită care aşteaptă s-o mulgi.

— Lovi-te-ar ciuma! zic. şi-mi dreg căruţa şi-mi adun vasele risipite pe jos, şi, cum scrie la noi: „S-a dus pe lumea ailaltă”, adică mi-am văzut mai departe de drum. Nu-i semn bun! îmi zic. Tare mă tem să nu se fi întâmplat acasă vreo nouă nenorocire.

Şi aşa a şi fost. După o verstă-două, când nu mai aveam mult până la mine, văd că-mi răsare în mijlocul drumului, drept înainte, ceva cu înfăţişare de femeie. Mă apropii, mă uit: Zeiţei!

Nu ştiu de ce, dar mi s-a sfâşiat inima când am zărit-o. Sar din căruţă:

— Zeiţei, tu eşti? Ce cauţi aici?

Şi ce crezi? Nu-mi cade de gât cu un hohot de plâns?

— Pentru Dumnezeu, zic, fata mea, de ce plângi?

— Vai, zice ea, tată, tată!

Şi obrazul i se scaldă în lacrimi. Mi s-a întunecat văzul şi mi s-a strâns inima ca într-un cleşte.

— Ce-i cu tine, zic, ce ţi s-a întâmplat? îi zic, şi o strâng în braţe, şi o mângâi, şi o sărut, dar ea plânge mereu.

— Tată, tată, dragul meu, bunul meu tată, zice ea, de trei zile n-am mai pus o bucăţică de pâine în gură... fie-ţi milă, zice ea, de tinereţile mele!

Şi de atâta plâns nu mai poate să scoată o vorbă. E vai şi amar de mine! îmi zic. Acuma-mi închipui ce s-a întâmplat. Dracu’ m-a pus să mă duc azi la Boiberic!

— Ce-ţi trebuie, prostuţo, să plângi? şi o mângâi pe cap. Ce-ţi trebuie să plângi? Dacă-i nu, zic, e nu! Cu sila nimeni n-o să-ţi atârne o tinichea de coadă. Noi, zic,

credeam că-i spre binele tău, că asta am vrut: numai binele tău. Dar clacă nu-ţi place, ce pot să fac? Pesemne, zic, nu-ţi este scris.

— Îţi mulţumesc, tată, zice ea, să trăieşti, tată.

Şi iar îmi cade de gât, şi iar începe să mă sărute, şi să verse şiroaie de lacrimi.

— Dar isprăveşte odată cu plânsul! zic. Cum scrie la noi: „Deşertăciunea deşertăciunilor”… cum s-ar zice, chiar şi colţunaşi dacă ai mânca întruna, tot ţi se face lehamite. Urcă-te, zic, în căruţă şi hai să ne ducem acasă, că mama o să-şi mai închipuie că ţi s-o fi întâmplat cine ştie ce, doamne fereşte!

Pe scurt, ne-am urcat amândoi în căruţă şi am început să-i vorbesc fii-mi, s-o liniştesc.

— Lucrurile stau, zic, aşa. Noi, zic, nu ne-am gândit, doamne fereşte, la nimic rău. Dumnezeu, zic, mi-e martor că am vrut să ferim pe un copil de al nostru de sărăcie. Că nu merge? Se vede că nu-i voia lui Dumnezeu. Nu ţi-e scris, zic, ţie, Zeiţei dragă, să vii la de-a gata, să te scalzi în belşug şi nici nouă nu ni-e scris să apucăm şi noi o zi bună, zic, la bătrâneţe, zic, pentru cât am muncit o viaţă întreagă, zic, înhămaţi zi şi noapte la jug, fără să avem parte de o singură clipă de bucurie, ci numai de sărăcie, de necazuri şi de nenorociri.

— Tată, îmi zice ea din nou printre lacrimi, mai bine, zice ea, servitoare să mă tocmesc undeva, lut să car în spinare, pământul să-l sap…

— De ce, fată proastă ce eşti? Parcă-ţi zic eu ceva, prostuţo! Cer ceva de la tine? Zic numai aşa: că-i vai şi amar de noi şi-mi descarc şi cu sufletul şi-i mai spun lui Dumnezeu câte un cuvânt despre chipul cum se poartă cu mine. El e, zic, un părinte bun şi-i e milă de mine şi se arată foarte cumsecade faţă de mine, să mă ierte ăl-de-sus, zic, şi mă învaţă minte ca un tată, şi dacă nu-ţi place, n-ai

decât să latri la lună! Dar pesemne că aşa, zic, trebuie să fie. El e sus, în înaltul cerului, şi noi suntem jos, jos de tot, aşa că trebuie să zicem că el este drept şi că dreaptă e judecata lui. Pentru că, la urma urmei, nu sunt eu un mare nerod? Adică de ce zbier? De ce fac gălăgie? Ce-i asta? zic. Eu, un biet viermuşor, care se târâie pe pământ şi pe care, dacă vrea Dumnezeu, o nimica toată îl poate strivi, să îndrăznesc eu, cu mintea mea proastă, să-l învăţ pe Dumnezeu cum să-şi cârmuiască lumea? Aşa că, ce mai încolo-încoace, dacă el porunceşte aşa, aşa trebuie să fie. Cu patruzeci de zile, aşa stă scris la noi, în cărţile sfinte, cu patruzeci de zile înainte de încolţeşte sământa copilului în pântecul mamei, vine un înger să dea de veste: „Fata cutăruia e sortită cutăruia”; cum s-ar zice: Las-o pe fata lui Tevi să-l ia pe cutare ori cutare, şi Leizer Wolf casapul să fie atât de bun şi să plece aiurea, să-şi caute pe cineva de o seamă cu el. Că ce-i al lui e pus deoparte… şi ţie, zic, Dumnezeu să-ţi trimită pe sortitul tău, clar unul ca lumea şi cât mai degrabă. Amin, zic, facă-se voia lui, zic, numai să nu zbiere aşa mama la mine, pentru că ştiu ce săpunea lă o să-mi tragă, cum m-o zări.

Scurt, am ajuns acasă, am deshămat calul şi m-am întins pe iarbă, în faţa casei, să mă gândesc ce poveste aş putea născoci pentru nevastă-mea, numai să ieşim din belea. E vară, soarele scapătă, şi de departe se aude cum orăcăie broaştele. Calul, cu picioarele împiedicate, ciupeşte din iarbă. Vitele, abia întoarse de la păscut, cu doniţele sub ele, aşteaptă să le vină rândul la muls. De jur-împrejur, iarba te îmbată. Un adevărat rai. Eu stau întins şi mă uit la toate astea şi-mi zic cât de înţelept a plămădit Dumnezeu lumea, aşa ca fiecare făptură, de la om până la vită, să-şi câştige pâinea muncind. Fără muncă nu-ncape. Tu, vacă, dacă vrei nutreţ, lasă-te mulsă, dă lapte, să aibă din ce trăi omul, cu nevasta şi copiii lui. Tu, calule, vrei să

ai şi tu orzul tău? Goneşte şi tu încolo şi încoace cu ulcelele la Boiberic. Tot aşa şi tu, omule, vrei o bucăţică de pline? Munceşte, mulge vacile, cară-te cu doniţele, bate untul, fă brânză, înhamă calul la căruţă şi haida! în fiecare dimineaţă, în zori, la Boiberic, prin vile, să faci temenele în faţa fiecărui bogătaş din Iehupeţ în parte, să-i zâmbeşti, să-l linguşeşti, să i te bagi pe sub piele, să aibi grijă să fie mulţumit, ca nu cumva, doamne fereşte, să-i atingi cu ceva boieria. Acuma desigur că o să te întrebi: de ce? Unde stă scris că Tevi trebuie să muncească pentru bogătaşii ăştia, să se scoale cu noaptea-n cap, când încă nici Dumnezeu nu s-a dat jos din pat? Pentru ca ei să-şi aibă taman la cafea o bucată de brânză, ori de unt proaspăt? Unde scrie că eu sunt dator să muncesc ca un rob pentru o zeamă lungă, şi ei – bogătaşii din Iehupeţ, să-şi odihnească ciolanele prin vile, fără să facă nimic, dar de îndopat vor să se îndoape şi cu răţuşte fripte, şi cu plăcinte bune, şi cu clătite? Nu sunt şi eu om ca şi ei? Şi, zău, n-ar fi drept ca şi Tevi să lenevească şi el, măcar pentru o vară, într-o vilă ca asta? Că cine ar mai aduce atunci ăstora unt şi brânză şi cine ar mai mulge vacile?... Treaba lor! Să le mulgă chiar ei, „stricraţii” ăştia din Iehupeţ.

Şi mă pufneşte râsul la gândul ăsta nebunesc, vorba aia: dacă Dumnezeu după toţi calicii s-ar lua, lumea altă faţă ar avea.

— Bună seara, reb Tevi! aud pe cineva că-mi spune pe nume.

Mă întorc, mă uit, om cunoscut: Motel Camzel, calfă de croitor din Anatevka.

— Bună seara! îi răspund. Şezi, zic, Motel, jos, pe pământul ăsta al lui Dumnezeu! Cum ai ajuns aici, aşa, din senin?

— Cum am ajuns? Cu picioarele! îmi răspunde Motel şi se aşază lângă mine, cu ochii într-acolo, înspre fetele

mele, care trebăluiesc prin curte, cu doniţele şi cu ulcioarele. Mă gândeam mai demult să trec pe la dumneata, reb Tevi, dar n-am avut când. Cum isprăvesc cu un muşteriu, mă apuc îndată de altul. Eu acu nu mai lucrez pentru stăpân. Sunt singur stăpân. Treabă este, slavă domnului, destulă. Toţi croitorii au de lucru până peste cap. La noi este o vară de nunţi: Beri Fonfaci face nuntă, lost Şeigheţ face nuntă. Mendel Zaiki face nuntă. Iankel Piscaci face nuntă. Moise Gorghel face nuntă. Meer Cropeve face nuntă. Haim Loşek face nuntă. Până şi Frigubihi, văduva, face şi ea nuntă.

— Toată lumea, zic, face nuntă, numai eu singur încă nu ţin acolo. Pesemne că nu sunt vrednic în ochii lui Dumnezeu.

— Nu! zice el şi se uită mereu acolo unde sunt fetele. Te înşeli, reb Tevi 1 Dacă ai vrea, ai ţine şi dumneata acolo. Numai să vrei dumneata.

— Ei? întreb eu. Să te aud. Adică cum? Ai poate vreun ginere pentru Zeiţei a mea?

— Ca pe măsură! face el către mine.

— Măcar o partidă ca lumea? îl întreb şi-mi zic: Ar fi grozav dacă-l crede pe Leizer Wolf, casapul.

— Bine croit şi bine cusut! îmi răspunde el pe limba lui de croitor şi tot înspre fete se uită.

— Şi de unde-i, mă rog, mirele ăsta al tău? îl întreb. Dacă miroase a măcelărie, zic, nu vreau nici să aud, nici să văd.

— Ferească Dumnezeu! zice el. Nici gând să miroase a măcelărie. Îl cunoşti foarte bine, reb Tevi!

— Este încaltea ceva potrivit?

— Şi încă ce potrivit! zice el. Potrivit cu potrivit nu se potriveşte. E, vorba aia, foarte potrivit… Ca turnat!

— Şi care-i partida? zic. Hai, să te aud!

— Care-i partida? face el şi iar se uită într-acolo.

Partida, mă-nţelegi dumneata, reb Tevi, sunt chiar eu 1

Cum mi-a spus Motel cuvintele astea, am şi sărit în sus ca fript, şi el, după mine. Şi aşa am stat în picioare, unul în faţa celuilalt, ca nişte cocoşi îndârjiţi.

— Ori ai înnebunit, zic, ori ţi-ai ieşit din minţi. Singur îţi eşti peţitor, singur cumătru şi singur mire, cum s-ar zice, o nuntă de-a ta, cu lăutari de-ai tăi. Asta, zic, încă n-am auzit nicăieri ca un băiat să se împeţească singur!

— Că zici, zice el, reb Tevi, că aş fi înnebunit, las' să înnebunească duşmanii mei! Eu, poţi să mă crezi, mai sunt încă în toate minţile. Nu trebuie să fie nebun cineva s-o vrea pe Zeiţei a dumitale. Ca semn că Leizer Wolf, care-i cel mai mare bogătaş de la noi din târg, a vrut s-o ia fără zestre… Crezi că nu s-a aflat? Tot târgul ştie. Şi că zici: „Cum? Singur, fără peţitor?" mă mir de dumneata. Dumneata, reb Tevi, după câte ştiu, eşti om deştept, dumitale nu trebuie să ţi se bage degetul în gură, că o să-l muşti. Dar ce s-o mai lungim fără rost 1 Povestea-i aşa: eu şi Zeiţei a dumitale ne-am făgăduit de mult, mai bine de un an, să ne luăm…

Un cuţit în inimă să-mi fi înfipt cineva, m-aş fi simţit mult mai bine decât să-l fi auzit pe Motel ce-mi spune. Mai întâi, de unde şi până unde un Motel croitorul ginerele unui Tevi? Şi-apoi, ce sunt vorbele astea: şi-au făgăduit de mult să se ia?

— Şi? zic. Dar eu unde sunt? Că doar am şi eu un cuvânt, când fata mea e la mijloc, sau pe mine nu mă mai întreabă nimeni?

— Ferească Dumnezeu! zice el. De asta am şi venit să stau de vorbă cu dumneata, cum am aflat că Leizer Wolf umblă s-o ia pe fata dumitale, pe care o iubesc de peste un an.

— Auzi vorbă! zic. Dacă Tevi are o fată, Zeiţei, şi pe tine te cheamă Motel Camzel şi eşti croitor, nu înţeleg ce

ai avea tu cu ea s-o urăşti.

— Nu! zice el. Nu asta cred. Cred cu totul altceva. Voiam să-ţi spun că eu o iubesc pe fata dumitale, că fata dumitale mă iubeşte pe mine, că de peste un an ne-am dat cuvântul să ne luăm, că de câteva ori am vrut să te văd, dar că mereu *a* trebuit s-o amin, până o să-mi adun cei câţiva gologani pentru o maşină, şi numai după aia să pot sta de vorbă cu dumneata, aşa cum se cuvine, pentru că, în ziua de azi, oricare băiat are măcar două rânduri de haine şi câteva jiletci.

— Ptiu! zic. Fir-aţi să fiţi cu mintea voastră copilărească! Şi ce o să faci după nuntă? O să-ţi arunci dinţii în pod, sau o să-ţi hrăneşti nevasta cu jiletci?

— Hei, reb Tevi! face el către mine. Tocmai dumneata să vorbeşti aşa? Eu cred că dumneata, când te-ai însurat, încă n-ai avut, mi se pare, niciun palat de-al dumitale… şi, cu toate astea, vezi!… Apoi, nu uita că sunt şi meseriaş…

Scurt, m-a făcut să-mi schimb gândul, pentru că, de ce să ne înşelăm: parcă toţi copiii ălor de seama noastră nu s-au luat, din moşi-strămoşi, tot aşa? Dacă te-ai uita la asta, niciun nevoiaş n-ar trebui să se însoare. Dar ceva tot mă rodea şi nici în ruptul capului nu puteam înţelege: Ce-i asta că şi-au dat singuri cuvântul? Pe ce lume am ajuns să trăim? Un băiat se întâlneşte cu o fată şi-i zice: să ne dăm cuvântul că o să ne căsătorim! Parcă ar fi sat fără câini. Dar când m-am uitat la Motel al meu cum stă aşa, cu capul în piept, ca un om vinovat, dar care crede cu tot dinadinsul ceea ce spune, fără gânduri ascunse, mi-am zis: Ia să stăm strâmb şi să judecăm drept; ce mă frământ eu atâta şi cam ce pun în joc? Neamul ăla grozav din care mă trag? Sau poate zestrea aia nemaipomenită pe care o dau fetei, sau rochiile şi rufăria ei, Dumnezeu să mă ierte? Motel Camzel o fi el croitor, dar e un băiat foarte muncitor şi cumsecade, care poate da nevesti-sii o bucată de pâine, şi-i şi cinstit pe

deasupra. Şi dacă-i aşa, ce am cu el? Tevi, îmi zic, mai lasă fasoanele astea şi zi bogdaproste, cum scrie la noi: „Să fie aşa cum spui tu!”, adică să fie într-un ceas bun… Dar nevastă-mea? Ce fac cu ea? Că de la ea mă aştept la o porţie, să nu mai pot nimeri uşa! Cum să întorc lucrurile ca ea să nu mai zică nici care?

— Motel, zic, ştii ce ţi-aş spune? Tu du-te acasă, că eu o să fac aici tot ce trebuie… o să mai stau de vorbă cu unul, cu altul… cum scrie la noi: „Să faci aşa ca toate să fie bune, cum trebuie să fie”, adică să faci toate cu chibzuială. Şi, cu ajutorul lui Dumnezeu, mâine, dacă n-o să te răzgândeşti până atunci, o să ne vedem iar.

— Să mă răzgândesc? face el. Să mă răzgândesc *eu*? … Să n-apuc să mă urnesc de aici… Praf şi pulbere, zice el, să se aleagă de mine…

— De ce să te mai juri, nătărăule, zic, dacă eu te cred şi fără jurămintele astea? Du-te acasă! zic. Noapte bună şi vise plăcute.

După asta, mă culc şi eu, dar somnul nu se lipeşte de mine. Capul, să mi se fărâme în bucăţi-bucăţele de atâtea gânduri câte-mi trec prin minte, ba să fac una, ba să fac alta, până am dat în sfârşit peste ceea ce-mi trebuie. Ce? Stai să auzi cum ştie Tevi s-o nimerească.

Scurt, cam pe la miezul nopţii, când toată lumea din casă doarme dusă, mă apuc să zbier, că nici eu singar nu-mi mai recunosc glasul:

— Săriţi! Săriţi! Săriţi!

La zbieretele mele, fireşte, au sărit toţi, şi înaintea tuturor, Golda.

— Ce-i cu tine, Tevi? face ea către mine şi mă scutură. Trezeşte-te! Ce-ţi este că urli aşa?

Deschid ochii, mă uit, chipurile, peste tot şi, cu un tremur în glas, o întreb pe nevastă-mea:

— Unde-i ea?

— Care ea? Pe cine cauţi?

— Pe Frima Sura! zic. Chiar acu un minut a stat aici Frima Sura a lui Leizer Wolf.

— Vorbeşti într-aiurea! îmi zice nevastă-mea. Vino-ţi în fire! Frima Sura a lui Leizer Wolf, Dumnezeu s-o ierte, e de mult pe lumea cealaltă.

— Ştiu, zic, că a murit, dar dacă-ţi zic că a fost cu o clipă înainte aici, lângă mine, la pat, să-mi vorbească şi m-a apucat, zic, de gât, să mă gâtuie!

— Ce tot bâlbâi acolo, Tevi? îmi zice nevastă-mea Goida. Ai visat! Scuipă de trei ori şi spune-mi ce vis ai avut, şi eu o să ţi-l tălmăcesc înspre bine.

— Să trăieşti, Golda, fac către ea, că m-ai trezit, că altminteri aş fi murit de frică pe loc. Dă-mi, zic, puţină apă să beau şi o să-ţi povestesc visul. Dar un lucru te rog, Golda: să nu te sperii şi să nu te gândeşti, doamne fereşte, la cine ştie ce, pentru că în cărţile noastre sfinte scrie că numai trei părţi din vis se pot adeveri câteodată, dar încolo toate nu sunt decât nişte prostii. Mai întâi, am visat că la noi este o petrecere. Nu ştiu ce a fost: logodnă sau nuntă! Lume multă, bărbaţi şi femei, rabinul şi hahamul, şi apoi lăutari… Deodată, uşa se deschide şi intră bunică-ta Zeiţei, Dumnezeu s-o ierte.

Cum a auzit nevastă-mea de bunică-sa Zeiţei, s-a şi făcut albă ca peretele şi mă-ntreabă:

— Cum arăta la faţă şi cu ce era îmbrăcată?

— Toţi duşmanii noştri, zic, să arate la faţă cum arăta ea! Galbenă ca ceara!… Şi îmbrăcată era, fireşte, în alb, într-un giulgiu. „Să fie într-un ceas bun! face către mine bunică-ta Zeiţei. Sunt fericită că aţi ales pentru Zeiţei a voastră, care-mi poartă numele, un mire atât de cumsecade, îi spune Motel Camzel, după unchiul meu Mordhe, şi, măcar că-i croitor, e un băiat tare cinstit.

— De unde, face nevastă-mea Golda, la noi, un

croitor? Printre rubedeniile noastre, zice ea, nu se găsesc decât dascăli, cantori, ceauşi, ciocli, şi doar aşa, cerşetori, dar nu, doamne fereşte, croitori sau cizmari.

— Te rog, Golda, lasă-mă să vorbesc! zic. O fi ştiind bunică-ta Zeiţei mai bine ca tine… Cum am auzit ce-mi urează bunică-ta Zeiţei, o întreb: „Ce tot vorbeşti, bunicuţo, că pe logodnicul fetei îl cheamă Motel şi-i croitor, când adevărul e că-l cheamă Leizer Wolf şi-i măcelar?”… „Nu 1 îmi zice încă o dată bunică-ta Zeiţei. Nu, Tevi, pe logodnicul fetei îl cheamă numai aşa cum îţi spun, Motel, şi-i croitor, şi cu el o să trăiască şi o să îmbătrânească în belşug şi bucurie, cu ajutorul lui Dumnezeu!”… „Bine, îi zic încă o dată, dar ce fac cu Leizer Wolf? Că i-am dat cuvântul chiar ieri!”… Nici n-am isprăvit bine, mă uit, nu mai e bunică-ta Zeiţei. În locul ei a răsărit Frima Sura a lui Leizer Wolf şi-mi zice, cu vorbele astea: „Reb Tevi, te-am ştiut totdeauna om cinstit şi cu carte! Cum se poate ca tocmai dumneata să faci o asemenea treabă şi să vrei ca fata dumitale să mă moştenească, să trăiască în casa mea, să ţină cheile mele, să poarte paltonul meu, să-şi pună giuvaiericaiele mele, perlele mele?…” „Cu ce sunt eu vinovat, zic, dacă Leizer Wolf a vrut-o?”… „Leizer Wolf! face ea către mine. Lasă că-i vin eu de hac lui Leizer Wolf. Şi Zeiţei a dumitale… Ţi-e mai mare mila de fata dumitale, reb Tevi. Mai mult de trei săptămâni n-o s-o poată duce cu el. Şi când o să treacă astea trei săptămâni, o să vin la ea noaptea şi o s-o apuc de gât, uite aşa…” Şi cu vorbele astea, zic, m-a apucat Frima Sura de gât şi a început să mă sugrume, că dacă n-ai fi sărit tu să mă trezeşti, acuma aş fi ajuns departe, departe de tot!

— Ptiu, ptiu, ptiu 1 face nevastă-mea către mine şi scuipă de trei ori trei. În baltă să cadă, în pământ să intre, în pod să se caţăre, în pădure să se ascundă, numai de noi

şi de copiii noştri să nu se atingă! Rupe-şi-ar gâtul de casap păcătos 1 Lua-l-ar dracu’ să-l ia pentru unghia cea mică a lui Motel Camzel, măcar că-i croitor, fiindcă, dacă i s-a dat numele după unchiu-meu Mordhe, atunci să ştii că nu-i născut croitor, şi dacă bunică-mea, Dumnezeu s-o ierte, s-a ostenit până aici să ne ureze noroc, trebuie să zicem şi noi să fie într-un ceas bun şi norocos, amin!

Pe scurt, ce să-ţi mai spun multe? Am fost mai tare ca fierul că n-am plesnit de râs în noaptea aia, sub plapumă. Cum spune la noi: „Lăudat fii, doamne, că nu m-ai făcut femeie!” O muiere, muiere rămâne.

Se înţelege că a doua zi a şi fost la mine logodna şi, îndată după logodnă, nunta, vorba aia: una după alta. Azi, slava domnului, tânăra pereche trăieşte foarte mulţumită. El îşi vede de croitorie şi umblă după lucru, prin Boiberic, dintr-o vilă într-alta, şi ea, zi şi noapte la jug, găteşte, şi coace, şi spală, şi cară cofele de apă… abia-abia de-şi au bucăţica de pâine în casă. Dacă eu nu le-aş duce, din când în când, ba nişte brânză şi unt, ba câţiva gologani, ar fi vai de capul lor. Dar întreab-o pe ea, şi-ţi zice că se simte, să nu-i fie de deochi, cât se poate de bine, numai, zice ea, să fie sănătos Motel al ei. Ei, ce spui? M-ai stai de vorbă cu copiii de azi! E aşa cum ţi-am spus de la început că scrie în cărţile noastre: „Am crescut şi am hrănit copii!”, adică rupe-ţi spinarea de dragul copiilor, dă-te cu capul de toţi pereţii pentru ei, dar, cum scrie la noi: „Au păcătuit faţă de mine”, adică ei îţi stau împotrivă şi-ţi răspund că sunt mai deştepţi decât tine. Nu, poţi să-mi spui tot ce vrei, copiii de azi sunt prea deştepţi. Dar mă tem că de astă dată ţi-am bătut capul mai mult ca de obicei. Te rog nu te supăra, fii sănătos şi noroc să-ţi dea Dumnezeu!

HUDEE

*Scrisă în anul 1904*

Te miri, pani Şalom Alebem. de Tevi că nu-l mai vezi!

Zici că a slăbit mult şi că deodată a încărunţit. Ehei! Dacă ai şti cu câte neajunsuri, cu câte necazuri are de luptat Tevi! Cum scrie fa noi: „Omul din lut e făcut şi în lut se întoarce”, adică omul e mai slab ca musca şi mai tare ca fierul. Numai ca-n cărţi se petrece cu mine. Nu-i supărare, nu-i pacoste, nu-i nenorocire să nu dea peste mine. Şi habar n-am de unde mi se trag toate. Poate pentru că de felul meu sunt un prostălău, care crede pe cuvânt pe oricine. Tevi uită că înţelepţii noştri ne-au învăţat de o mie de ori: „Ascultă-l, dat nu-l crede”, adică vorba ţăranului: să nu te încrezi într-un câine. Dar te întreb: ce pot să fac, dacă aşa mi-e firea? Eu, după cum ştii, sunt un om care-şi pune toată nădejdea în Dumnezeu şi care nu se supără niciodată pe cel veşnic. Cum ştie să ne poarte el de grijă, aşa este bine. Pentru că, ia să văd, de pildă, să te superi pe el! Ei şi? Parcă-ţi poate ajuta la ceva? De vreme ce-i spunem lui Dumnezeu: „Sufletul meu e al tău şi trupul meu e al tău!”, cum s-ar zice, dacă ne dăm cu totul pe seama lui Dumnezeu, atunci ce ştie omul şi cât preţuieşte!

Mereu îi vorbesc nevesti-mii:

— Golda, zic, păcătuieşti! în cărţile noastre scrie că…

— Ce-mi vii, zice ea, cu cărţile tale, cinci noi avem, zicfe ea, o fată de măritat. Şi după fata asta, vin, nu le fie de deochi, alte două fete. Şi după astea două, să fie sănătoase, încă trei.

— Moft, zic, Golda! învăţaţii noştri, zic, până şi de asta au avut grijă. În cărţile noastre sfinte scrie undeva că…

Dar ea nici să nu mă audă:

— Lasă! zice ea. Şi fetele de măritat sunt şi ele nişte cărţi destul de sfinte 1

Aşa se întâmplă dacă stai de vorbă cu o femeie.

Acu, îţi dai seama că la mine găseşti, nu-i fie de deochi, marfă pe alese, şi încă marfă fainã, una mai

frumoasă decât cealaltă. Nu face ca eu să-mi laud singur copiii, dar aud ce spune lumea: „Nişte frumuseţi!”

Şi mai frumoasă decât toate este a mai mare, Hudel o cheamă, a doua după Zeiţe], aia care s-a îndrăgostit, dacă-ţi aduci aminte, de croitor. Şi-i frumoasă fata astălaltă a mea, Hudel, ce să-ţi spun! întocmai aşa cum scrie în cartea Esterei: „Pentru că e frumoasă”. Sclipeşte ca o bucată de aur. Şi i-a mai dat Dumnezeu şi un cap… că scrie şi citeşte şi ruseşte, şi idiş, şi cărţi… înghite la cărţi ca găluştele. O să mă întrebi: Ce cumătră e fata lui Tevi cu cărţile, dacă tat său vinde brânză şi unt P Păi vezi, tocmai asta-i întreb şi eu pe băieţii ăia de treabă, care n-au, să mă ierţi, nici măcar pantaloni pe ei, dar de „studiat” vor să „studieze” de mor, cum scrie la noi: „Suntem cu toţii nişte înţelepţi”, adică toţi vor să înveţe… „Suntem cu toţii nişte învăţaţi”, adică toţi vor să fie oameni cu carte. Dar ia întreabă-i: Ce să „ştudiaţi”? Care „ştudiaţi”? Atâta să mai ştie caprele să pască în grădina altuia, cât ştiu ei ce să-ţi răspundă. Şi unde mai pui că nici nu li se dă voie să se apropie de şcoală, aşa cum scrie la noi: „Nu întinde braţele”… adică hait! jos laba de pe unt! Şi, cu toate tsstea, să-i vezi cum învaţă! Şi cine? Copii de meseriaşi. Copii de croitori, de cizmari, aşa să-mi ajute Dumnezeu! Se duc la Iehupeţ sau la Odesa, se tăvălesc prin toate podurile caselor, se hrănesc cu răbdări prăjite, nu pun, luni de zile, în gură o fărâmiţă de carne, câte şase băieţi îşi adună mină de la mână cei câţiva gologani de o pline şi o scrumbie şi, cum scrie la noi: „Bucură-te de „sărbătoarea ta”, adică: zburdă, calicule, că nu costă parale!

Scurt, s-a aciuat în colţişorul nostru un băietan dealde ăştia» care nu stă departe de aici, l-am cunoscut şi pe tat său, unul care făcea ţigări şi umbla, să mă ierţi, cu limba scoasă după o bucată de pâine. Ce mai turavura! Dacă înţeleptului reb Iohanan cizmarul i-a dat mâna să

facă cizme, poate să-i dea şi lui mâna să aibă un tată care face ţigări. Numai atâta mă supără: de ce să aibă un calic pofta să „studieze”? Drept e că nu l-a luat dracu’, fiindcă are un căpşor bun, foarte bun căpşor. Percic îi zice, dar noi numai aşa îl numim: Chipăruş. Aşa şi arată: ca un chipăruş. Să-l vezi, o nimica toată, mărunţel, negricios, o ¿luţenie, dar e plin de carte… şi o gură, foc, nu alta!

Într-o bună zi, veneam înspre casă de la Boiberic; unde mi-am desfăcut toată marfa – o căruţă întreagă cu brânză, cu unt, cu smântână şi cu alte mărunţişuri. Stau în căruţă, adâncit, ca de obicei, în gânduri înalte, ba la una, ba la alta, ba la bogătaşii din Iehupeţ că le merge, să nu le fie de deochi, aşa de bine, ba la nenorocitul de Tevi, care, împreună cu căluţul lui, se speteşte muncind, şi încă la multe altele. E vară, soarele arde, muştele nu te lasă în pace, şi toată lumea asta, de jur-împrejur… o plăcere… e mare, deschisă, de-ţi vine să te ridici şi să zbori, sau să te arunci în apă şi să înoţi.

Deodată văd cum păşeşte prin nisip un băiat, cu o legăturică sub braţ, şi asudă, şi gâfâie!

— Hei, băiete, zic, urcă-te aici, să te duc o bucată de drum, că tot mi-e căruţa goală. Cum scrie în cărţile noastre: „Dacă întâlneşti pe măgăruşul prietenului tău, trebuie să-l ajuţi!”, adică nu trebuie să laşi măgăruşul la voia întâmplării, darămite un om 1

Râde amărâtul şi, fără să mai aştepte să-l rog, mi se şi caţără în căruţă.

— De unde, zic, vii, băieţaşule?

— De la Iehupeţ!

— Ce caută, zic, un băieţaş ca tine la Iehupeţ?

— Un băieţaş ca mine, zice el, dă examen.

— Şi ce vrea să ajungă un băieţaş ca tine cu „studiile” lui?

— Un băieţaş ca mine, zice el, nu ştie nici el ce vrea

să ajungă.

— Dacă-i aşa, zic, de ce-şi mai bate capul de pomană un băieţaş ca tine?

— Fii fără grijă, reb Tevi! Un băieţaş ca mine ştie el ce are de făcut.

— Ia zi-mi, te rog, zic, de vreme ce mă cunoşti, cine eşti tu P

— Cine sunt eu? zice el. Un om.

— Văd, zic, că nu eşti un cal. Eu te întreb al cui eşti?

— Al cui, zice, ai vrea să fiu? A! lui Dumnezeu.

— Ştiu, zic, că al lui Dumnezeu. Dar la noi scrie: „Fiecare fiară şi fiecare vită”... Eu vreau să ştiu din cine te tragi şi dacă eşti de pe aici, sau poate din Lituania.

— De tras, zice el, mă trag din străbunicul Adam şi de felul meu sunt de pe aici. Mă cunoşti?

— Dar cine-i tat tău? Vorbeşte odată 1

— Pe tata, zice el, îl chema Percic.

— Ptiu, fir-ai să fii! Şi pentru atâta lucru a trebuit, zic, să-mi scoţi sufletul! Va să zică eşti băiatul lui Percic, ăl cu ţigările?

— Da, zice, sunt băiatul lui Percic, ăl cu ţigările.

— Şi studiezi, zic, în „clase”?

— Şi studiez, zice el, în clase.

— Măi, măi, măi! zic. Mare om mai eşti! Dar ia zi-mi, zic, băieţaş dragă, şi cam din ce trăieşti?

— Din ce mănânc! zice el.

— Aha! zic. Asta-i foarte frumos. Şi, de pildă, ce mănânci?

— Tot, zice el, ce mi se dă!

— Îmi închipui, zic, că nu prea eşti mofturos: dacă ai ce mânca, mănânci, şi dacă n-ai ce mânca, îţi muşti buzele şi te culci nemâncat. Dar, de! Face să rabzi orice, numai să poţi „studia”! zic. Vrei să fii deopotrivă cu bogătaşii din Iehupeţ?

Dar Percic ăsta crezi că nu-mi răspunde pe loc?

— N-apucă bogătaşii ziua aia, zice el, să mă pun deopotrivă cu ei. Ducă-se, zice el, dracului toţi!

— Văd, zic, că eşti grozav de furios pe bogătaşi. Tare mă tem, zic, să nu-şi fi împărţit între ei moştenirea lui tat tău.

— Ba să ştii, zice el, că s-ar putea întâmpla ca o bună parte din moştenirea mea, şi a dumitale, şi a noastră a tuturor să fie în mâinile lor.

— Llai mai bine s-o lăsăm încurcată, zic, că nici nu ştii ce vorbeşti. Numai atâta înţeleg: că eşti un băiat dezgheţat şi că-ţi merge gura ca o morişcă. Dacă ai, zic, vreme, poţi să te repezi diseară până la mine, să mai stăm niţel de vorbă şi să rămâi la masă cu noi.

Băiatul, bineînţeles, n-a mai aşteptat să-l poftesc încă o dată şi seara mi-a sosit tocmai la ţanc, când borşul era gata pus pe masă şi plăcintele cu brânză se mai coceau în cuptor.

— Semn, zic, că o să ai o soacră vrednică! zic. Dacă vrei, poţi să te duci să te speli pe mâini, şi dacă nu vrei, poţi să te aşezi la masă şi nespălat, că eu doar nu sunt aici paznicul lui Dumnezeu, zic, şi mie n-o să mi se tragă douăzeci şi cinci la spate pe lumea ailaltă din pricina ta.

Şi simt că ceva mă trage spre omuleţul ăsta... ce, nu ştiu nici eu, dar mă trage. Îmi place, mă-nţelegi, să am de-a face cu cineva cu care poţi să schimbi câte o vorbă. Uite, aşa este Tevi!

De atunci, Percic ăsta a început să-mi vină în casă mai în fiece zi. După ce isprăvea cu „lecţiile” pe care le dădea copiilor, venea la mine să se odihnească şi să mai petreacă un ceas, două cu noi. Poţi să-ţi închipui ce bine o ducea cu „lecţiile” lui, dacă cel mai bogătaş de la noi era obişnuit să plătească pentru o treabă ca asta trei ruble mari şi late pe lună, şi pentru banii ăştia băiatul mai era

dator să-l ajute să citească depeşele, să scrie adrese pe plicuri şi să-i mai facă şi câte un drum, de ce nu? Doar la noi scrie limpede: „Din toată inima şi din tot sufletul”, cum s-ar zice, dacă mănânci o bucată de pâine, trebuie să ştii pentru ce. Atâta noroc mai avea: că mânca la mine, şi de asta mai ajuta, din când în când, şi fetele mele la învăţătură, cum scrie la noi: „Ochi pentru ochi”, adică o palmă pentru o palmă.

Şi uite aşa a ajuns Percic nelipsit în casa mea. Copiii îi dădeau câte un pahar cu lapte şi bătrânica mea avea grijă să aibă o cămaşă pe el şi o pereche de ciorapi întregi. De-atunci l-am poreclit Chipăruş şi aş spune că am început cu toţii să-l îndrăgim ca pe un fiu sau ca pe un frate, pentru că trebuie să ştii că Chipăruş era un băiat cinstit, cu inima deschisă, cum scrie la noi: „Ce-i al meu e al tău, ce-i al tău e al meu”, cum s-ar zice, al tău, al meu, fără şmecherii, fără gânduri ascunse, fără nimic.

Cu toate astea, ceva mă făcea să nu-l pot suferi: se întâmpla câteodată să nu-l mai vedem. Pe neaşteptate se ridică şi pleca, şi, cum scrie la noi: „Copilul nu mai e „Chipăruş nu mai era, parcă ar fi intrat în pământ.

— Unde ai fost, puiule?

Chipăruş tace ca peştele. Nu ştiu cum eşti. dumneata, dar mie nu-mi plac ăia care umblă cu ascunzişuri. Eu ţiu la cineva care, cum scrie la noi: „A vorbit!” Adică a vorbit şi a zis. În schimb, Chipăruş, dacă-şi dezleagă limba, apoi îi dă drumul şi nu mai e chip să-l opreşti! O gură, să auzi gură! Şi tună şi fulgeră împotriva lui Dumnezeu şi împotriva unsului lui Dumnezeu, mai mult încă împotriva unsului lui Dumnezeu, pe care ar vrea să-l sfâşie. Dar pe ce căi strâmbe, trăsnite, deşucheate, parcă toate ar fi la el întortocheate, sucits. cu picioarele în vânt. Dacă te-ai lua după mintea lui de nebun, bogătaşul, de pildă, nu face două parale şi calicul, dimpotrivă, e

caimacul, ca să nu mai vorbesc de muncitor, care e, într-adevăr, mai de preţ decât orice pe lume, pentru că munca braţelor tale... asta-i totul.

Tevi lăptarul

— Cu toate astea, zic, munca nu se poate potrivi, zic, cu paralele!

Se face foc Chipăruş şi vrea să-mi bage în cap că banii sunt pentru oameni o nenorocire.

— De la bani, zice el, vin toate înşelăciunile de pe pământ, şi din pricina banilor nimic nu se face pe lume după dreptate.

Şi-mi aduce o mie de dovezi şi de pilde, care-mi intră toate pe-o ureche şi-mi ies pe cealaltă.

— Asta înseamnă, zic, după mintea ta de smintit, că nici dacă vacile mele sunt mulse şi căluţul meu trage căruţa nu-i după dreptate.

Şi mereu îi pun câte o altă întrebare la fel de isteaţă, şi la fiecare vorbă i-o tai, cum numai Tevi ştie.

Dar şi Chipăruş ştie. Şi ce bine ştie! Măcar de n-ar şti cum ştie. Şi dacă-i stă ceva pe suflet, ţi-o spune de la obraz. O dată, pe înserate, stăm pe prispă, la mine, şi tot numai despre astea vorbim, filosofie se cheamă. Şi-mi zice Chipăruş:

— Ştii, reb Tevi 1 Ai nişte fete foarte drăguţe I

— Adevărat? zic. Îţi mulţumesc pentru veste. Au cui semăna.

— Una din ele, zice el mai departe, a mai mare, zice el, e deşteaptă foc... Un om în toată puterea cuvântului.

— Asta o ştiu şi fără tine 1 zic. Mărul nu cade departe de pom.

Şi inima-mi creşte de bucurie, pentru că unde s-a mai găsit tată să nu-i facă plăcere când aude că i se laudă copiii? Acu, poftim de ghiceşte că, dintr-o asemenea laudă, o să iasă o dragoste, ceva nemaipomenit şi nemaiauzit.

Poţi s-o asculţi.

Scurt, „Şi s-a făcut noapte şi s-a făcut dimineaţă”! Asta s-a întâmplat la Boiberic, în zori. Treceam dintr-o vilă într-alta, când cineva mă. opreşte. Cine e? Froim peţitorul. Trebuie să ştii că Froim este un peţitor ca toţi peţitorii, care trăieşte din peţitorii. Cum dă Froim cu ochii de mine, în Boiberic, îmi strigă:

— Stai puţin, reb Tevi, zice el, că vreau să-ţi spun ceva.

— Mă rog! Numai de bine să fie! zic şi opresc calul.

— Dumneata ai, zice el, reb Tevi, o fată.

— Am, zic, şapte, să fie sănătoase!

— Ştiu că ai şapte, zice el, că şi eu am şapte.

— Va să zică avem, zic, la un loc paisprezece.

— Să lăsăm, zice el, gluma la o parte! Uite, zice el, ce aş vrea să-ţi spun: eu, zice, sunt, după cum ştii, peţitor şi am pentru dumneata un mire. Dar un mire, un mire din ţara mirilor, cu adevărat prima-ntâi!

— Ei, să te aud, zic, ce se cheamă la dumneata un mire din ţara mirilor, prima-ntâi? Dacă e vreun croitor, sau vreun cizmar, sau vreun dascăl, poate să răroană sănătos acolo unde se află, şi mie o să-mi ajute Dumnezeu să-mi găsesc un ginere cum scrie la noi, în cărţile sfinte: „De aiurea…” adică pe unul de-o seama cu mine.

— Aoleo, reb Tevi, zice el. iar începi cu cărţile sfinte? Greu să stea cineva de vorbă cu dumneata 1 Ai înecat lumea cu tot ce ştii că scrie în cărţile sfinte. Mai bine ai asculta, zice el, ce partidă este în stare Froim peţitorul să-ţi găsească pentru fata dumitale. Dumneata numai să taci şi să asculţi.

Şi mi se apucă să-mi înşire pe nerăsuflate cu câte l-a înzestrat Dumnezeu pe ginerele ăsta. Mai întâi, din ce neam se trage. Oameni subţiri, nu nişte mahalagii. Şi trebuie să ştii că asta cântăreşte la mine mai mult decât

orice, pentru că nici eu nu sunt un oarecare. Printre rubedeniile mele se găsesc oameni de toată mâna: şi oameni de rând, şi meseriaşi, şi bogătaşi... După aia. logodnicul este om cu carte. Şi asta în ochii mei stă în rândul întâi, pentru că de un om fără carte mi-e silă ca de carne de porc. După mine, unul fără carte este de o mie de ori mai rău decât cel din urmă ticălos. Poţi să umbli dacă vrei şi cu capu-n jos şi cu picioarele-n sus, dar dacă ştii să citeşti ce scrie în cărţile sfinte, eşti omul meu. Uite, aşa-i Tevi!... Unde mai pui că logodnicul, zice Froim peţitorul, e un bogătaş, îndopat cu parale, care se plimbă în caleaşcă trasă de doi cai focoşi, de iese fumul din ei. Bine, îmi zic. Mă rog! ine şi aşa! Nu-i nici asta cine ştie ce cusur. Decât calic; mai bine bogat, cum spune în cărţile sfinte: Sărăcia şade bine alor noştri", adică nici Dumnezeu nu ţine la săraci; Dovadă e că dacă Dumnezeu l-ar iubi pe calic, calicul n-ar mai fi calic.

— Bun! zic. Să auzim mai departe.

— Mai departe, omul ăsta vrea, moare, leşină să facă partida asta cu dumneata, zice el, adică nu cu dumneata, că de leşinat, leşină după fata dumitale. Vrea o fată frumoasă.

— Aşa? zic. N-are decât să-l ia dracu' după fata mea. Şi ce e, zic, cu podoaba asta a dumitale? I-a murit nevasta? S-a despărţit de ea? Ori e flăcău?

— Flăcău, zice el, flăcău, ceva mai tomnatic, dar flăcău.

— Şi care e sfântul lui nume? zic.

Dar Froim nu vrea să mi-l spună, să-l pui pe frigare!

— Ad-o aici, zice el, la Boiberic, şi o să-ţi spun după aia.

— Ce vorbă-i asta, zic, s-o aduc aici? Poţi să *aducij* zic, un cal la iarmaroc... sau o vită!

Pe scurt, peţitorii – doar îi cunoşti – cu vorbăria lor

sunt în stare să zăpăcească şi un perete. Aşa că ne-am înţeles ca la începutul săptămânii care vine s-o aduc, cu ajutorul lui Dumnezeu, pe Hudel la Boiberic. Şi-mi trec prin minte numai gânduri bune, dulci, frumoase şi mi-o închipui pe Hudel a mea cum îmi zboară într-o caleaşcă trasă de doi cai de foc şi cum toată lumea mă pizmuieşte nu atât pentru caleaşca asta, cât pentru binele pe care-l pot face lumii, mulţumită fii-mii, bogătaşa: ajut pe cei căzuţi în nevoie, pe ăsta cu douăzeci şi cinci de ruble, pe ăstălalt cu un cincizeci de ruble, ori cu un sutar, fiindcă de 1 e şi altul om, nu numai eu.

Cu gândurile astea fac, pe înserate, drumul înapoi spre casă şi-i trag calului câte un şfichi şi-i vorbesc pe limba lui de cal:

— Hiii, căluţule! îi zic. Ia mişcă-ţi numai picioroangele ceva mai repejor şi o să-ţi capeţi porţia ta de ovăz, fiindcă: „Dacă nu mănânci, nu poţi sta să-nveţi!” scrie în cărţile noastre sfinte, adică dacă nu ungi, nu merge.

Deodată văd cum se desprinde din pădure o pereche r un bărbat şi o femeie. Strâns lipiţi unul de altul, vorbesc amândoi foarte aprins. „Cine să fie?” îmi zic şi mă uit ia ei prin razele încinse ale soarelui. Aş putea să jur că-i Chipăruş. Dar cu cine umblă el pe aici aşa de târziu? îmi pun palma streaşină la ochi din pricina soarelui, să mă uit mai bine: cine-i fata? O! Mi se pare că-i Hudel. Da, nici nu încape îndoială: ea e!… Aşa? De asta au învăţat ei cu atâta poftă gramatică şi au citit atâtea cărţi? Hehei, Tevi, mare nerod mai eşti! îmi zic şi opresc calul.

— Bună seara! strig ălor doi. Ce se mai aude cu războiul? Ce-i plimbarea asta pe voi în pădure? Ce căutaţi? Ziua de alaltăieri?

Când m-au auzit, Chipăruş şi Hudel, zăpăciţi, cu sângele în obraji, au rămas ţintuiţi locului, cum spune la

noi: „Nici în cer, nici pe pământ”, adică nici încolo, nici încoace. După ce au stat câteva clipe muţi, şi-au lăsat ochii în jos, apoi i-au ridicat să se uite la mine şi să se uite unul la altul.

— Ei P zic, pe jumătate supărat, pe jumătate în glumă. Vă uitaţi la mine, zic, parcă nu m-aţi mai fi văzut de mult. Eu cred că sunt acelaşi Tevi, zic, dintotdeauna, fără să mă fi schimbat cât negru sub unghie.

La asta îmi răspunde fii-mea, Hudel, şi mai roşie la faţă:

— Tată, să fie cu noroc!

— Să dea Dumnezeu! zic. Numai de noroc să aveţi parte. Dat ce s-a întâmplat? Aţi găsit, zic, o comoară în pădure? Sau aţi trecut printr-o mare primejdie şi aţi scăpat?

— Nu de asta, zice el, ci pentru că ne-am logodit.

— Ce-i asta, zic, v-aţi logodit?

— Cum aşa? zice el. Nu ştii ce-i aia logodit? Asti se cheamă, zice el, că eu sunt logodnicul ci şi ea este mireasa mea.

Dar cât îmi vorbeşte, mi se uită drept în ochi. Dar şi eu mă uit drept în ochii lui şi-i răspund t

— Şi când, zic, aţi făcut logodna? Şi de ce nu m-aţi poftit şi pe mine? Doar sunt şi eu ceva cumătru în afacerea asta, ori nu?

Mă înţelegi? Rid… şi simt cum viermii îmi macină trupul de viu. Dar nu-i nimic. Tevi nu-i o muiere, lui Tevi îi place să asculte până la urmă. Aşa că le vorbesc mai departe:

— Eu nu înţeleg, cum se poate o partidă fără peţitori, fără logodnă?

— Ce ne trebuie, zice Chipăruş, peţitori? Noi de mult ne-am logodit.

— Aşa! Mare ţi-e minunea lui Dumnezeu! Şi de ce aţi

tăcut până acu?

— Ce să strigăm! zice el. Nu ţi-am fi spus-o nici astăzi, dar pentru că trebuie să ne despărţim foarte curând, ne-am înţeles să ne cununăm în grabă înainte de plec.

Aici m-am supărat de-a binelea. N-am mai putut răbda. Parcă mi-ar fi dat cu ciomagul în cap. Că zice Chipăruş ce zice: logodnic-logodnică, mai merge, cum scrie la noi: „Iubesc”, adică el o vrea, ea îl vrea, fie 1 Dar cununia? Ce vorbe sunt astea: să ne cununăm în grabă înainte de plec? Asta-i o limbă pe care n-o mai pot înţelege.

Se pare că mirele meu şi-a dat seama că povestea asta m-a uluit şi-mi zice:

— Uite, reb Tevi, despre ce este vorba: eu trebuie să plec de aici.

— Când pleci?

— Cât mai degrabă!

— Şi încotro?

— Asta, zice el, nu ţi-o mai pot spune! zice el.

Ei, cum îţi place? Pică la noi un Chipăruş, un omuleţ mărunţel, negricios, o urâţenie, îl face pe mirele, vrea cununie în grabă, e pe picior de ducă, dar când îl întrebi încotro, tace. Să nu-ţi plesnească fierea în tine?

— Bine, îi zic, dacă nu poţi să mi-o spui, nu mi-o spune. La. tine nu merge decât cu lucruri ascunse. Dar măcar fă-mă să înţeleg: tu, care zici că ţii atâta la dreptate şi eşti muiat în omenie de sus până jos, cum se face, zic, ca tocmai tu să te apuci să smulgi o fată din mâna tatălui ei şi s-o şi laşi îndată fără bărbat? Asta-i la tine dreptate? Omenie? Noroc că nu m-ai jefuit sau că nu mi-ai dat foc gospodăriei.

— Tată! îmi zice Hudel. Tu nici nu ştii ce fericiţi suntem amândoi, şi eu şi el, că ţi-am spus tot ce am avut de spus. Ni s-a luat, zice ea, o piatră de ne inimă. Hai, tată,

să ne îmbrăţişăm!

Şi, fără multă vorbă, îmi sar de gât amândoi, ea de o parte, el de cealaltă, şi încep să mă sărute, şi eu, bineînţeles, îi sărut pe ei şi se vede că, de bucuroşi ce sunt, se sărută şi ei între ei. Ca-n cărţi cu ei, ca la teatru!

— Ce ar fi, zic, să isprăviţi odată cu pupăturile? Cred că ar fi vremea să vorbim şi despre lucruri ceva mai cu rost!

— Despre ce? zic amândoi.

— Despre zestre, zic, despre rochii, despre cheltuielile de nuntă, despre atâtea şi atâtea câte trebuie la…

— Nu ne trebuie nimic! zic ei. Nimic, nimic, nimic.

— Dar ce vă trebuie?

— Numai să ne cununăm 1 zic ei.

Ei, ce spui? Pe scurt, ca să nu-ţi mai bat prea mult capul, degeaba m-am zbătut, că tot pe a lor a rămas: am făcut cununia. Orice se cheamă la ei cununie! Desigur cununie cum nu şade bine unui Tevi. Şi asta cununie, Dumnezeu să mă ierte!… Fără lume, fără lăutari, fără nimic, vai şi amar de zilele mele 1 Şi mai e şi o nevastă la mijloc, care se ţine scai de mine ca să-i spun şi să-i spun ce-i toată graba asta pe noi! Ei, fă, dacă poţi, o muiere să priceapă că-i foc! Ce să-ţi mai spun? A trebuit să-i torn o minciună cât toate zilele de mare despre o moştenire, nu ştiu ce, cu o mătuşă bogată din Iehupeţ, numai să mă lase în pace.

Chiar în aceeaşi zi, adică după câteva ceasuri de la cununia asta amărâtă, înham calul la căruţă, ne urcăm tustrei: eu, ea şi el… şi haida de-a dreptul la gară, la Boiberic. În căruţă, mă uit cu coada ochiului la Hudei şi la Chipăruş ăsta şi-mi zic: Cât de mare e Dumnezeul pe care-l avem şi cât de frumos gospodăreşte el lumea! Şi cât de ciudate şi de sălbatice pot fi unele din făpturile lui. Uite

aici, o pereche de tineri proaspăt căsătoriţi: el pleacă, numai Dumnezeu ştie unde, şi ea rămâne aici, şi o lacrimă, să zici, că ar vărsa, măcar de ruşine I Dar nu i nimic. Ţevi nu-i o muiere. Tevi are răbdare. Tevi tace şi aşteaptă ce-o să se întâmple.

Şi văd cum vreo doi tineri jerpeliţi, cu ciubotele scâlciate, au venit la gară să-şi ia rămas bun de la puişorul meu. Unul din ei, care umbla, să mă ierţi de cuvânt, cu cămaşa peste pantaloni, ca un băiat de ţăran, s-a apucat să-şi şuşotească ceva la ureche cu ginerele meu. „Vezi numai, Tevi, îmi zic, să nu fii băgat într-o bandă de hoţi de cai, de pungaşi de buzunare, ori de spărgători”.

În drum spre casă, de la Boiberic, cu Hudel, nu mă pot stăpâni şi-i zic fii-mii pe faţă la ce mă gândesc. Hudel începe să râdă şi vrea să-mi bage în cap că ăia sunt nişte băieţi cumsecade şi foarte cinstiţi, tot ce poate fi mai cinstit, care trăiesc numai pentru altul şi care se îngrijesc de ei singuri ca de zăpada de anţărţ.

— Uite, ăla, zice ea, cu rubaşca, e băiatul unui bogătaş. S-a rupt de părinţii lui din Iehupeţ şi nu vrea să ia de la ei nicio para chioară.

— Aşa? Ce vorbeşti? zic. Păi atunci zău că este un băiat cumsecade. La cămaşa aia a lui peste pantaloni şi la părul lui lung, dacă i-ar da Dumnezeu şi o armonică, sau un câine care să se ţină de el, i-ar sta de minune.

Şi tot drumul mă răfuiesc cu Hudel şi-mi vărs tot amarul pe ea, sărăcuţa. Şi fii-mea? Nimic 1 O face pe proasta. Eu îi zic: „Chipăruş!”... Şi ea – mi răspunde: „Binele obştii... muncitori”... cai verzi pe pereţi...

— Ce mă încălzeşte, zic, pe mine binele vostru obştesc, dacă toate le faceţi numai pe ascuns? Vorba aia, zic: ce-i pe ascuns e hoţie. Mai bine mi-ai spune adevărul: de ce a plecat Chipăruş şi încotro?

— Toate da, zice Hudel, numai asta nu. Mai sănătos

e, zice ea, să nu-ntrebi. Cu vremea, zice ea, crede-mă că o să afli şi adevărul. Cu ajutorul lui Dumnezeu e să auzi, poate chiar în curând, o mulţime de veşti bune.

— Amin, zic, să dea Dumnezeu! Dar atâta să mai ştie duşmanii mei pe ce lume se află dacă pot să pricep ce se petrece cu voi şi ce rost are toată joaca asta a voastră!

— Uite, vezi, tocmai asta-i şi nenorocirea, că nu poţi să înţelegi.

Î» De ce? Sunt lucruri atât de greu de înţeles? După cât mi se pare, zic, eu pricep, cu ajutorul lui Dumnezeu, lucruri mult mai adânci.

Asta, zice ea, n-o poţi înţelege numai cu mintea, asta trebuie s-o simţi! Cu inima trebuie s-o simţi.

Şi-mi spune toate astea cu obrajii aprinşi şi cu ochii numai jăratic. Aşa sunt fetele lui Tevi, să-mi fie sănătoase 1 Când se agaţă de ceva, cu trup şi cu suflet se agaţă.

Scurt, trece o săptămână, trec două, trec trei, şi patru, şi cinci, şi şase, şi şapte… nu se vede şi nu se; – aude nimic: nici veşti, nici scrisori.

— S-a isprăvit, zic, cu Chipăruş!

Mă uit la Hudel a mea, sărăcuţa! Fără o picătură de sânge în obraz, îşi caută mereu de lucru, ca să uite, pesemne, jalea ei mare, dar măcar un cuvânt să amintească de el. Nimic! Parcă nici n-ar fi fost vreodată pe lume un Chipăruş.

Numai o dată, când mă întorc acasă din drum, o găsesc pe Hudel a mea plânsă, cu ochii umflaţi. Întreb pe ceilalţi cine a fost pe aici şi aflu că a venit la Hudel unul cu păr lung şi că a vorbit ceva în şoaptă cu ea… „Aha! îmi zic. Asta-i ăla care a dat cu piciorul în părinţi şi şi-a tras cămaşa peste pantaloni”. Şi, fără să mai stau mult pe gânduri, o chem pe Hudel afară în curte şi o şi iau în primire:

— Spune-mi, fata mea, ai primit vreun cuvânt de la

el?

— Da!

— Şi unde-i acuma bărbatu-tău?

— E departe! zice ea.

— Ce face?

— Stă închis.

— Închis?

— Închis.

— Unde-i închis? Şi de ce-i închis?

Hudel tace. Mi se uită drept în ochi şi tace.

— Spune-mi numai, fata mea, zic, după cât îmi dau seama, nu stă-nchis pentru tâlhărie. Şi asta nu mai înţeleg: de vreme ce tâlhar nu-i şi nici şarlatan, de ce stă-nchis? Pentru ce alte fapte bune?

Hudel tace. Şi mi-am zis: „Nu vrei să-mi spui, nu-mi spune. El doar e podoaba ta, nu a mea! Ducă-se dracului!” Dar inima mă doare cumplit. Sunt tată. Şi cum spune în rugăciunile noastre? „Aşa cum se milostiveşte un părinte de copiii lui!”, adică un tată tot tată rămâne!

Pe scurt, asta s-a întâmplat în seara zilei a şaptea a sărbătorii de Sucoth, a corturilor. De sărbătorile corturilor am obiceiul să mă odihnesc, şi las şi căluţul meu să se odihnească, cum spune în *Thora*: „Tu, şi nevastăta, şi căluţul tău...” Şi apoi la Boiberic aproape că nici nu mai ai ce face: de Sucoth ajunge să sufli o singură dată din trâmbiţă pentru ca ăia din vile s-o şi rupă de fugă, ca şobolanii pe vreme de secetă, şi Boiberic să ajungă pustiu. Atunci îmi place mai mult ca oricând să stau acasă la mine, pe prispă. E vremea când mă simt cum nu se poate mai bine. Sunt zile dăruite. Soarele nu mai coace ca un cuptor, ci te mângâie cu o mână dulce de catifea. Pădurea, încă verde, cu pinii care nu mai încetează să împrăştie miros de răşină, mi se pare că este şi ea în sărbătoare, ca un cort al celui-desus. Uite, aici îşi face Dumnezeu sărbătoarea. Aici,

nu în târg, unde-i atâta larmă şi unde oamenii gonesc în sus şi-n jos, că abia de mai răsuflă, cu limba scoasă după o bucată de pâine, şi unde auzi numai bani, şi bani, şi bani… Şi apoi noaptea! E cea din urmă noapte de sărbători! Un adevărat rai. Cerul e albastru, stelele scânteiază, se roagă şi clipesc, ca omul, din ochi. Uneori se întâmplă să treacă în zbor, ca o săgeată, câte o stea şi să lase în urma ei, pentru o clipă, o dungă verzuie. A căzut o steluţă, a căzut norocul cuiva. Câte stele, atâtea noroace. Noroace evreieşti! „Numai de n-ar fi Chipăruş ăsta nenorocirea mea!” îmi zic, şi-mi vine în gând Hudel. De vreo câteva zile parcă s-a mai înviorat, s-a mai însufleţit şi arată la faţă cu totul altfel. I-a adus cineva o scrisorică, se vede că chiar de la el, de la Chipăruş al ei. Mult aş da să ştiu ce-i scrie, dar nici gând s-o întreb! Dacă ea tace, tac şi eu. Tevi nu-i o muiere. Tevi nu se grăbeşte.

Dar, cum stau şi mă gândesc la Hudel, o văd că se apropie, se aşază lângă mine pe prispă, se uită în toate părţile şi-mi şopteşte:

— Auzi, tată! Trebuie să-ţi spun ceva: azi îmi iau rămas bun de la tine… Pentru totdeauna!

Aşa-mi vorbeşte Hudel, că de-abia o aud, şi se uită la mine cu o privire atât de ciudată, că o s-o ţin minte cât oi trăi. Şi-mi zic: „Vrea să se înece”. De ce mi-a trecut prin minte că ar vrea să se înece? Pentru că nu demult o fată de pe la noi s-a îndrăgostit de băiatul unui ţăran, şi fata, de dragul acestui băiat… ce să-ţi mai spun, că înţelegi şi fără să-ţi spun… Şi maică-sa, de durere, s-a îmbolnăvit şi a murit, şi taică-său a cheltuit tot ce a avut şi a rămas pe drumuri, şi flăcăul s-a însurat cu alta şi fata s-a aruncat în baltă şi s-a înecat.

— Ce-i asta că-ţi iei rămas bun de la mine pentru totdeauna? îi zic şi stau cu ochii în jos, să nu vadă Hudel că sunt mai mult mort decât viu.

— Asta se cheamă, zice ea, că plec mâine dis-de-dimineaţă şi n-o să ne mai vedem niciodată… niciodată 1

La vorbele astea m-am mai liniştit niţel. „Mulţumesc lui Dumnezeu măcar pentru atâta!” îmi zic. Putea fi şi mai rău, că mai binele n-are sfârşit.

— Şi unde pleci, întreb, dacă poţi să-mi faci cinstea să mi-o spui?

— Plec la el! zice.

La el? zic. Dar unde-i el?

Deocamdată, zice ea, mai stă închis. Dar în curând o să fie deportat!

— Va să zică te duci să-ţi iei rămas bun de la el! zic, şi-l fac pe prostul.

— Nu! zice ea. Mă duc după el până acolo 1

— Acolo! Care acolo? Cum se cheamă „acolo” ăsta?

— Încă nu se ştie întocmai, zice ea, dar e departe, tare departe, grozav de departe.

Şi o spune atât de semeţ, cu atâta mândrie, ca şi cum Chipăruş al ei ar fi făcut o asemenea ispravă, că i se cuvine o medalie… Ce să-i răspund la vorbele astea? Pentru asemenea vorbe un tată ar trebui să se înfurie pe copilul lui şi să-i tragă câteva palme, ori să-l blagoslovească cu blestemele cele mai grele. Dar Tevi nu-i o muiere. Tevi îşi zice că dacă te înfurii, se bucură, dracul. Şi-i răspund cu ceva din cărţile sfinte, ca de obicei:

— Văd, fata mea, zic, că eşti gata să laşi pe ai tăi, cum scrie în sfânta noastră *Thora*: „Pentru asta să părăsească…”, adică de dragul unui Chipăruş dai la o parte pe tatăl şi pe mama ta, zic, şi pleci nici nu ştii unde, în pustiu, pesemne că pe marea îngheţată, zic, unde Alexandru Machidon a plecat pe o corabie şi s-a rătăcit pe o insulă îndepărtată, zic, printre sălbatici, cum am citit odată într-o carte de poveşti.

Aşa-i vorbesc fii-mii, jumătate în glumă, jumătate cu

ciudă, şi-n toată vremea asta inima-mi sângeră. Dat Tevi nu-i o muiere. Tevi se stăpâneşte. Şi fii-mea, Hudel, Hudel se ţine şi ea tare. La fiecare vorbă a mea îmi răspunde chibzuit, fără nicio grabă şi fără să-şi i piardă cumpătul o clipă. Fetele lui Tevi ştiu să vorbească.

Dar, cu toate că stau cu capul în piept şi cu ochii închişi, mi se pare că o văd pe Hudel, că-i văd chipill ei alb, şi glasul ei mi se pare că tremură şi că e puţin înăbuşit. Să-i sar de gât, să leşin în faţa ei, s-o rog să nu plece? Ştiu că nu poate folosi la nimic. Dtacu să le ia pe fetele mele, că dacă se agaţă de cineva, o fac cu trup şi cu suflet.

Scurt, am stat pe prispă o bună bucată de vreme, dacă vrei să ştii, mai toată noaptea. Mai mult ara tăcut decât am vorbit, şi dacă am vorbit, era tot ca şi cum nici n-aş fi vorbit: jumătăţi de cuvinte. Ea a vorbit, şi eu am vorbit.

— Numai asta aş vrea să ştiu! o întreb. Unde s-a mai pomenit ca o fată să se mărite cu un băiat numai ca ea să se poată ţine după el cine ştie până unde, tocmai la mama-dracului 1

— Cu el, îmi răspunde ea, mi-e totuna unde mă duc. Poate fi şi până la mama-dracului…

Şi eu, cu mintea mea, îi dau, ca de obicei, să înţeleagă că face o mare prostie. Şi ea, cu mintea ei, îmi dă să înţeleg că asta n-o s-o înţeleg niciodată. Eu, ca pildă, îi spun o poveste cu o găină care a clocit răţuşte, şi răţuştele astea, cum au putut umbla pe picioruşele lor, s-au aruncat în apă şi au început să înoate, şi cloşca, săraca de ea, cârâie.

— Ce, zic, o să-mi răspunzi la asta, fata mea?

— Ce să-ţi răspund? Desigur, zice ea, că ţi-e milă de cloşcă. Dar pentru că ea cârâie, răţuştele să nu mai înoate?

Îţi place, nu? Fata lui Tevi nu spune vorbe goale.

Numai că vremea nu stă pe loc. Începe să se crape de

ziuă. O aud pe bătrânica mea cum mormăie în casă. Mi-a şi trimis vorbă de câteva ori că ar fi vremea să mă duc la culcare. Dar când vede că nu vreau s-o ascult, scoate capul pe fereastră şi mă ia la trei păzeşte, ca de obicei.

— Tevi, ce ai de gând?

— Taci, Golda, zic, cum scrie la noi: „De ce zarva asta?”, adică de ce te răsteşti aşa? Ai uitat, pesemne, că e cea din urmă noapte de sărbătoare, aşa că trebuie să stăm treji! Golda, ascultă-mă pe mine! Pune de ceai, şi până atunci eu o să-nham calul la căruţă. Plecăm cu Hudel la gară.

Şi-i povestesc pe loc o minciună nou-nouţă, că Hudel pleacă la Iehupeţ, şi de-acolo mai departe, tot pentru afacerea aia cu moştenirea, şi s-ar putea întâmpla, zic, ca ea să rămână toată iarna acolo, şi poate şi peste iarnă, şi peste vară, şi peste încă o iarnă. De asta trebuie să-i dăm de mâncare pentru drum şi ceva rufărie, o rochie, vreo două perne, ciorapi şi alte mărunţişuri de care are nevoie.

Iar după ce-i dau toate poruncile astea, îi spun să n-aud bocete la despărţire.

— În noaptea asta, zic, e lege: n-ai voie să plângi.

Bineînţeles că la despărţire nimeni nu ţine seama nici de mine, nici de lege şi, parcă înadins, ai mei plâng şi mai cu poftă şi se şi stârneşte o larmă de plânsete, ce să-ţi spun! Plâng toţi laolaltă: mama, copiii, până şi Hudel plânge în hohote, iar când a venit rândul fetei mele mai mari, Zeiţei (de sărbători vine la mine cu bărbatu-său, Motel Gamzel), s-au aruncat amândouă fetele una în braţele celeilalte, că numai cu greu le-am putut despărţi. Dintre toţi, singur eu stau nemişcat, ca o piatră. Adică aşa vine vorba: nemişcat ca o piatră, în inima mea fierb ca un samovar, dar altul să mă simtă, asta, nu! Tevi nu-i o muiere.

Tot drumul spre Boiberic nu ne-am spus un cuvânt.

Şi, numai când ajungem aproape de gară, o rog încă o dată ca, totuşi, să-mi spună cu ce s-a făcut vinovat Chipăruş al ei.

— Orice lucru, zic, trebuie să-şi aibă rostul lui!

Hudel se aprinde şi se jură pe tot ce-i este mai scump că Chipăruş al ei e curat ca aurul.

— Chipăruş, zice ea, este un om care de el singur nici nu ţine seama. Tot ce face, zice ea, este spre binele altuia, spre binele lumii şi mai cu seamă spre binele oamenilor care muncesc, spre binele poporului muncitor.

— Cum s-ar zice, zic, are grijă de lume. De ce, zic, nu are grijă lumea de el, dacă el e într-adevăr un băiat aşa de treabă? Cel puţin să-i spui lui Alexandru Machidon al tău că-i urez sănătate, zic, şi că am încredere în el că-i om drept, pentru că, după câte zice, e plin de dreptate, zic, şi n-o s-o nenorocească pe fii-mea… şi să scrieţi, din când în când, zic, câteva rânduri bătrânului vostru tată.

Şi aşa cum îi vorbesc, ce crezi? Nu-mi sare de gât şi începe să plângă?

— Hai, zice ea, să ne luăm rămas bun. Rămâi sănătos, tată! Dumnezeu ştie, zice ea, când o să ne mai vedem!

Gata! Aici n-a mai fost chip să mă stăpânesc. Mi s-a ivit în minte, mă înţelegi, pentru o clipă, acea Hudel a mea, când încă nv era decât o fărâmiţă de om… o fetiţă mititicuţă, pe care o ţineam în braţe… în braţe o ţineam… să mă ierţi, pani Şalom Alehem… că m-am… aşa, ca o muiere… dacă ai şti, mă asculţi?… dacă ai şti cine-i fata mea, Hudel… dacă ai şti!… Să citeşti scrisorile pe care mi le trimite… e o Hudel de-a lui Dumnezeu. Ea mi-e înfiptă, uite aici, în inimă, adânc, adânc de tot… că nici nu-ţi pot spune cât de adânc…

Ştii ce, pani Şalom Alehem? Hai să vorbim despre lucruri mai vesele: ce se mai aude cu holera de la Odesa?

HAVA

*Scrisa în anul 1906*

Mulţumesc lui Dumnezeu că e bun! „scrie în cărţile noastre sfinte. Adică, aşa cum a orânduit Dumnezeu lumea, aşa e bine. Asta înseamnă că *trebuie* să fie bine, pentru ca ia încearcă să fii atât de deştept să faci să fie mai bine! Uite, eu am vrut să fiu deşteptul ăla şi am întors vorbele astea înţelepte din cărţi, şi pe dos, şi pe faţă, şi când am văzut că nu-i nimic de făcut, mi-am luat mâna de pe inimă şi mi-am zis: „Tevi, eşti un nerod! N-o să schimbi lumea. Dumnezeu ne sileşte să ne creştem copiii numai în chinuri, adică de la copii numai de necazuri ţi-e dat să ai parte, dar trebuie să le iei pe toate drept bune!” Uită-te, de pildă, fii-mea mai mare, Zeiţei! Dacă s-a îndrăgostit de croitorul Motel Camzel, am eu ceva cu el? Drept e că-i un om de rând, care nu prea ştie carte, dar ce să-i faci? Poate fi oricine un învăţat? în schimb, este un băiat cinstit şi munceşte, săracii, de se speteşte muncind. Şi i-a făcut – să-i vezi, nu le fie de deochi! – o casă plină de copii, care cer de mâncare, şi amândoi nu mai ştiu cum s-o scoată la capăt. Dar dacă stai de vorbă cu el, zice că-i merge, să nu-i fie de deochi, bine, zice el, cum nici nu se poate mai bine. Numai un singur cusur e la mijloc: că n-au de o bucată de pâine. Asta-i număru unu. Ei, şi acu despre fii-mea ailaltă, Hudel, nu trebuie să-ţi mai povestesc, c-o ştii. Pe Hudel am pierdut-o pe veci. Dumnezeu ştie dacă ochii mei or s-o mai vadă vreodată 1 Poate pe lumea ailaltă... Când vorbesc despre ea, nu pot să-mi revin nici până acuma în fire. Viaţa mea e sfârşită. Să uit, zici? Cum să uiţi un om viu? Şi mai cu seamă un copil ca Hudel! Să vezi ce-mi scrie, simţi că te topeşti 1 Le merge acolo, scrie ea, foarte bine. El stă închis şi ea munceşte. Spală rufe, şi citeşte cărţi, şi se vede cu el în fiece săptămână, şi are nădejdea, zice ea, că aici, la noi, lucrurile se vor coace şi că soarele va răsări şi că se va

face lumină. Şi atunci, Chipăruş va fi adus înapoi, împreună cu mulţi alţii ca el, şi că abia după aia, zice ea, se vor apuca de lucru cu adevărat şi că vor răsturna lumea cu capu-n jos şi cu picioarele-n sus. Ei? Cum îţi place? E bine, nu? Dar nici Dumnezeu nu stă degeaba. El e – nu-i aşa? – un dumnezeu mare şi milostiv. Şi-mi zice: „Stai, Tevi, olecuţă, că o să fac aşa, să uiţi de toate necazurile”.

Şi întocmai aşa s-a şi întâmplat. Poţi să asculţi! Altuia nu i-aş povesti-o, fiindcă dacă durerea mi-e mare, mi-e şi mai mare umilinţa. Dar, cum scrie în cărţile noastre: „S-o ascund, oare, de voi?”, adică faţă de dumneata am eu, oare, ceva de ascuns? Tot ce mi se întâmplă îţi povestesc. Numai că asta te rog: să rămână între noi. Pentru că e aşa cum ţi-o spun: durerea care m-a lovit e cumplită, dar ruşinea, ruşinea e şi mai cumplită.

Scurt, cum spune la noi: „Dumnezeu a vrut să facă bine”, adică Dumnezeu a vrut să facă lui Tevi un bine şi l-a blagoslovit cu şapte fete, toate izbutite, frumoase, deştepte, proaspete, sănătoase, cum să-ţi spun? Ca pinii din pădure! Hehei! Măcar de ar fi ieşit nişte sluţenii, ar fi fost mai bine de ele şi mult mai sănătos pentru mine. Fiindcă la ce folos, te rog, să ai un cal bun dacă-l ţii în grajd? Cum să te bucuri că ai fete frumoase dacă stai zvârlit, cu ele, în cine ştie ce colţ pustiu, unde nu calcă picior de om în afară de Anton Poperile, primarul satului, şi notarul Fedea Galagan, un lungan cu o coamă în cap şi cu nişte ciubote înalte, şi popa, trăsnil-ar Dumnezeu să-l trăsnească! Nici numele să nu i-l aud, nu pentru că eu aş fi evreu şi el popă. Dimpotrivă, suntem de ani de zile foarte buni cunoscuţi, adică e drept că la petreceri nu ne ducem unul la altul şi cu atât mai puţin să ne urăm unul altuia sărbători fericite-Dar când ne întâlnim, ne dăm bună ziua, ce mai facr ce se mai aude? Să stau cu el la taifas despre cine şti «ce lucruri înalte nu-mi place, pentru că, niciuna,

nici două, începe povestea: Dumnezeul nostru, Dumnezeul vostru. Dar eu nu-l las şi i-o tai cu o zicală şi-i spun că la noi scrie aşa şi aşa. Bineînţeles că mi-o taie şi popa şi-mi spune că asta o ştie şi el la fel ca şi mine, şi poate chiar mai bine ca mine, şi se apucă să-mi înşire pe de rost *Biblia* noastră, şi încă în ebraică, bineînţeles scâlciată: „La început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul”… mereu, mereu acelaşi şi încă o dată acelaşi cântec. Şi eu iar i-o tai şi-i spun că la noi în *Talmud*… „*Talmud*? zice el. De *Talmud* mi-e silă, zice el, fiindcă *Talmudul* e numai şmecherie de sus până jos”. Aici, se înţelege că-mi ies din sărite de-a binelea şi încep să trag în el cu tot ce-mi vine la gură… Crezi cumva că popii îi pasă? Nici cât negru sub unghie! Se uită la mine şi râde şi-şi piaptănă barba. Poţi să mă crezi: nu-i nimic mai rău decât să te superi pe cineva şi să-l faci albie de porci, şi ăla să nu scoată o vorbă. Tu simţi cum plesneşte fierea în tine, şi ăla stă şi zâmbeşte. Pe atunci încă n-am înţeles ce însemna zâmbetul ăsta, dar acuma înţeleg.

Scurt, o dată, pe înserate, mă întorc acasă din drum şi dau peste Fedea notarul stând afară de vorbă cu Hava, a treia din fetele mele, adică a doua după Hudel. Cum m-a zărit, Fedea s-a întors către mine, şi-a scos şapca şi a şters-o. Zic fetei mele Hava:

— Ce a căutat Fedea pe aici?

Zice ea:

— Nimic!

Zic:

— Ce-i asta nimic?

Zice ea:

— A stat de vorbă cu mine.

Zic:

— Ce fel de cumătră eşti tu cu Fedea?

Zice ea:

— Ne cunoaştem de mult!

Zic:

— Să-ţi fie cu noroc cunoştinţa. Halar prieten, Fedea ăsta!

Zice ea:

— Parcă-l cunoşti? Parcă ştii cine e?

Zic:

Cine-i el nu ştiu, că nu i-am văzut hârtiile lui de boierie. Dar, după câte înţeleg, trebuie să se tragă dintr-un tată grozav: îmi închipui că o fi fost sau văcar, sau străjer, sau poate numai aşa, un beţivan ca toţi beţivanii.

Şi-mi răspunde Hava:

— Ce a fost tatăl lui nu ştiu şi nici nu vreau să ştiu. La mine toţi oamenii sunt la fel. Dar că el este un om neobişnuit, asta ştiu sigur.

— Adică? zic. Cam ce soi de om e? Să aud!

— Ţi-aş spune, zice ea, dar n-o să înţelegi. Fedea, zice ea, este un al doilea Gorki.

— Al doilea Gorki? zic. Dar cine a fost, zic, Gorki întâiul?

— Gorki, zice ea, este astăzi aproape cel mai mare om de pe faţa pământului.

— Şi unde şade, zic, înţeleptul ăsta al tău, din ce trăieşte şi ce lucruri atât de grozave a spus?

Zice ea:

— Gorki este un scriitor renumit, adică un om care scrie cărţi, şi este un om bun, un om rar, un om cinstit şi se trage şi el de jos, şi n-a fost prin şcoli… singur a învăţat… Uite, asta-i fotografia lui!

Şi-mi arată o poză.

— Asta, zic, e sfântul tău, reb Gorki? Aş putea să jur că l-am văzut pe undeva, zic, sau la gară, cărând saci în spinare, sau în pădure, târând butuci după el.

— Şi dacă cineva munceşte cu mâinile lui, zice ea,

asta-i la tine un cusur? Dar tu nu munceşti? Şi noi nu muncim?

— Da, da! zic. Ai dreptate! zic. Aşa cum scrie la noi: „Ai să trăieşti din munca braţelor tale”, adică dacă n-o să munceşti, n-o să mănânci. Dar eu tot nu înţeleg, zic, ce amestec are Fedea în afacerea asta? Aş fi mulţumit, zic, dacă te-ai cunoaşte cu el ceva mai puţin. Nu trebuie să uiţi, zic, cum scrie la noi: „De unde ai venit şi unde te duci”, cum s-ar zice: de unde te tragi şi care ţi-e sfârşitul, adică cine eşti tu şi cine-i el.

Zice ea:

— Dumnezeu a făcut pe toţi oamenii la fel.

— Da, da, zic, Dumnezeu l-a făcut pe Adam după chipul şi asemănarea lui. Dar nu se cade să uiţi că fiecare trebuie să-şi caute pe cel de o seamă cu el, cum scrie la noi, în cărţile sfinte: „Fiecare om, după mijloacele lui”.

— Grozav! zice ea. La toate găseşti câte ceva în cărţile sfinte. Poate ai găsi, zice ea, şi ceva în care se spune că oamenii, zice ea, s-au apucat ei singuri, zice ea, să se despartă în evrei şi neerei, în stăpâni şi robi, în bogătaşi şi calici?

— Ohohooo! zic. Mi se pare, fata mea, că ai luat-o la galop şi că ai ajuns cam departe.

Şi-i spun că, de când lumea, merg lucrurile aşa.

— Dar de ce, mă întreabă fii-mea, să meargă lucrurile aşa?

Zic:

— Pentru că aşa a făcut Dumnezeu lumea.

Zice ea:

— Şi de ce a făcut Dumnezeu lumea aşa?

Zic:

— Hehehei! Dacă am începe să ne întrebăm de ce aşa şi de ce aşa, n-am mai isprăvi niciodată.

Zice ea:

— Doar de asta ne-a dat Dumnezeu minte, ca să putem pune întrebări.

Zic:

— La noi este un obicei că dacă o găină începe să cante ca un cocoş, trebuie s-o ducem îndată la haham.

Ce-ar fi să-ţi mai tacă gura odată? o aud pe nevastă-mea, Golda, că-mi strigă din casă. Borşul, zice caj aşteaptă pe masă de un ceas, şi lui îi arde de trăncăneală!

s Iaca, zic, alta acum! Nu degeaba se zice că muierea are limbă lungă. Noi vorbim aici despre lucruri mari, şi ea, hop! cu borşul ei la mijloc!

Şi-mi răspunde Golda:

h Borşul meu – zice ea, e poate un lucru la fel de mare ca şi toate lucrurile tale alea mari.

— Să fie într-un ceas bun! zic. Iaca, na, un nou filosof, proaspăt scos de după cuptor 1 Nu-i destul, zic, că fetele mi-au ajuns nişte capete luminate, acu i-a venit şi nevestei lui Ţevi, zic, rândul să zboare prin hogeag de-a dreptul în cer.

— Dacă tot ai adus vorba de cer, zice ea, atunci poţi să te duci dracului!

Ce spui de un perdaf ca ăsta pe stomacul gol?

Scurt, să lăsăm, vorba aia, pe prinţ şi să ne apucăm de prinţesă, de popă adică, înghiţi-l-ar pământul! O dată, când mă întorceam de la târg cu doniţele goale şi era gata să intru la mine în sat, mă întâlnesc cu popa, care, cu barba răvăşită de vânt, îşi mâna singur caii înhămaţi la brişcă lui boierească.

„Ptiu, bătu-te-ar! îmi zic. Cu altu’ n-am putut să mă întâlnesc! Numai cu tine!”

— Bună seara, îmi zice el. Nu m-ai recunoscut, sau ce?

— O să te îmbogăţeşti repede! zic şi-mi scot pălăria cu gândul să-mi văd mai departe de drum.

Îmi zice el:

— Stai puţin, Tevel! Ce te grăbeşti aşa? Aş vrea să-ţi spun vreo două cuvinte!

145

— Mă rog, zic, dacă-i vorba de ceva bun… cu plăcere 1 Altminteri, zic, ar putea să rămână şi pe altă dată.

— Tevi lăptarul

— Ce se cheamă la tine, zice el, altă dată?

— Altă dată, zic, se cheamă când o veni Mesia.

— Dat Mesia, zice el, a şi venit!

— Asta am mai auzit-o, zic, de la tine de o mie de ori. Mie, tătucule, să-mi vii cu ceva nou.

— Tocmai asta, zice el, mă şi gândesc să-ţi spun. Aş vrea să stau de vorbă cu tine, zice el, chiar despre tine, adică despre fii-ta…

Parcă m-ar fi izbit cineva drept în inimă. De unde popa la fata mea? Şi-i zic:

— Fetele mele, zic, nu sunt, doamne fereşte, din alea pentru care alţii ar trebui să vorbească. Ele pot să se descurce şi singure.

— Vezi că aici, face el, e la mijloc ceva despre care ea singură nu poate vorbi. Altcineva trebuie s-o facă, pentru că nu poţi lua lucrurile aşa de uşor. Viitorul ei este în joc!

— Dar treaba cui e, zic, viitorul fetei mele? După câte mi se pare, zic, dacă-i vorba de viitorul fetei mele, eu sunt tatăl copilului meu, nu?

— Adevărat! zice el. Tu eşti tatăl copilului tău. Numai că tu, zice, eşti orb cu copilul tău. Copilul tău, zice el, trage spre o altă lume, şi tu n-o înţelegi, sau nu vrei s-o înţelegi.

— Dacă n-o înţeleg, zic, sau nu vreau s-o înţeleg, asta-i altceva. Despre asta, zic, am putea sta niţeluş de vorbă. Dar ce te priveşte pe tine, tătucule, afacerea asta?

— Pe mine, zice el, mă priveşte mult de tot, pentru că

ea este în puterea mea!

— Ce înseamnă, zic, că-i în puterea ta?

— Asta înseamnă că este sub oblăduirea mea! zice el şi mi se uită în ochi, cu mâna în barba lui răvăşită, pe care şi-o piaptănă mereu.

Eu, bineînţeles, sar în sus:

— Cine? Fata mea, sub oblăduirea ta? Cu ce drept? zic şi simt că mă apucă furiile.

Face popa către mine, foarte liniştit şi zâmbitor:

— Numai nu te încălzi, Tevel! Să lămurim lucrurile încetişor. Tu ştii, zice el, că eu nu-ţi sunt, doamne fereşte, duşman, măcar că eşti evreu. Tu ştii, zice el, că cu ţin la evrei şi că mă doare inima că sunt atât de încăpăţânaţi şi nu vor să înţeleagă că-i numai spre binele lor…

— De binele ăsta, zic, să nu-mi vorbeşti acuma, tătucule, fiindcă fiecare vorbă pe care o aud azi din gura ta e pentru mine o picătură de otravă, zic, un glonte în inimă. Dacă-mi eşti prieten atât de bun pe cât zici, te-aş ruga să-mi faci un singur bine: s-o laşi pe fiimea în pace.

— Nu fi prost! îmi zice el. Fetei tale n-o să i se întâmple, doamne fereşte, nimic rău! Acuma o aşteaptă norocul! zice el. O să se mărite cu un băiat cum nu găseşti al doilea… aşa să-mi ajute Dumnezeu!

— Amin! zic, chipurile în glumă, dar tot iadul îmi arde în piept. Şi cine-i, mă rog, mirele, zic, dacă sunt vrednic s-o ştiu?

— Trebuie să-l cunoşti! zice el. Este un om tare cinstit şi cumsecade şi foarte învăţat, cu toate că n-a fost prin şcoli, şi-i îndrăgostit de fii-ta şi vrea să se însoare cu ea. dar nu poate s-o facă fiindcă nu-i evreu…

„Fedea!” îmi zic şi simt cum mă izbeşte în cap o fierbinţeală ciudată şi mă cuprinde o sudoare rece ca gheaţa, că abia mă mai pot ţine să nu sar din căruţă. Dar să mă simtă popa prin ce trec eu acu, mai bine să n-

ajungă! Şi apuc calul de hăţuri, îi trag un şfichi zdravăn şi, haida! la drum, spre casă, fără să-i dau popii măcar bună seara.

Când ajung acasă, aoleooo!... Nu mai întreba ce am găsit! Copiii stau cu capul vârât în perne şi plâng, şi Golda mea e mai mult pe lumea ailaltă decât pe lumea asta. O caut pe Hava... unde-i Hava? Hava nu-i! Dar să mai întreb unde-i Hava nu vreau. Ce să mai întreb, vai de viaţa mea! Şi mă simt cuprins de o mânie de moarte şi ard ca focul şi nu ştiu împotriva cui... îmi vine să mă iau singur la palme şi zbier la copii şi-mi vărs tot amarul pe nevastă-mea. Nu-mi găsesc locul. Ies din casă şi mă duc până în grajd să dau nutreţ calului şi-l găsesc cu un picior încălecat peste jgheab. Apuc un ciomag şi încep să trag în el... numai să-l jupoi de viu şi să-i fac ciolanele fărâme.

— Arză-te-ar focu de nenorocit! Atâta să mai trăieşti, dacă am pentru tine măcar un fir de ovăz! Necazuri, dacă vrei, pot să-ţi dau. Şi belele! Şi griji 1 Şi nenorociri!

Îl bat, zbier la el, dar îndată îmi zic că nu-i decât o biată făptură nenorocită, aşa că ce am cu el? Şi după ce-i dau puţin fin, mă întorc în casă, mă întind în pat, zdrobit de durere, şi capul... capul să-mi plesnească în bucăţi de cât mă frământ să aflu şi eu ce-o fi asta! Gum scrie la noi: „Cu ce am păcătuit?”, cu ce am păcătuit eu, Tevi, mai mult decât toată lumea, că sunt pedepsit mai rău decât oricare altul? Of, Doamne Dumnezeule!... Cum spune în cărţile sfinte: „Cine suntem noi şi ce-i viaţa noastră?” Adică cine sunt eu că niciodată nu mă scapi din vedere şi mă ai totdeauna în grijă, ca nu cumva să se ivească vreo belea, vreo pacoste, vreo nenorocire care să nu mă lovească pe mine?

Şi cum stau chinuit de gânduri, ca pe jăratic, o aud pe biata nevastă-mea cum geme, de te rupe la inimă.

— Golda, zic, dormi?

— Nu! zice ea. Ce e?

— Nimic! zic. Mare nenorocire a dat peste noi. Poate-mi dai tu, zic, vreun sfat ce-i de făcut.

— Mie-mi ceri sfaturi, zice ea, vai de viaţa şi de zilele mele! auzi! Un copil, zice ea, să se scoale dimineaţa teafără, sănătoasă, să se îmbrace, zice ea, şi să-mi sară de gât să mă sărute şi să plângă întruna, fără să-mi spună de ce! Am crezut, ferească Dumnezeu, că şi-a ieşit din minţi. Şi o întreb: „Ce-i cu tine, fata mea?” Ea nu-mi răspunde şi se repede până afară, la vite, şi de atunci parcă a intrat în pământ. O aştept un ceas, o aştept două, o aştept trei... unde-i Hava? Hava nu-i!... Zic copiilor: „Ia, repeziţi-vă până la popă!”

— De unde ai ştiut, Golda, zic, că-i la popă?

— De unde am ştiut? zice ea. Vai şi amar de mine! Dar ce crezi tu, că eu n-am ochi? Că eu nu sunt mamă?

— Dacă ai ochi, zic, şi dacă eşti mamă, de ce ai tăcut atâta vreme şi mie nu mi-ai spus niciun cuvânt?

— Ţie să-ţi spun? Dar când eşti tu vreodată acasă? zice ea. Şi dacă-ţi spun, parcă m-asculţi? Ţie dacă ţi se spune ceva, răspunzi îndată cu câte o vorbă din cărţile sfinte. Zăpăceşti pe om cu cărţile tale, şi cu asta ai isprăvit.

Şi o aud pe nevastă-mea Golda cum plânge în întuneric. „Niţeluş are dreptate, îmi zic, pentru că ce poate pricepe o femeie?” Şi mi se frânge inima de mila ei. Nu pot s-o aud cum geme şi plânge.

— Vezi, Golda! îi zic. Tu te superi că la toate am câte o vorbă din cărţile sfinte. La asta trebuie să-ţi răspund tot cu o vorbă din cărţile sfinte. La noi, zic, scrie: „Aşa cum unui tată îi este milă de copiii lui...”, adică un tată îşi iubeşte copiii. De ce nu scrie la noi: „Cum unei mame îi este milă de copiii ei...”, că o mamă adică îşi iubeşte copiii? Fiindcă un tată nu-i o mamă. Un tată, zic, ştie să vorbească

altfel cu copiii lui decât o mamă. Uite, să vezi, zic, că mâine dimineaţa stau de vorbă cu ea.

— Să dea Dumnezeu, zice ea, să te poţi întâlni cu ea şi cu el. El, zice ea, nu-i rău de felul lui, măcar că-i popă, i-e milă de oameni. Să-l rogi, să-i cazi în genunchi, poate o să se îndure de noi…

— Cine? zic. Popa, arză-I-ar focu să-l arză? Să mă închin în faţa popii? Ai înnebunit? În cărţile noastre sfinte scrie: „Nu deschide gura diavolului”… adică nu da prilej diavolului să se arate 1 zic. Şi asta, zic, n-o s-o apuce duşmanii mei.

— Ei, vezi? Iar începe povestea!

— Dar ce-ai crezut? zic. Că o să mă las dus de o muiere? Că o să mă iau, zic, după mintea unei femei?

Cu vorbe de-astea ne-a trecut noaptea. Dat cum dă Dumnezeu şi aud întâiul cântat al cocoşului, sar din pat, îmi fac rugăciunea, iau cu mine biciuşca şi o pornesc întins spre casa popii. Pentru că, ce să-i faci? Muierea-i chiar muiere, dar unde ai fi vrut să mă duc? La dracu’?

Pe scurt, când intru la el, în curte, mă întâmpină dulăii lui cu un bună dimineaţa… ce să-ţi spun! Numai să-mi rupă caftanul în bucăţi şi să-mi guste o bucată de picior, ca să ştie dacă e bun la ceva pentru colţii lor câineşti. Noroc că mi-am luat cu mine biciuşca, să-i fac să înţeleagă ce scrie la noi: „Niciun câine măcar n-a lătrat”, adică: dulăii să nu-şi strice colţii degeaba, cum s-ar zice: câinele, cel puţin, să nu latre degeaba.

La urletele lor şi la strigătele mele, au ieşit în fugă şi popa, şi preoteasa, şi numai cu mare greu au putut să împrăştie haita asta veselă de câini. După aia, m-au poftit în casă, unde m-au primit ca pe un musafir scump şi au vrut să pună, în cinstea mea, samovarul.

— Nu-i nevoie, zic, de samovar. Am ceva de vorbit, zic, numai cu popa, între patru ochi.

Popa a înţeles ce vreau şi i-a făcut semn din ochi nevesti-sii să fie aşa de drăguţă şi să închidă uşa pe din afară, şi eu l-am şi poftit, fără vorbă multă, să-mi spună mai întâi dacă crede în Dumnezeu. Şi după aia să-mi spună dacă el e în stare să simtă cam ce gust are să desparţi un tată de copilul lui, pe care-l iubeşte. Şi să-mi mai spună popa ce se cheamă după ei un bine şi ce se cheamă un păcat. Şi încă ceva aş vrea să ştiu de la el: ce fel de om poate fi, după judecata lui, unul care se strecoară în casa altuia şi vrea să facă acolo o întreagă răscoală: să răstoarne scaunele, mesele, paturile!

Fireşte, mai întâi popa rămâne înlemnit, dar îmi zice apoi:

— Tevel, zice el, un om deştept ca tine, zice el, să-mi pună, zice el, atâtea întrebări deodată şi să vrea ca eu să-i răspund la toate, cât ai clipi? Aibi răbdare, zice el, c-o să-ţi răspund pe rând la fiecare întrebare.

— Nu! îi zic. Tu, zic, tătucule dragă, la toate astea n-o să-mi dai niciodată un răspuns. Ştii de ce? Fiindcă toate gândurile tale ţi le cunosc dinainte. Tu mai bine ai face să-mi spui: mai am vreo nădejde să-mi văd copilul înapoi, sau nu?

Sare popa în sus:

— Ce-i asta înapoi? Fetei tale n-o să i se întâmple, doamne fereşte, nimic. Dimpotrivă!

— Ştiu, zic, ştiu. Vreţi s-o faceţi fericită. Nu despre asta-i vorba! zic. Vreau să ştiu unde-i copilul meu şi dacă pot să-l văd.

— Tot ce vrei, da! face el către mine. Numai asta nu!

— Păi spune aşa! zic. Fără vorbă multă. În două cuvinte. Fii sănătos, zic, şi Dumnezeu, zic, să-ţi răsplătească înzecit şi însutit.

Acasă o găsesc pe nevastă-mea Golda strânsă, ca un ghem negru, în pat şi fără o lacrimă în ochi.

— Golda! îi zic. Scoală-te! Scoate-ţi ghetele din picioare şi să ne aşezăm pe jos, după legea lui Dumnezeu, în amintirea răposatei noastre Hava, cum scrie la noi: „Domnul a dat, domnul a luat!” Noi nu suntem nici cei dintâi, nici cei de pe urmă. Să ni se pară, zic, că n-am avut niciodată o Hava, ori că s-a întâmplat cu ea ca şi cu Hudel, care ne-a lăsat şi a fugit şi Dumnezeu ştie dacă o s-o mai vedem vreodată. Dumnezeu, zic, este milos. El ştie ce face.

Vorbesc şi simt că lacrimile îmi stau în gî. t ca un os şi mă îneacă. Dar Tevi nu-i o muiere. Tevi se stăpâneşte. Adică vorba vine că mă pot stăpâni, pentru că mai întâi trebuie să te gândeşti câtă ruşine îmi era de tot ce am păţit. După aia, cum te-ai putea stăpâni când pierzi de viu un asemenea copil, un briliant, care, şi mie şi nevesti-mii ni-e atât de drag, aproape mai mult decât toţi ceilalţi copii, nu ştiu de ce! Poate pentru că a zăcut mult în copilărie şi a avut de îndurat toate bolile din lume. Odată am stat la căpătâiul ei nopţi întregi şi mereu a trebuit s-o smulg din ghearele morţii, aşa cum smulgi de la moarte un pui pe jumătate strivit, fiindcă dacă Dumnezeu vrea, face din mort viu, cum se spune la noi de sărbători: „Nu vreau să mor, ci să trăiesc”, adică dacă nu ţi-e scris să mori, nu mori… Şi poate pentru că e un copil bun, care, de când o cunosc, ne-a iubit din tot sufletul pe amândoi. O să mă întrebi:

Atunci, de ce ne-a făcut asta? Mai întâi, pentru că aşa ni-e norocul. Eu nu ştiu ce gândeşti dumneata, dar eu cred în voinţa lui Dumnezeu. În al doilea rând, cred că dracu’ şi-a băgat coada la mijloc şi mi-a vrăjit fata. Poţi să râzi de mine, dă-ţi spun că nu sunt chiar atât de nerod să cred în spiriduşi, în strigoi, în duhuri şi în alte prostii de-astea. Dar în vrăji cred, pentru că ce alta poate fi dacă nu vrajă? Stai să asculţi mai departe şi o să spui la fel şi dumneata!

Scurt, dacă în cărţile sfinte scrie că: „Trăieşti pentru

că trebuie să trăieşti”, adică un om nu-şi poate lua singur viaţa, asta nu-i din întâmplare. Nu-i rană pe lume să n-o poţi lecui şi nu-i necaz să nu-l poţi uita. Adică de uitat n-ai cum să-l uiţi, dar ce poţi să-i faci? Cum scrie la noi: „Omul e la fel cu o vită”, adică un om trebuie să muncească, de să-şi rupă şalele muncind pentru bucăţica aia de pâine. Ne-am înhămat cu toţii la muncă, nevastă-mea şi copiii la ulcioare şi dorinţe, eu la cal şi căruţă, şi, cum scrie la noi: „Lumea îşi merge calea ei”, adică lumea nu stă pe loc. Am poruncit – alor mei să nu mai pomenească de numele Havei – nu mai e o Hava pe lume! – şi, după ce mi-am adunat ceva unt şi brânză, am plecat la Boiberic, să-mi văd de muşterii.

La Boiberic, bucurie mare! Ce faci, reb Tevi? Ce-i asta că nu te mai arăţi pe aici?

— Ce să fac? zic. Nimic nou! Toate sunt aşa cum au fost! Acelaşi nenorocit, ca de obicei. Mi-a pierit o viţică!

— Ce-i asta, reb Tevi, că toate minunile numai cu dumneata se întâmplă?

Şi fiecare în parte să mă întrebe: ce viţică mi-a pierit? Cât m-a costat? Şi câte vite mi-au mai rămas? Şi toţi râd, toţi sunt veseli, ştii, cum le place ălor bogaţi să râdă pe spinarea ălui sărac, după masă, când se simt bine, şi afară e frumos, şi cald, şi verde, şi te trage la somn. Dar Tevi e un om care nu se supără de o glumă. Bogătaşii ăştia din lehupeţ măcar de-ar plesni, tot n-o să afle ce se petrece în inima mea!

După ce am isprăvit cu toţi muşteriii, o iau înapoi, cu ulcioarele goale, spre casă. În pădure las căluţul să-şi meargă în voie, să poată ciupi pe furiş câte un smoc de iarbă, şi eu mă pierd în tot felul de gânduri: despre viaţă şi despre moarte, despre lumea asta şi despre lumea ailaltă şi despre ce fel de lume e asta şi de ce trăieşte omul… şi încă despre alte asemenea lucruri, numai ca să-mi abat

gândurile de la fii-mea Hava. Dar parcă dinadins numai ea îmi umblă prin cap. O văd cum îmi iese înainte, năltuţă, frumoasă, proaspătă, ca pinul, sau aşa cum arăta când era încă o copiliţă bolnăvicioasă, că de-abia mai trăia, şi cum o ţineam ca pe un puişor în braţe, cu căpşorul sprijinit pe umărul meu: „Ce vrei, fetiţa mea? Să-ţi dau papă? O bucăţică de pâine?”

Şi pentru o clipă uit ce poznă mi-a făcut şi mă trage inima spre ea şi sufletu-mi plânge de dorul ei. Dar cum îmi amintesc, mă apucă iar mânia şi iar mi se stârneşte focul împotriva ei, şi a lui, şi a lumii întregi, şi chiar împotriva mea, că nu pot s-o uit. De ce nu mă simt în stare s-o smulg, s-o şterg din inima mea? Nu şi-a câştiat-o ea de la mine cu vârf şi îndesat? De asta trebuie un Tevi să se trudească atâta să-şi crească copiii, pentru ca, după aceea, ei să se rupă deodată cu sila de el şi să cadă ca rodul din pom, şi să se lase purtaţi de fum şi de vânt numai unul Dumnezeu ştie unde! Uite, zic, de pildă, cum creşte în pădure un stejar, şi vine cineva cu un topor şi taie o creangă, şi încă o creangă! Ce mai este un stejar fără crengi, Dumnezeu să mă ierte? Nu-i mai bine, omule, să tai tot copacul cu rădăcină cu tot şi să se isprăvească odată? Ce să mai caute un stejar dezgolit în pădure?

Deodată simt cum căluţul mi se opreşte scurt. Ce-i asta? îmi ridic ochii, mă uit... Hava!... Aceeaşi Hava dinainte, neschimbată nici cu atâtica, până şi rochia-i aceeaşi. Cel dintâi gând care mi-a trecut prin minte a fost să sar jos din căruţă, să mă reped la ea şi s-o strâng în braţe. Dar îndată un alt gând mă trage înapoi: „Tevi! Ce eşti tu, Tevi? O muiere?” Şi îndemn calul:

— Hiii, nenorocitule!

Şi o iau la dreapta. Mă uit, Hava tot la dreapta o ia şi-mi face semn cu mâna, parcă ar zice: „Stai puţin, să-ţi spun ceva”.

Simt cum mi se rupe ceva în piept şi cum mi se taie mâinile şi picioarele. Iaca-iaca, sar jos din căruţă. Dar mă stăpânesc, trag de hăţuri şi o iau spre stânga. Hai. a, tot spre stânga… şi, albă ca o moartă la faţă, se uită la mine cu nişte ochi mari de groază şi deznădejde. Ce-i de făcut? mă întreb. Să mă opresc, ori s-o iau înainte? Dar nici n-apuc să-mi răspund… că… uite-o… a şi apucat calul de frâu şi-mi zice:

— Tată, să mor dacă o să te mişti de aici! Te rog, tăticule scump, stai de ascultă mai întâi ce vreau să-ţi spun:

„He!” îmi zic. Vrei să te ascult cu de-a sila? Nu, sufleţelule! Dacă-i aşa, înseamnă că nu-l cunoşti bine pe tat tău!… Şi încep să trag cu sete în cal. Căluţul mă ascultă şi o porneşte în goană, dar întoarce capul mereu şi-şi mişcă urechile.

— Hiii, îi zic, nu căsca ochii unde nu trebuie!

HBraHHHHHH

Dar crezi, poate, că n-aş vrea să întorc şi eu capul, să arunc măcar o privire într-acolo unde a rămas Hava?… Dar nu. Tevi nu-i o muiere. Tevi ştie cum să-şi ţină ispita în frâu.

Pe scurt, ca să nu-ţi mai bat capul mult, că-i păcat de vremea dumitale, dacă mi-a fost scris să mă chinuiesc şi-n mormânt, cred că am plătit-o cu asta din plin. Şi dacă vrei să ştii ce gust are iadul cu toate grozăviile lui cu care sunt pedepsiţi păcătoşii, întreabă-mă pe mine şi o să-ţi spun. Tot drumul până acasă mi se pare într-una că o văd cum aleargă după căruţă şi strigă: „Te rog, ascultă-mă, tăticule scump!” Şi mă trece un gând: Tevi! Îţi iei o prea mare răspundere! Ce ţi s-ar putea întâmpla dacă te-ai opri pentru o clipă să vezi ce vrea Hava? Poate vrea să-ţi spună ceva de care tu trebuie să afli neapărat? Poate – cine ştie? – s-a răzgândit şi vrea să vină înapoi? Poate o duce prost la

el şi te roagă s-o ajuţi să scape din mâinile lui?… Poate, şi poate, şi încă o grămadă de alţi poate la fel îmi zboară prin minte şi o văd iar micuţă, ca în urmă cu ani, şi-mi zic că dacă în cărţile noastre sfinte scrie: „Aşa cum unui tată îi este milă de copiii lui”, înseamnă că în ochii unui tată nu poate fi un copil rău şi mă frământ şi-mi zic singur că nu-s vrednic de milă şi că-i păcat că mă rabdă pământul. Ce? Ce fierbi aşa, om nebun şi încăpăţânat ce eşti? Ce faci atâta gălăgie? Ia, păcătosule, de întoarce căruţa înapoi şi împacă-te cu ea! E copilul tău, nu al altuia!

Şi iar mi se zbat în minte gânduri care de care mai ciudate: Ce-i asta evreu şi ce-i neevreu? Şi de ce a făcut Dumnezeu evrei şi neevrei? Şi dacă Dumnezeu tot a făcut evrei şi neevrei, de ce să fie despărţiţi între ei, încât să nu se poată uita unii în ochii celorlalţi, ca şi cum ăştia s-ar trage din Adam, şi ăştialalţi, nu! Şi mi-e necaz că nu sunt şi eu aşa de luminat ca alţii, care citesc cărţi peste cărţi, ca să pot găsi la toate astea un răspuns potrivit. Ca să-mi alung gândurile, încep să-mi cânt cu glas tare rugăciunea de seară. Dar la ce mă poate ajuta rugăciunea, dacă în inimă îmi răsună un alt cântec: „Ha-va! Ha-va! Ha-va!”? Cu cât îmi strig rugăciunea mai tare, cu atât mai tare îmi cântă „Hava” în inimă, şi cu cât mai mult vreau s-o uit, cu atât mai mult şi mai limpede îmi stă ea înaintea ochilor şi mi se pare că o aud cum mă strigă: „Ascultă-mă, tăticule scump!” Şi-mi astup urechile, să n-o mai aud, şi-mi acopăr ochii, să n-o văd, şi-mi zic mai departe rugăciunea, şi nici nu ştiu ce spun… ştiu numai că viaţa mi-e zdruncinată.

Acasă nu povestesc nimic despre întâlnire şi nu suflu un cuvânt despre Hava faţă de nimeni, cu toate că ştiu – o ştiu foarte bine! – unde-i ea şi unde-i el şi cum o duc, clar nici dracu’ n-o să afle ceva de la mine. N-o să apuce duşmanii ziua în care o să mă plâng eu cuiva! Uite, ăsta-i Tevi!

Tare aş vrea să ştiu dacă toţi bărbaţii sunt ca mine, sau dacă numai eu sunt aşa de nebun. De pildă, odată… Zi drept: n-o să râzi de mine?… Mă tem c-o să râzi Li într-o zi, după ce-mi pun caftanul de sărbătoare, mă duc la gară, hotărât să mă urc în tren şi să plec la ei fiindcă ştiu unde sunt… Mă apropii de casier şi-i cer să-mi dea un bilet. Mă întreabă el:

— Încotro?

Zic:

— La Iehupeţ…

Zice el:

— Nici n-am auzit de un oraş cu numele ăsta! Zic

— Asta nu-i vina mea!…

Şi mă întorc acasă, îmi scot caftanul de sărbătoare şi iar mă pun pe lucru, cu untul, şi cu brânza, şi cu calul, şi cu căruţa, cum scrie la noi: „Fiecare om la munca lui” – croitorul la foarfecă şi cizmarul la calapod!

Vezi că râzi de mine? Nu ţi-am spus c-o să râzi? Ştiu până şi la ce te gândeşti… „Tevi ăsta, îţi zici dumneata, este, într-adevăr, nebun de legat!” De asta cred

32 161 că ajunge pe ziua de azi. Fii sănătos şi scrie-mi, te rog. Numai să nu cumva să uiţi ce te-am rugat: să rămână între noi, să nu faci din asta o carte. Şi dacă ţii s-o faci, să scrii despre altul, nu despre mine. De mine uită, cum spune la noi, în cărţile sfinte: „Şi l-a uitat”, adică s-a isprăvit cu Tevi lăptarul.

Ş P R I N Ţ E

*Scrisă în anul 1907*

Dumitale, pani Şalom Alehem, se cuvine să-ţi spun un bună ziua fierbinte; şi dumitale, şi copiilor dumitale. Nu ne-am mai văzut de o grămadă de vreme! Aoleo, aoleo! Câtă apă s-a scurs pe gârlă de atunci! Prin câte sperieturi am trecut şi eu, şi dumneata, şi toţi ai noştri în ăşti câţiva

ani din urmă: un Chişinău[6], o „cosnitiţie [7]”, cu pogromuri, cu necazuri, cu belele… ah, tu, Dumnezeule mare! Mă mir de dumneata – te rog să nu te superi dacă ţi-o spun – că nu te-ai schimbat nici cu un fir de păr, să nu-ţi fie de deochi, să nu-ţi fie de deochi KDA ian te uită la mine! Atât de rău am albit, că arăt ca de şaptezeci de ani, când n-am încă nici şaizeci de ani împliniţi 1 Aşa e când ai copii de crescut! Necazuri peste necazuri! Şi cine are mai multe necazuri de la copii ca Tevi? Pentru că un nou blestem a dat peste mine, cu o fată de-a mea, Şprinţe! Nenorocirea asta întrece tot ce am avut de îndurat până acum, şi uite, vezi, nimic 1 Trăiesc! Cum spune la noi: „Omul trăieşte nu pentru că vrea să trăiască!”, adică măcar să plesnească duşmanii mei, şi tot trebuie să cânţi:

La ce bun că trăiesc pe lumea asta o grămadă de ani.
Dacă nici noroc n-am şi nici gologani…

Pe scurt, cum scrie la noi: „Şi a vrut cel-de-sus să se milostivească a° mine”, adică Dumnezeu a vrut să facă un pustiu de bine evreilor lui şi ne-a trimis pe cap o nenorocire, o belea, o „cosnitiţie”. Of! O „cosnitiţie”! Deodată i-a apucat pe bogătaşii noştri o spaimă, o goană din Iehupeţ în străinătate, chipurile la băi… nervi… căzi cu sare… aiurea! Şi cum o şterge lumea din Iehupeţ, Boibericul ajunge cu aerul lui, cu pădurea lui şi cu vilele lui ca vai de lume, cum scrie la noi: „Slavă celui care se îndură de noi”…

Numai că… să vezi ce se întâmplă! Doar avem pe lumea asta un Dumnezeu mare, care are grijă ca nevoiaşii lui, săracii, să se mai chinuiască niţeluş pe lumea asta… şi

---

6 În Chişinău au avut loc în 1905 pogromuri organizate de guvernul ţarist (n. r.).

7 E vorba de aşa-zisa constituţie, pe care ţarul Nicolaie al II-lea, speriat de proporţiile pe care le lua revoluţia din 1905, o oferea sub forma unui manifest, care cuprindea o seamă de făgăduieli mincinoase (n. r.).

am avut o vară, ce să-ţi spun? Au dat năvală la noi, în Boiberic, cei mai mari bogătaşi, bogătaşii bogătaşilor din Odesa, şi din Rostov, şi din Ekaterinoslav, şi din Mobilev, şi din Chişinău. Pesemne că acolo, la ei, „cosnitiţia” e şi mai a dracului ca la noi, la Iehupeţ, fiindcă ai noştri fug, fug mereu, şi nu mai isprăvesc cu fuga.

Dar de ce, mă rog, se îndeasă ei atâta la noi? La asta ar fi un răspuns: şi adicătelea de ce fug ăştia de la noi la ei? Aşa a ajuns la ai noştri, cu ajutorul lui Dumnezeu, obiceiul: cum vine ceasul să se vorbească ceva despre pogromuri, încep cu toţii să fugă dintr-un târg într-altul, cum scrie în cărţile noastre: „Au călătorit şi apoi s-au odihnit, s-au odihnit şi au călătorit”, cum s-ar zice: au fugit şi au fugit mereu, fără odihnă; asta înseamnă că dacă tu vii în fugă la mine, o iau şi eu la goană spre tine. Aşa că Boibericul a ajuns un iarmaroc înţesat de bărbaţi, femei şi copii, şi cum copiilor le place mult să mănânce şi cum de unt şi de brânză se simte mare nevoie, la cine să găseşti unt şi brânză dacă nu la Tevi? Ce să-ţi mai spun? Tevi a ajuns în gura tuturor. Din toate părţile: Tevi şi Tevi. Reb Tevi aici, reb Tevi la mine! Dacă vrea Dumnezeu, ce mai întrebi?

Şi într-o bună zi, în ajunul sărbătorilor de Şevuot, intru în casa unei văduve tinere şi bogate din Ekaterinoslav, care venise cu fecioru-său, Aroncic, să stea peste vară la Boiberic. Cred că nu-i nevoie să-ţi mai spun că cel dintâi om pe care l-a cunoscut văduva la Boiberic am fost eu.

— Mi s-a spus, zice ea, că la dumneata pot găsi brânza cea mai bună şi untul cel mai bun.

— Dar cum s-ar putea să fie altfel? zic văduvei. Nu degeaba a spus regele Solomon că un nume bun răsună ca o trâmbiţă în lumea întreagă, şi dacă vrei, zic, pot să-ţi povestesc şi ce scrie despre asta în cărţile noastre.

Dar nu mă lasă văduva să merg mai departe şi-mi zice că-i văduvă şi că nu se pricepe în afacerile astea. Habar n-are, zice ea, cu ce se mănâncă... Tot ce vrea, zice ea, este ca untul să fie proaspăt şi brânza să fie gustoasă. Poftim de-ţi pierde vremea cu o femeie!

Pe scurt, am început să vin la văduva din Ekaterinoslav de două ori pe săptămână. În fiecare luni? i joi, ca după calendar, îi aduceam unt şi brânză, fără s-o mai întreb dacă-i trebuie sau nu, aşa că am a: a is un obişnuit al casei şi, cum se întâmplă întotdeauna, am început să mă uit cum îi merge gospodăria, am intrat şi-n bucătărie şi am spus văduvei de câteva ori ce am găsit că ar fi bine să-i spun. Întâia oară, slujnica, fireşte, mi-a făcut un perdaf că de ce-mi vâr nasul unde nu-mi fierbe oala; a doua oară, văduva şi-a aplecat urechea la vorbele mele, şi a treia oară a început să-mi ceară şi câte un sfat, fiindcă şi-a dat seama, pesemne, cine-i Tevi. Şi au mers lucrurile aşa până şi-a descărcat sufletul şi mi-a împărtăşit necazul care-o frământă, durerea ei, nenorocirea ei – Aroncic! auzi! Un flăcău de douăzeci şi ceva de ani, zice ea, şi să se ţină numai de cai, numai de velocipede, numai de pescuit... de altceva nu vrea să ştie. De bani, zice ea, de afaceri nici să n-audă. I-a rămas de la tat său, zice ea, o moştenire grasă, aproape un milion, dar prea puţin îi pasă lui Aroncic. Ştie, zice ea, numai să cheltuiască 1 I se scurg banii printre degete, uite aşa, ca apa.

— Unde-i flăcăul? zic. Ia dă-mi-l numai mie pe mină, zic, să stau de vorbă cu el, să-l mai trag niţel de urechi, să-i spun ce scrie în cărţile sfinte.

Văduva râde.

— Degeaba! zice ea. Mai bine i-ai aduce un cal decât cărţile sfinte.

Dar tocmai când stăm noi de vorbă, uite că, aşa cum scrie la noi: „Copilul a sosit”, adică îmi intră pe uşă

Aroncic, un băietan drept ca bradul, zdravăn, chipeş, cu o curea lată, să mă ierţi de cuvânt, în jurul pantalonilor, cu un ceas vârât aicea, la brâu, şi cu mânecile sumecate până-n cot.

— Unde-ai fost? îl întreabă maică-sa.

— Am fost cu barca, zice el, să pescuiesc.

— Frumoasă treabă, zic, pentru un tânăr ca dumneata. Acolo, acasă, poate să ţi se facă praf din toate, şi aici îţi arde să prinzi peştişori.

Mă uit la văduva mea şi văd că face feţe-feţe. Ea e sigură că fiu-său o să mă apuce de guler şi, după ce o să-mi ardă o pereche de palme, o să mă dea pe uşă afară. Prostii! Tevi nu se sperie de aşa ceva. Eu dacă am ceva de spus, spun.

Şi ce-ţi închipui că se întâmplă? Aroncic, când m-a auzit ce-i vorbesc, a făcut un pas înapoi, şi-a pus mâinile la spate, m-a măsurat cu privirea din creştetul capului până în vârful picioarelor, a fluierat nu ştiu cum, a mirare, şi deodată a început să râdă aşa, încât şi eu şi văduva am crezut că băiatul a înnebunit din senin, doamne fereşte!

Şi ce să-ţi mai spun? De atunci am început să mă înţeleg cu Aroncic şi am ajuns cei mai buni prieteni. Vrei să-ţi spun cinstit? Cu cât îl cunoşteam pe Aroncic mai bine, cu atât mai mult îmi plăcea. Era el, ce-i drept, un trântor, un risipitor, chiar prea de tot risipitor, şi, pe deasupra, niţel cam trăsnit. Dacă întâlnea, de pildă, un cerşetor, îşi băga mâna în buzunar şi-i dădea bani fără să-i numere. Cine mai face una ca asta? Ori îşi dezbrăca paltonul de pe el, un palton nou-nouţ, şi-l dădea altuia! Dacă-ţi spun: trăsnit!

Ţi-era mai mare mila de maică-sa. Mereu mi se plângea: „Ce mă fac cu fiu-meu?” Şi mă ruga să stau de vorbă cu el.

Eu, bineînţeles, i-am făcut pe plac. De ce nu? Mă

costă ceva? Şi m-am apucat să-i spun băiatului poveşti şi să-i dau tot felul de pilde şi să bag în el ce am găsit că-i mai bun în cărţile sfinte, mă rog, cum ştie Tevi.

Şi lui, să vezi, îi plăcea să mă asculte, ba să mă şi întrebe cum o duc şi cum se trăieşte la mine în casă.

— Aş ţine, reb Tevi, să vin o dată la dumneata. Zic:

— Dacă vrea să vină cineva la Tevi acasă, zic, n-are decât să facă o dată o plimbare până la mine. Dumneata doar ai destui cai şi destule velocipede. La nevoie, zic, n-o să ţi se întâmple nimic dacă o să vii şi pe jos, pentru că nu-i departe de aici! zic. Numai s-o iei prin pădure.

— Când, zice el, te găsesc acasă?

— Pe mine, zic, poţi să mă găseşti acasă numai sâmbăta, ori de sărbători. Stai, zic, ştii ce? Uite, de vineri într-o săptămână cade, cu ajutorul lui Dumnezeu, sărbătoarea de Şevuot. Dacă vrei, zic, să faci o plimbare până la mine, o să te cinstească nevastă-mea cu nişte clătite cum n-a mai mâncat nimeni asemenea clătite de la facerea lumii.

Zice el:

— Bun! O să mă ai ca musafir. Vin la dumneata, reb Tevi, în ziua întâi de Şevuot, cu câţiva prieteni, să mâncăm clătite, dar să vezi, zice el, să fie fierbinţi.

— Ca focu! zic. Să-ţi ardă limba. Din tigaie, drept în gură.

Cum ajung acasă, zic nevesti-mii, Golda:

— Golda, zic, de Şevuot o să avem musafiri.

Zice ea:

— Să fie într-un ceas bun. Pe cine?

Zic:

— Asta o s-o afli mai târziu. Tu vezi numai de pre

*4 r* găteşte ouă. Brânză şi unt, slavă domnului, avem. O să faci, zic, clătite pentru câţiva inşi care ţin la mâncare, dar care habar n-au de carte evreiască.

— Am înţeles, zice. Ţi-ai atârnat de coadă nişte flămânzi din ţara flămânzilor.

— Eşti o proastă, Golda! zic. Mai întâi şi întâi, zic, n-ar fi cine ştie ce nenorocire dacă am hrăni pe un sărac pe săturate cu clătite de sărbători. Şi-apoi, zic, scumpa mea soţie, înţeleapta şi evlavioasa mea doamnă Golda, să trăiască, află că unul din musafiri este feciorul văduvei, ăla, Aroncic, despre care ţi-am mai vorbit de nu ştiu câte ori.

— Dacă-i aşa, zice ea, e altă poveste.

Ca să vezi cât de tari sunt milioanele! Până şi nevastă-mea Golda, cum simte mirosul banilor, ajunge alt om. E o lume… ce să-ţi mai spun? Cum scrie la noi: „Aurul şi argintul, munca mâinii omeneşti”, adică banii îl îngroapă pe om.

Scurt, a sosit şi sărbătoarea luminoasă şi înflorită de Şevuot. Ce frumos, ce verde, ce luminos şi cald e la mine în sat când vin zilele de Şevuot nu trebuie să-ţi mai spun 1 Cel mai mare bogătaş din târgul dumitale şi-ar dori să aibă un cer atât de albastru, cu o pădure atât de verde, cu nişte pini atât de îmbălsămaţi, cu o iarbă atât de catifelată, bună pentru păscut vitele care stau şi rumegă şi ţi se uită în ochi, parcă ţi-ar zice: „Dă-ne tu întotdeauna numai iarbă ca asta, că şi noi o să-ţi dăm lapte cât o să vrei!”… Nu 1 Poţi să gândeşti cum ţi-o plăcea, dar dacă mi-ai da cea mai bună şi mai uşoară bucată de pâine să mă mut de la sat la oraş, n-aş schimba cu dumneata. Unde ai în oraş un cer ca ăsta? Cum se spune la noi: „Cerurile merg spre Dumnezeu”, adică e un cer dumnezeiesc. În oraş, dacă-ţi ridici capul, ce poţi să vezi? O casă înaltă, un acoperiş, un coş, dar unde ai un copac ca ăsta? Şi dacă s-a rătăcit pe la voi vreun copăcel, l-aţi şi învelit într-un caftan.

În sfârşit, oaspeţii mei n-au mai ştiut cum să se minuneze când au sosit de Şevuot la mine. Tuspatru flăcăii

veniseră călări, pe nişte cai unul şi unul. De Aroncic, nici vorbă. Aroncic stătea călare pe un cal, dar ce cal? Nu-l cumperi nici cu trei sute de ruble.

— Ei, bine-aţi sosit! le zic. În cinstea sărbătorii de Şevuot 1 aţi venit călări? Nu-i nimic! zic. Reb Tevi nu-i din sfinţii ăi mari, şi dacă o să vi se tragă douăzeci şi cinci la spate pe lumea ailaltă, n-o să mă doară pe mine... Unde eşti, Golda?... Vezi să fie clătitele gata, zic, şi să se scoată, zic, masa aici, afară, în ogradă, că înăuntru n-am nimic de arătat musafirilor. Ei, Şprinţe! Tabolă! Bielka! Unde sunteţi? Hai, mişcaţi-vă odată!

Şi, la poruncile mele, copiii scot masa şi scaunele şi pun o faţă de masă, şi farfurii, şi linguri, şi furculiţe, şi sare, şi aproape îndată după asta îmi răsare Golda cu clătitele, fierbinţi ca focu, sfârâind încă, scoase chiar acu din tigaie, gustoase, grase şi dulci, dulci, parcă ar fi fost prăjite în miere. Şi oaspeţii mei nu mai găsesc cuvinte de laudă pentru clătitele astea.

— Ce stai? zic nevesti-mii, Golda. Ia mai adă un rând, zic, fiindcă azi, zic, e Şevuot şi trebuie să spui de două ori cum scrie în cărţile noastre: „Slavă ţie!”

Şi nevastă-mea, fără să mai stea mult pe gânduri, umple castronul din nou, şi Şprinţe împarte musafi

Sărbătoare evreiască. În timpul sărbătorilor, potrivit prescripţiilor religioase, evreii n-aveau voie să se folosească de nici nu mijloc de transport (n.r.).

rilor clătitele. Deodată văd pe Aroncic al meu că se uită lung la Şprinţe şi nu-şi mai ia ochii de pe ea. Dar ce-o fi văzut el la fata mea aşa ceva deosebit?

— Nu mănânci? îi zic lui Aroncic. De ce nu mănânci?

Şi-mi zice el:

— Dar ce alta fac?

— Te uiţi, zic, la Şprinţe.

Se stârneşte un râs, ce să-ţi spun? Toţi râd, şi râde şi

Şprinţe. Şi toţi sunt veseli, şi toţi se simt bine, pentru toată lumea e azi o sărbătoare frumoasă şi veselă. Cum să ghiceşti că din toată veselia asta o să iasă o nenorocire? Ce nenorocire 1 Pedeapsa lui Dumnezeu! Că mi s-a întunecat viaţa mea şi alor mei, vai de mine şi de mine 1 Numai că uite! Omu-i un prost. Un om, un înţelept, nu trebuie să şi-o pună prea mult la inimă, ci să priceapă că, aşa cum e, aşa e bine să fie, fiindcă dacă ar trebui să fie altfel, n-ar fi aşa cum e. Parcă nu spunem noi în *Psalmi*: „Aibi încredere în Dumnezeu!" Aibi numai încredere în el, că el, de partea lui, o să aibă el grijă să fie vai şi amar de ciolanele tale, şi să spui mereu: „Şi asta-i bună!" Ascultă aici ce se poate întâmpla cuiva, dar nu te mai gândi la altceva, pentru că abia de aici începe adevărata poveste.

Cum spune la noi: „A fost seară şi s-a făcut dimineaţă!" O dată, spre seară, vin acasă, zdrobit de oboseală după alergătura de peste zi pe la vilele bogătaşilor mei din Boiberic, şi găsesc, priponit la poartă, un cal cunoscut, să juri că-i calul lui Aroncic, despre care ziceam, încă de atunci când a fost la mine cu prietenii lui; că făcea mai bine de trei sute de ruble. Mă apropii de cal şi cu o mină îl bat peste coapsă, şi cu cealaltă îl scarpin pe grumaz şi-i scutur coama.

— Hei, frumosule! îi zic. Ce cauţi pe aici?

Calul îşi întoarce spre mine botişorul lui drăguţ şi mă priveşte cu nişte ochi deştepţi, parcă ar zice: „Ce mă întrebi pe mine? întreabă-l pe stăpânul meu!"

Intru în casă şi o iau la rost pe nevastă-mea:

— Ia-spune-mi, te rog, zic, scumpă Golda, ce caută aici Aroncic?

Şi ea îmi răspunde:

— De unde vrei să ştiu? El e prieten cu tine, nu cu mine!

— Şi unde-i acu?

— S-a dus, zice ea, cu copiii la plimbare, în pădure.

— Ce a dat peste el plimbarea aşa, din senin? zic şi-i cer ne vesti-mi” să-mi dea de mâncare.

— De ce eşti, Tevi, zice ea, aşa de supărat? Dacă un om vine în casă la tine, trebuie să te superi? Dimpotrivă!

Dar cât stau la masă dus pe gânduri, uite că-mi soseşte şi Aroncic cu fetele mele, toate cu braţele încărcate cu flori: înainte cele două mai tinere, Tabolă şi Bielka, şi în urmă, Şprinţe cu Aroncic. Bună seara 1 Bună scara! Aroncic, cu un fir de iarbă în gură, stă, parcă nu s-ar simţi la largul lui, şi-şi mângâie calul, apoi îmi zice:

— Reb Tevi! Aş vrea să fac cu dumneata o afacere. Hai să schimbăm caii între noi.

— N-ai mai găsit de cine să-ţi râzi? zic.

Face el către mine:

— Nu! O cred cu tot dinadinsul.

— Aşa! zic. O crezi cu tot dinadinsul. De pildă, zic, cât te-a costat calul?

— Cât, zice el, crezi că face?

— Mă tem, zic, că face cam la vreo trei sute de ruble, dacă nu şi mai mult.

Începe Aroncic să râdă şi-mi zice că-l costă ele trei ori pe atâta.

— Ei, zice el, facem schimbul?

Mie vorbele astea nu mi-au plăcut: cum aşa? Să schimbe calul lui cu rabla mea?… Şi-i zic să lase afacerea asta pe altă dată şi-l întreb în glumă dacă pentru atâta lucru a venit oină aici. Dacă-i aşa, zic, păcat de cheltuială.

La asta, Aroncic îmi răspunde:

— Iovi lăptarul j

— Drept să-ţi spun, eu am venit aici pentru cu totul altceva. Fii bun, te rog, dacă vrei… şi hai să ne plimbăm puţin.

Ce-l tot apucă plimbarea pe Aroncic ăsta? îmi zic, şi o

iau cu el prin pădure. Soarele a apus de mult, pădurea s-a întunecat, broaştele otăcăie şi iarba te pătrunde cu mirosul ei dulce. Aroncic o ia înainte, şi eu mă ţin după el, Aroncic tace, tac şi eu. Apoi se opreşte, îşi drege glasul şi-mi zice:

— Reb Tevi, ce-ai spune dacă ai afla, de pildă, că o iubesc pe Şprinţe şi că aş vrea s-o iau de nevastă?

— Ce-aş spune? zic. Aş spune să se şteargă de pe listă un nebun şi să te treacă pe dumneata în locul lui.

Se uită la mine şi-mi zice:

— Cum aşa?

Zic:

— Uite-aşa!

Zice el:

— Nu pricep ce vrei să spui!

Zic:

— Semn, zic, că nu eşti deştept peste măsură, pentru că în cărţile noastre scrie: „Un deştept are ochii în cap”, adică pe un deştept îl faci să înţeleagă dintr-o ochire, şi pe un prost, cu ciomagul.

Aroncic, niţel supărat, îmi zice:

— Eu îţi vorbesc deschis, şi dumneata îmi vii cu glume şi cu cărţile sfinte.

Zic:

— Fiecare cantor cântă cum poate şi fiecare om îşi apără nevoile după cum îl ajută limba. Dacă vrei să ştii ce aperi, stai mai întâi de vorbă cu mama dumitale, că de la ea, zic, o să ieşi lămurit.

— Vra să zică, zice el, mă iei, pesemne, drept un băieţaş care trebuie să ceară voie mamei?

— Păi sigur, zic, că trebuie să ceri voie mamei, şi mama nici nu începe vorbă că o să-ţi spună că eşti un nebun, şi o să aibă dreptate.

— Şi o să aibă dreptate? face el.

— Fireşte, zic, că o să aibă dreptate, pentru că nu

înţeleg cum ai putea să fii dumneata logodnicul fii-mi! Este fata mea de o seamă cu dumneata P şi mai întâi şi întâi, ce fel de cumătru pot fi eu cu mama dumitale?

— Dacă-i aşa, face el către mine, atunci să ştii, reb Tevi, că te înşeli rău de tot. Eu nu mai sunt un băieţaş de optsprezece ani şi nu caut cuscri pentru mama mea. Eu ştiu cine eşti dumneata, şi cine-i fata dumitale, şi-mi place, şi aşa vreau eu, şi aşa o să fie 1

— Să nu-ţi fie cu supărare, zic, că nu te las să vorbeşti. Văd că eşti, zic, cu una din părţi gata. Dar eşti tot aşa de sigur, zic, şi cu partea cealaltă?

Zice:

— Nu ştiu ce crezi!

Zic:

— O cred pe fii-mea. Ai stat de vorbă cu ea P şi ea ce ţi-a răspuns?

El, parcă l-aş fi atins cu ceva, îmi răspunde cu un zâmbet acru:

— Ce întrebare-i asta? Desigur că am vorbit cu ea, zice el, şi nu o dată, ci de câteva ori… pentru că eu vin aici în fiece zi.

Auzi dumneata? El vine aici în fiece zi, şi eu habar n-am de nimic. Vită cu chip de om! Ar trebui să ţi se dea să mesteci fin, nu mâncare, Tevi 1 Dacă o să te laşi aşa dus de nas, păi oricine, îmi zic, o să te poată vinde şi cumpăra, gloabă nenorocită ce eşti 1

Şi o pornesc cu Aroncic spre casă. Aici, Aroncic îşi ia rămas bun de la ai mei, se aruncă în şa şi marş înapoi la Boiberic.

Acuma, să lăsăm – cum zici dumneata în cărţile dumitale – pe prinţ şi să ne apucăm de prinţesă, adică de Şprinţe.

— Ascultă aici, fata mea, zic, ce te-aş ruga: să-mi spui şi mie cum se face că Aroncic ţi-a putut vorbi despre

asemenea lucruri fără ştirea mea?

Răspunde peretele ăsta ceva? Aşa-mi răspunde şi ca S-a înroşit la faţă, şi-a lăsat ochii în jos, ca o mireasă, şi atât!… îmi zic: Nu vrei să vorbeşti acu, o să vorbeşti ceva mai târziu… Tevi nu-i o muiere. Tevi nu se grăbeşte. Şi aştept să mai treacă ceva, vorba aia: „Până să-i vină vremea”. Şi pândesc clipa când o să rămân singur cu ea, s-o întreb:

— Şprinţe, zic, ia spune-mi, te rog: cel puţin pe Aroncic ăsta îl cunoşti?

Zice ea:

— Desigur că-l cunosc!

— Ştii, zic, că Aroncic ăsta este un fluietă-vânt?

Mă întreabă ea:

— Ce se cheamă un fluieră-vânt?

Zic:

— Un pierde-vară… unul care taie frunze la din…

Zice ea:

— Te înşeli. Arnold este un om bun.

— Văd că ai şi început să-i spui Arnold lui Aroncic şarlatanul!

Zice ea:

— Arnold nu-i un şarlatan, Arnold e bun la suflet. Arnold, zice ea, trăieşte într-o casă de oameni mârşavi, zice ca, care ştiu numai de bani şi de bani.

— Aşa 1 zic. Vra să zică ai ajuns şi tu o filosoafă de-alea deştepte şi ţi-e scârbă şi ţie de bani?

Scurt, din câte vorbesc cu Şprinţe, văd că au ajuns destui de departe, şi să mai dea înapoi e puţin cam târziu, fiindcă îmi cunosc copiii. Fetele lui Tevi – ţi-am mai spus-o o dată – dacă se agaţă de un om, apoi o tac din toată inima, din tot sufletul, din toată simţirea lor. Şi-mi zic: Nătărăule! De ce ai vrea să fii tu mai deştept decât lumea întreagă? Poate ţi-e scris ca tocmai prin Şprinţe asta tăcută a ta să

ajungi şi tu om, poate prin ea o să fii şi tu răsplătit pentru toate loviturile şi durerile pe care ai trebuit să le înduri până acum, să ai şi tu o bătrâneţe bună şi să ştii şi tu ce-i viaţă pe pământul ăsta! Poate ţi-e dat să ai o fată o milionăreasă? De ce nu? Nu-i de nasul meu?... Unde scrie că Tevi trebuie să fie cât o trăi un calic, cât o trăi să se târâie pe drumuri cu calul, şi cu brânza, şi cu untul, pentru ca bogătaşii ăia să aibă ce crăpa la mesele lor?... Cine ştie, poate aşa a fost hotărât în ceruri, ca la bătrâneţe să fiu şi eu de folos la ceva, să ajut şi eu pe săraci şi să-i poftesc şi eu în casă la mine, sau poate să mă aşed şi eu alături de cei luminaţi şi să învăţ din cărţile noastre laolaltă cu ei. Şi încă multe alte asemenea gânduri de bogăţie îmi trec prin minte, cum scrie la noi: „Omul are tot felul de gânduri", vorba ţăranului: „Prostul se îmbogăţeşte cu gândul".

După asta intru în casă şi o iau pe nevastă-mea Golda deoparte:

— De pildă, ce ar fi, zic, dacă Şprinţe a noastră ar ajunge o milionăreasă?

Mă întreabă nevastă-mea:

— Ce se cheamă o milionăreasă t Zic:

— Milionăreasă se cheamă nevasta unui milionar. Mă întreabă ea:

— Şi ce se cheamă un milionar? Zic:

— Un milionar este un om care are un milion. Mă întreabă ea:

— Şi cât e un milion? Zic:

— Dacă tu eşti aşa de proastă şi nu ştii cât e un milion, nu-i păcat că mai stau de vorbă cu tine?

Zice ea:

— Dar cine te roagă să vorbeşti? Aici are dreptate şi ea!

Scurt, trece o zi, vin acasă:

— A fost Aroncic pe aici?

— Nu! N-a fost! mai trece o zi:
— A fost Aroncic pe aici?
— Nu! N-a fost!

Să intru la văduvă, chipurile pentru altceva, şi s-o descos, nu-mi şade bine. Nu vreau ca ea să-şi închipuie că Tevi se bate pentru partidă. Şi, apoi, mi-am dat seama că pentru văduvă toate astea sunt. cum se zice: „Ca un trandafir printre spini”, că asta adică-i lipseşte, ca a cincea roată la căruţă. Cu toate că nu înţeleg de ce: pentru că n-am un milion? Dar în schimb am o cuscră milionăreasă. Şi ea pe cine are de cuscru? Un nevoiaş, un calic, un Tevi lăptarul. Atunci, care-i mai de neam? Eu sau ea? Să-ţi spun adevărul curat: am început să ţin la partidă nu atât pentru partidă, cât să am cu ce să-mi bat joc de ceilalţi. Dar-ar dracu-n toţi bogătaşii din Iehupeţ! Las să ştie cine-i Tevi! Până acu n-auzeai decât: Brodski şi Brodski, ca şi cum ceilalţi nici n-ar mai fi oameni.

Asta-mi ziceam într-o zi, în căruţă, când mă întorceam de la Boiberic. Acasă, îmi iese înainte nevastămca, veselă:

— Chiar acu a fost aici un om de la Boiberic. Ţi-a trimis văduva vorbă să vii, cu ajutorul lui Dumnezeu, îndată la ea… poate să fie şi scara… că e mare nevoie de tine acolo.

— Ce i-a apucat, zic, aşa, deodată? Ce-i graba asta pe ei?

Arunc o privire spre Şprinţe – Şprinţe tace. Numai ochii-i vorbesc, of, ce-i mai vorbesc 1 Nimeni nu înţelege ca mine ce se petrece în sufletul ei. Toată vremea mi-a fost frică… cine ştie! nu-i mare lucru… poate nu se alege nimic din afacerea asta, şi am încercat să-i spun despre el tot ce-i mai rău, ba că-i aşa, ba că-i pe dincolo, dar am văzut că nu se lipeşte nimica de Şprinţe şi că fata se topeşte ca luminarea.

Aşa că mi-am înhămat din nou calul la căruţă şi am pornit-o, pe înserate, spre Boiberic. În drum, îmi zic: De ce oare m-or fi chemând aşa, în pripă? Pentru logodnă? Cred că ar fi putut să vină ei la mine. Până una-alta, sunt eu tatăl fetei! Dar la gândul ăsta mă apucă râsul: unde s-a mai auzit, de când lumea, ca bogătaşul să se ducă la calic? Numai dacă n-o fi venit sfârşitul pământului cu vremurile alea ale lui Mesia, aşa cum vor să-mi bage în cap tinerii de astăzi că acuşi va suna ceasul când nu va mai fi nicio deosebire între bogătaş şi sărac, juma-juma, al tău – al meu, al meu – al tău, gata!... Sat fără câini! O lume, îmi zic, atât de deşteaptă... şi nişte proşti atât de mari! Of, of, of!

Cu gândurile astea am ajuns la Boiberic şi m-am dus de-a dreptul la vila unde şade văduva, mi-am deshămat calul... unde-i văduva? Nu-i nicio văduvă! Unde-i băiatul? Nu-i niciun băiat! Atunci cine m-a chemat?

— Eu te-am chemat! face către mine un omuleţ îndesat, cu o barbă jumulită şi cu un lanţ gros de aur pe burtă.

— Dar cine eşti dumneata?

Zice el:

— Sunt un frate de-al văduvei şi unchiul lui Aroncic... Am fost chemat prin depeşă de la Ekaterinoslav şi chiar acu am sosit.

— Păi, dacă-i aşa, să-ţi dau bună ziua! zic şi mă aşed.

Cum mă vede că mă ased. Îmi zice:

— Şezi!

Zic:

— Mulţumesc! M-am şi aşezat! zic. Şi ce mai faci? zic. Cum e pe la voi, pe acolo, „cosnitiţia”?

Fără să-mi răspundă nimic la întrebare, fratele văduvei se întinde într-un scaun din alea care se leagănă, cu mâinile în buzunar, cu burta scoasă parcă înadins mai în

afară, ca să-i văd lanţul de aur, şi-mi zice aşa:

— Pe dumneata cred că te cheamă Tevi, nu?

— Da, zic, de sărbători, când sunt poftit în faţa *Thorei*, mi se strigă: „Să vină reb Tevi, fiul lui reb Şneer Zalman!”

— Ascultă, reb Tevi, face el către mine, ce vreau să-ţi spun: ce ne trebuie vorbă multă? Hai, zice el, mai bine să trecem de-a dreptul la ce te-am chemat, adică la afacere.

— Mă rog, zic. Asta a spus-o şi regele Solomon mai demult: „Fiecare lucru îşi are vremea lui”. Când trebuie să vorbeşti de afaceri, vorbeşti de afaceri. Eu, zic, sunt om de afaceri.

— Se şi vede, zice el, că eşti un om de afaceri. De asta, zice el, o să şi vorbesc cu dumneata negustoreşte. Vreau să-mi spui, dar pe şleau, fără înconjur, cât trebuie să ne coste în totul? Dar pe şleau, fără înconjur!

— Dacă, zic, vrei să-ţi spun pe şleau, nici nu ştiu despre ce-mi vorbeşti.

— Reb Tevi! zice el, fără să-şi scoată mâinile din buzunare. Te întreb, zice el, cât o să ne coste toată povestea asta la un loc?

— Care poveste? zic.

Îmi sare ăla de pe scaun, cu nişte ochi cât ceapa, şi-mi zice:

— Ori îl faci pe prostul, ori eşti prost de-a binelea… măcar că nu pari să fii prost, fiindcă dacă ai fi, zice ei, prost, nu l-ai fi momit, zice el, pe nepotu-meu la dumneata, chipurile să mănânce clătite, şi să-i vâri în ochi o fată… că o fi fata dumitale, zice el, că n-o fi, nu vreau să merg aşa de departe… şi ea să se îndrăgostească de el, adică lui să-i placă fata şi el ei, nici vorbă… dar nu asta aş vrea să-ţi spun… s-ar putea să fie şi o fată cinstită şi o crede, săraca, din inimă… nu vreau să merg aşa de departe… Dar dumneata nu trebuie să uiţi, zice el, cine eşti *dumneata* şi

cine suntem *noi*! Dumneata eşti doar, zice el, un om deştept… cum poţi dumneata să îngădui ca Tevi lăptarul, care ne aduce blânză şi unt, să ne fie cuscru? Că şi-au dat.

zice el, unul altuia cuvântul P O să şi-l ia înapoi. Nu-i, zice el, cine ştie ce nenorocire! Dacă trebuie să ne coste ceva, zice el, să-l dezlege de cuvânt, mă rog, n-avem nimic împotrivă. O fată nu-i un băiat! zice el. Că o fi fata dumitale, ori că n-o fi fata dumitale, zice el, nu vreau să merg aşa de departe! zice el.

Dumnezeule mare! îmi zic. Ce vrea omul ăsta? Şi ăla-i tot dă din gură: Să nu-mi închipui, zice el, că o să-mi meargă dacă o să fac gălăgie şi o să bat peste tot darabana că nepotu-său, zice el, a cerut mâna fetei lăptarului… şi că să mi-o scot din cap că soră-sa e o femeie de la care poţi să storci parale cu nemiluita… Cu binele, zice el, mă rog, poţi să capeţi de la ea vreo câteva ruble. Ca şi cum, zice el, ar da de pomană… Doar sintero, zice el, oameni de omenie şi trebuie să-l ajuţi câteodată pe om la nevoie.

Scurt, vrei să ştii ce i-am răspuns? Nu i-am răspuns nimic, vai şi amar de viaţa mea! Cum scrie la noi: „Să mi se lipească limba de cerul gurii!” aşa mă simţeam 1 Parcă mi s-a tăiat graiul. M-am ridicat, m-am întors cu faţa spre uşă şi m-am năpustit afară. Ca din puşcărie am fugit, ca de foc 1 îmi vâjâia capul, o ceaţă mi se aşternuse pe ochi, şi-n urechi îmi răsunau vorbele ăluia: „Pe şleau, fără înconjur! … „Că o fi fata dumitale, că n-o fi”… „O femeie pe care s-o storci de parale”… „Ca şi cum ar da de pomană”… şi m-am repezit la căruţă şi mi-am băgat capul în sacu cu fân şi – clar, te rog, să nu râzi de mine! – am izbucnit în hohote de plâns, şi am plâns, şi am plâns. Şi numai după ce am isprăvit cu plânsul, m-am urcat în căruţă şi am tras cu biciuşca în bietu’ căiuţ cât a încăput în el, şi m-am apucat să-l întreb pe Dumnezeu, aşa cum odată l-a întrebat Iov: „Ce-ai văzut, Dumnezeule, la nevoiaşul ăsta bătrân că nu-l

laşi în pace o clipă? Nu mai sunt şi alţii pe lume?”

Acasă, găsesc pe ai mei, să nu le fie de deochi, veseli. Stau cu toţii la masă, numai Şprinţe lipseşte.

— Unde-i Şprinţe? întreb.

— Ce se aude? mă întreabă ai mei. De ce te-au chemat?

Dar eu încă o dată-i întreb:

— Unde-i Şprinţe?

Şi ai mei încă o dată-mi răspund:

— Ce se aude?

Zic:

— Nimic! Ce să se audă? E, slavă domnului, linişte. N-am auzit de pogromuri.

În clipa asta intră Şprinţe, mi se uită în ochi şi se aşază la masă ¡parcă nici n-ar fi vorba de ea. Pe obtaz nu-i poţi citi nimic, dar tăcerea ei nu-mi place de loc. Şi-apoi nu-mi place cum stă ea cu ginaurile aiurea, şi cuminţenia ei... Tot ce-i spui face. îi zici: „Şezi!”, şade. îi zici: „Mănâncă!”, mănâncă. îi zici să iasă din odaie, iese. Şi dacă o chemi, vine în grabă. Mă uit ia ea şi-mi simt inima încleştată, şi aici, în coşul pieptului, mă arde ca un jăratic, şi aş vrea să-mi dea cineva socoteală, dar cui să i-o cer? Ah, Dumnezeule, de ce mă pedepseşti aşa? Pentru păcatele cui?

Pe scurt, dumneata ai vrea să cunoşti, desigur, sfârşitul. Un sfârşit ca ăsta nu l-aş dori nici celui mai mare duşman al meu, pentru că un blestem în care sunt copiii la mijloc este cel mai rău dintre blestemele care te pot ajunge dacă nu asculţi poruncile lui Dumnezeu. De unde aş putea şti că nu m-a lovit şi pe mine un asemenea blestem? Nu crezi în de-alde astea? Atunci ce-i? Hai, spune, să te aud 1 Dar la ce-ţi trebuie poveşti de prisos! mai bine ascultă sfârşitul.

O dată, pe înserate, vin de la Boiberic spre casă, cu

sufletul plin de amărăciune. Gândeşte-te numai ce necaz, ce ruşine! Şi apoi mila de bietul copil! Dar văduva? o să mă întrebi. Şi fecioru-său? Care văduvă, care fecior? Au plecat fără să-şi fi luat rămas bun. Mi-e şi ruşine s-o spun: mi-au rămas datori pe nişte brânză şi unt. Dar nu despre asta e vorba. Pesemne că au uitat. Vorbesc de rămas bun: au plecat fără să-şi fi luat rămas bun... Ce a suferit biata fetiţă, asta n-a ştiut-o nimeni, în afară de mine, fiindcă sunt tată, şi o inimă de tată simte. Poate-ţi închipui că mi-a spus măcar un cuvânt? Că mi s-a plâns P Ori că a vărsat lacrimi? Nu! Asta înseamnă că nu cunoşti fetele lui Tevi. Tăcută, închisă, fii-mea se usca de-a-n-picioarele. Numai din când în când scotea câte un oftat, dar ce oftat?! Că-ţi smulgea o bucată de inimă.

În sfârşit, fac o dată, cu căluţul meu, drumul înspre casă, adâncit în gânduri care mai de care mai triste şi-i pun mereu Celui-de-sus întrebări, ca tot eu să-mi răspund. Şi nu îmi mai este atâta necaz pe Dumnezeu – cu Dumnezeu, oricum o fi, m-am mai împăcat. Mi-e necaz pe oameni: de ce să fie oamenii atât de răi, când pot fi buni? De ce oamenii ăştia să amărască şi viaţa altora şi a lor, când ei ar putea duce o viaţă atât de frumoasă şi fericită? Drept e, oare, ca Dumnezeu să fi făcut pe om numai ca să-l pună să sufere pe lumea asta? La ce-i poate fi lui ele folos?

Cu gândurile astea mă întorc la mine în sat şi văd, de departe, cum aleargă spre stăvilar ţărani şi ţărance, femei şi bărbaţi, bătrâni şi copii, fără şir. Ce s-o fi întâmplat? Să fi luat ceva foc? Nu! Pesemne vreunul care s-a înecat. S-a scăldat în iaz şi şi-a găsit moartea acolo. „Nimeni nu ştie unde-l aşteaptă moartea”, cum scrie la noi, în cărţile sfinte.

Deodată o văd pe nevastă-mea cum aleargă, cu şalul desfăcut şi cu mâinile întinse, şi înaintea ei copiii.

Tabolă şi Bielka, şi tustrele, într-un strigăt, şi un vaiet, şi o larmă: „Fata mea!... Surioaro!... Şprinţe!”

Am sărit dintr-un salt din căruţă, că nu ştiu cum nu m-am fărâmat în bucăţi, dar, până să ajung la iaz, totul era pe sfârşite.

Ce voiam să te întreb? l) al Ai văzut vreodată un om înecat? Niciodată? Un om când moare, moare mai totdeauna cu ochii închişi. Pe când cel înecat moare cu ochii deschişi. Ştii de ce?

...Nu te supăra că ţi-am luat atâta vreme... şi anoi mai sunt şi eu legat de ale mele: trebuie să-mi înham calul şi să-mi duc marfa la Boiberic. E şi lumea asta lume. Trebuie să te îngrijeşti şi de bucăţica de pâine şi să uiţi ce a fost. Pentru că este o vorbă: ceea ce acoperă pământul trebuie să uiţi, şi cât eşti om viu, n-ai cum să-ţi scuipi sufletul. Aici nu-ncape glumă! Cum zice la noi, în cărţile sfinte: „Câtă vreme e sufletul în mine”... dă-i drumul, Tevi, înainte! Fii sănătos, şi dacă o să scrii despre mine, să nu mă pomeneşti de rău.

te V I PLEACĂ ÎN PALESTINA

O întâmplare povestită în tren de Tevi lăptarul *îcriia în anul 1909*

Ooo! Ce mai faci, reb Şalom Alehem? Ce musafir! Nici n-aş fi visat! Hai noroc şi să trăieşti! Mă tot gândeam şi mă gândeam: ce o fi că de atâta vreme nu-l mai vede nimeni nici la Boiberic, nici la Iehupeţ? Mare lucru să nu i se fi întâmplat ceva!... Poate că a închis ochii şi s-a cărăbănit într-acolo unde nu se mănâncă ridichi cu untură de gâscă? Dar, pe de altă parte, îmi zic: se poate să facă unul ca el o asemenea prostie? E doar om deştept, nu?

14*

195

Ei, slavă domnului că ne vedem sănătoşi, vorba aia: Munte cu munte, darmite om cu om... Te uiţi, pani, la mine parcă nici n-ai şti cine sunt! Asta sunt eu, bunul şi vechiul dumitale prieten, Tevi. Cum scrie la noi: „Nu te uita la

ulcior…”, adică nu te lua după caftanul meu nou. Sunt acelaşi Tevi nenorocit de altă dată, fără să mă fi schimbat nici cu atâtica! Numai că, dacă te îmbraci ca de sâmbătă, arăţi ceva mai ca lumea. Dacă porneşti la drum între oameni, nici nu se poate altminteri, mai cu seamă dacă ai de făcut un drum atât de lung ca până în Palestina, îţi închipui că nu-i jucăric!

Te uiţi la mine şi-ţi zici: Cum se poate ca un om aşa de mărunţel ca Tevi, care toată viaţa s-a ţinut de unt şi de brânză, să facă o asemenea năzdrăvănie, pe care şi-o poate îngădui la bătrâneţe numai un Brodski? Crede-mă, pani Şalom Alehem, că e cum scrie la noi: „O mare taină”, adică e întocmai aşa cum trebuie să fie. Dă-ţi numai, dacă eşti bun, geamantănaşul ceva mai încolo, să mă pot aşeza în faţa dumitale, să-ţi povestesc ceva, să auzi ce este Dumnezeu în stare să facă.

Pe scurt, înainte de toate trebuie să-ţi spun că nevastă-mea, Golda, Dumnezeu s-o ierte, a murit şi că am rămas văduv. A fost o femeie ca atâtea citele, fără mofturi, fără fasoane, dar tare evlavioasă. Las să se odihnească acolo, în pace, şi să se roage lui Dumnezeu să aibă milă de copiii ei, că destul s-a chinuit ea de dragul lor şi poate că din pricina lor a şi murit, pentru că n-a mai putut îndura să-i vadă cum se risipesc care încotro.

— Dumnezeu să mă ierte, zice ea, ce viaţă duc, zice ea, dacă, zice ea, niciuna, nici două, te trezeşti şi fără copii, şi fără nimic. Până şi o vacă, zice ea, duce dorul viţelului după ce i l-ai înţărcat şi i l-ai rupt da, la ea.

Şi când îmi vorbeşte aşa, nevastă-mea plânge cu lacrimi amare. Şi văd că femeia se topeşte de durere, şi nu mai pot de mila ei şi-i zic:

— Uite, îi zic, dragă Golda, la noi, în cărţile sfinte, scrie, zic: „Sau ca plozii, sau ca robii”… adică aşa cum e cu copii, e şi fără copii, zic. Noi, zic, avem un Dumnezeu

mare, zic, şi un Dumnezeu bun, şi un Dumnezeu puternic, zic, dar, cu toate astea, zic, atâta bine să avem de câte ori Dumnezeu, zic, face o ispravă, zic, de să le fie în nas duşmanilor noştri!

Dar ea, să mă ierte, tot femeie rămâne şi-mi răspunde:

— Păcătuieşti, Tevi, zice ea, nu se cade să păcătuieşti.

— Ei, iaca na! zic. Dar eu, ce? zic. Parcă am zis ceva de rău? Parcă sunt eu, doamne fereşte, zic, împotriva celor ce face Dumnezeu? zic. Fiindcă, de vreme ce el, zic, a orânduit aşa de frumos lumea lui, zic, ca să nu mai fie copiii copii, zic, şi părinţii să ajungă totuna cu noroiul, zic, ştie el, pesemne, zic, ce trebuie să facă!

Dar nevastă-mea nu pricepe ce-i spun şi-mi răspunde aiurea:

— Eu mor, Tevi, zice ea, cine o să-ţi mai gătească?

Mi-o spune încet şi se uită la mine cu nişte ochi, că ar putea să mişte şi o piatră. Dar Tevi nu-i o muiere şi-i răspund cu o glumă şi cu ce găsesc eu că-i mai nimerit să-i spun că spun cărţile sfinte:

— Golda, zic, mi-ai fost credincioasă, zic, o viaţă întreagă. N-o să mă faci de râs tocmai la bătrâneţe! zic şi mă uit la nevastă-mea. Degeaba! – o pierd!

— Ce ţi-e, zic, Golda?

— Nimic 1 zice ea, dar abia-abia că mai poate vorbi.

Hei! Văd că gluma se îngroaşă şi-mi înham calul şi mă duc până în oraş după un doctor, ce! mai bun doctor. Dar când vin acasă… ehehei! Nevastă-mea-i gata întinsă pe jos, cu o luminare la cap şi, sub pânza neagră, arată ca o grămăjoară de ţărână, adunată cu mătura. Şi eu stau şi-mi zic: „Uite cum sfârşeşte omul! Ah, Dumnezeule, câte îi faci tu lui Tevi! Cum o să mă mai descurc eu acuma pe lume, la bătrâneţe, vai de zilele mele!” Şi m-am prăbuşit la pământ.

Dar degeaba strigi, că strigi la pereţi! Ştii ce ţi-aş spune? Când vezi moartea înaintea ochilor, trebuie să ajungi un necredincios şi să începi să te întrebi cum scrie la noi: „Cine suntem şi ce-i viaţa noastră?” – adică ce-i lumea asta toată, cu stelele care se învârt pe cer, cu trenurile care aleargă nebuneşte, cu toată zarva de jur-împrejur şi chiar şi Brodski cu milioanele lui… toate-s nimic, nimic cu nimica.

Scurt, am tocmit un om să spună de sufletul Goldei, Dumnezeu s-o ierte, în fiecare zi rugăciunea şi i-am plătit pe un an întreg înainte. Ce să fi făcut, dacă m-a pedepsit Cel-de-sus şi nu mi-a dat decât fete şi fete, să fie sănătoase, şi niciun băiat! Nu ştiu dacă şi alţi părinţi se chinuie aşa de rău cu fetele lor, sau dacă numai pe mine m-a blestemat Dumnezeu să n-am noroc la ele! Vreau să zic că de fetele mele n-am ce să mă plâng, dar norocul e în mâinile lui Dumnezeu. Ce-mi doresc ele mie aş fi mulţumit să mi se împlinească numai pe jumătate. Dimpotrivă, copiii mei mă iubesc chiar prea mult, şi ce-i prea mult e de prisos. Uită-te, de pildă, la mezina mea, Bielka. Ce ştii dumneata cine-i Bielka a mea! Doar mă cunoşti, slavă domnului, de atâţia ani şi mă ştii că eu nu sunt un tată din ăia care să se apuce să-şi laude copiii uite aşa, fără rost. Dar fiindcă a venit vorba de Bielka mea, trebuie să-ţi spun, cum scrie în cărţile noastre, trei lucruri, adică două cuvinte: de când are Dumnezeu de-a face cu fete ca Bielka, încă n-a făcut până acum una ca Bielka mea. De frumuseţe nu mai vorbim. Fetelor lui Tevi le merge vestea în lume că sunt nişte frumuseţi între frumuseţi. Dar Bielka le bagă pe toate în buzunarul cel mic. Când zici că-i o frumuseţe, n-ai zis nimic. În faţa Bielkăi mele trebuie să zici, ca în cântecele noastre de sâmbătă: „Frumuseţea înşală”; nu vorbesc de frumuseţea ei, ci de firea ei. Îţi spun drept: aur, aur curat!

Dintotdeauna am fost pentru ea caimacul, smântâna, tot ce-i mai bun şi mai scump, dar de când nevastă-mea, Golda, Dumnezeu s-o ierte, a murit, am ajuns lumina ochilor ei. Niciun fir de praf nu răbda să cadă pe mine. Îmi şi ziceam de atâtea ori, cum scrie în cărţile noastre: „Dumnezeu, înainte de se întreabă ce-i cu tine, se milostiveşte de tine”, adică trimite leacul înaintea bolii. Numai că-i greu să ştii ce-i mai rău: leacul sau boala? Ei, cum să ghiceşti că de dragul meu Biclka o să se vândă pentru bani şi că o să şi-l trimită pe tat său, la bătrâneţe, în Palestina? Adică aşa vine vorba. Ea e tot aşa de vinovată în treaba asta cum eşti dumneata. Vinovat e numai el, alesul ei… n-aş vrea cumva să-l blestem, numai că n-ar fi rău de loc să se dărâme peste el o cazarmă. Şi dacă ai vrea să te gândeşti bine şi să te uiţi ceva mai adânc, s-ar putea ca cel mai vinovat dintre toţi să fiu chiar eu. Pentru că la noi, în cărţile sfinte, scrie negru pe alb: „Omu-i vinovat…” Dar nu, zău, îţi vine să râzi că tocmai dumitale mi-am găsit să-ţi povestesc ce scrie în cărţile sfinte.

Pe scurt, ca să nu te ţin mult, a mai trecut un an, şi încă un an, şi Bielka a crescut şi a ajuns, să nu-i fie de deochi, tocmai bună de măritat, şi Tevi, ca întotdeauna, îşi vede de treabă cu calul şi căruţa şi cară brânză şi unt, vara la Boiberic, şi iarna la Ichupeţ, potopul să dea peste el ca peste Sodoma! Mi-e şi silă să mă uit la târgul ăsta, şi nu atât la târg, cât la oameni, şi nu la toţi oamenii, ci la unul singur, Froim peţitorul, lua-l-ar toţi dracii să-l ia! Stai să auzi ce-i în stare să-ţi facă un peţitor!

Într-o bună zi vin cu marfa la Iehupeţ, mă uit şi, cum scrie la noi: „Haman a sosit!”, adică îl văd pe Froim peţitorul că se apropie. Ţi-am mai vorbit despre el. Froim este, ce-i drept, un afurisit, dar dacă îl vezi, are omul ăsta nu ştiu ce putere în el, că trebuie să te opreşti.

— Ascultă, deşteptule, zic căluţului meu, stai puţin

aici şi o să-ţi dau ceva fin.

Apoi tai drumul lui Froim peţitorul şi intru în vorbă cu el:

— Cum îţi mai merg treburile?

Froim oftează din toată inima şi-mi spune:

— Rău! Rău de tot!

Zic:

— Cum aşa?

Zice el:

— Stau degeaba!

Zic:

— Degeaba, degeaba? zice el:

— Degeaba, degeaba! Zic:

— De ce? zice el:

— Fiindcă azi nu se mai fac partide acasă. Zic:

— Dar unde? zice el:

— Undeva, acolo, prin străinătăţi! Zic:

— Şi ce se face, de pildă, unul ca mine acolo unde nici bunica bunicului meu n-a pus piciorul vreodată?

El îmi întinde tabachera şi-mi zice:

— Pentru dumneata am, reb Tevi, o bucăţică de marfă aicea pe loc.

Zic:

— Hai, să te văd! zice el:

— O femeie, o văduvă fără copii, cu o sută cincizeci de ruble ale ei. A fost bucătăreasă în casele cele mai mari.

Mă uit la el şi-i spun

— Dar pentru cine crezi că-mi trebuie o partidă?

— Pentru cine să cred? Pentru dumneata.

Zic:

— Ptiu! Trăsni-i-ar Dumnezeu să-i trăsnească pe toţi duşmanii mei!

Şi-i dau un şfichi calului, gata s-o pornesc mai departe. Face Froim către mine:

— Nu te supăra, reb Ţevi, dacă am greşit. Spune-mi numai pe cine ai crezut?

Zic:

— Pe cine ai vrea să cred, dacă nu pe mezina mea?

Sare peţitorul Froim în sus şi se plesneşte cu palma peste obraz:

— Stai! Bine că mi-ai adus aminte! Să trăieşti, reb Te vi!

Zic:

— Amin, asemenea! Să trăieşti şi dumneata pân-o veni Mesia. Dar ce-i bucuria asta pe capul dumitale?

Zice el:

— E bine, reb Tevi, e straşnic de bine. Mai bine nici nu poate fi.

Zic:

— Şi de ce-i aşa de bine?

— Am pentru mezina dumitale ceva grozav, un adevărat noroc, lozul cel mare, un om putred de bogat, un milionar, un Brodski, un „antreprenor" şi-i zice Pedoţir!

Zic:

— Pedoţir! Un nume pe care-l întâlneşti des în cărţile sfinte.

Zice el:

— Ce cărţi sfinte? Care cărţi sfinte? Pedoţir ăsta e un „antreprenor". Face case, palate, poduri, a fost la război în Japonia, de unde a venit înapoi cu saci de parale, nu se dă jos din caretă, cu feciori la uşă, cu baie în casă, cu mobilă de la Paris, cu inel cu briliante pe deget, încă destul de tânăr, holtei, un adevărat holtei, prima 1 Şi vrea o fată frumoasă, poate fi oricine o fi, şi desculţă, şi goală, numai frumoasă să fie!

— Ohooo! îi zic. Ptriuuu! Dacă o să zbori aşa, zic, o să ajung cu dumneata, zic, reb Froim, tocmai unde a dus mutu' iapa. Dacă nu mă înşel, zic, mi-ai mai vorbit de

partida asta, zic, pentru fii-mea mai mare, Hudel! zic.

Când aude ce-i spun, se apucă Froim peţitorul de coaste şi începe să râdă, de-mi vine să cred că-l apucă poplexia.

— Ehei! zice el. Ţi-ai adus aminte, zice el, de o poveste de pe vremea când biinică-mea a născut copilul dinţii. Păi ăla a dat faliment încă înainte de război şi a fugit în America.

— „Binecuvântată fie amintirea sfântului", cum scrie la noi! zic. Poate o să fugă, zic, şi ăsta într-acolo.

Peţitorul, să înnebunească, nu alta, de furie:

— Cum poţi să spui una ca asta, reb Tevi? Ala era un derbedeu, un şarlatan, un om fără socoteală, pe când ăsta este, zice el, un „antreprenor" din război, cu afaceri, cu birou, cu slujbaşi… cu… cu… cu…

Ce să-ţi mai spun, peţitorul s-a înfierbântat aşa, că m-a tras jos din căruţă şi m-a apucat de caftan şi m-a scuturat atâta, până s-a apropiat de noi un sergent de stradă şi a vrut să ne ducă pe amândoi la poliţie. Noroc că mi-am adus aminte de cele ce scrie la noi: „De la un străin poţi să iei dobândă", adică trebuie să ştii cum să te descurci cu poliţia.

Scurt, de ce să-ţi mai bat capul atâta? Pedoţir ăla a ajuns logodnicul mezinei mele Bielka şi a trebuit să dureze niţel până am făcut cununia. De ce zic că a trebuit să dureze niţel? Fiindcă Bielka n-a vrut să se mărite cu Pedoţir cum nu vrei să mori. Cu cât îi aducea Pedoţir ăsta daruri mai multe, cu ceasuri de aur şi cu inele cu briliante, cu atâta ei i se făcea mai multă silă de el. Mie nu trebuie să mi se bage degetul în gură. Mi-am dat prea bine seama de asta după obrazul, ca şi după ochii ei, şi după lacrimile pe care le vărsa pe înfundate. Şi o dată mă apuc şi i-o spun:

— Auzi, Bielka, zic, mă tem, zic, că Pedoţir al tău ţi-e

tot aşa de drag ca şi mie!

Se face Bielka roşie ca focu şi mă întreabă:

— Dar cine ţi-a spus-o?

Zic:

— Atunci de ce plângi nopţi întregi?

Zice ea:

— Parcă plâng?

Zic:

— Nu? Nu plângi! Numai că plângi în hohote. Tu crezi, zic, că dacă-ţi bagi capu-n pernă, ai să-ţi ascunzi, zic, lacrimile de mine? Tu crezi, zic, că taică-tău e un băieţaş, ori că nu mai are un pic de minte şi că nu mai pricepe că o faci de dragul lui? Vrei, zic, ca tatăl tău să se bucure de o bătrâneţe liniştită, să aibă unde-şi pune capul, să nu fie silit, doamne fereşte, să umble, zic, pe la casele oamenilor. Dacă asta crezi, zic, să ştii, zic, că eşti o proastă! zic. Avem un Dumnezeu mare pe lume, şi Tevi nu-i un trântor care să trăiască pe spatele altora. Cât despre bani, banii nu fac nici două parale, zic, aşa cum scrie la noi. Ca dovadă o ai, zic, pe soră-ta Hudel, care-i săracă lipită pământului, dar vezi, zic, ce scrie ea tocmai de la mama-dracului, zic, de la capătul pământului, şi cât de fericită se simte, zic, cu Chipăruşul ei.

Ei, ia să te văd dacă poţi ghici ce răspuns îmi dă Bielka la toate câte îi vorbesc?!

— Cu Hudel, zice ea, să nu mă asemui! zice ea. Hudel a trăit, zice ea, vremurile alea când lumea întreagă, zice ea, se clătina, zice ea, gata-gata să se dea peste cap, şi atunci puteai avea grijă de ceilalţi şi să uiţi cu totul de tine. Dar acu, zice ea, când lumea-i lume, zice ea, fiecare se are în grijă numai pe el şi uită de lume.

Aşa mi-a răspuns Bielka mea, şi acuma te rog să mă faci şi pe mine să înţeleg ce a vrut să-mi spună.

Ei? Îţi dai seama cine sunt fetele lui Tevi? Făcea s-o fi

văzut la cununie – o adevărată prinţesă! Stăteam numai şi mă oglindeam în ea şi mă minunam: Asta-i Bielka, fata lui Tevi? De unde a învăţat ea să stea aşa şi să umble aşa şi să-şi ţină capul aşa, parcă toate ar fi turnate pe ea?... Dar multă vreme să mă oglindesc în ea n-am fost lăsat, fiindcă îndată după cununie, în aceeaşi zi, cam pe la cinci jumătate, perechea s-a urcat în tren şi a plecat departe, tocmai în „Natalia!”, unde au obiceiul să plece ăi mari, şi nu s-au întors de acolo decât peste o lună şi au trimis după mine să vin în grabă mare la ei, la Iehupeţ.

Şi mi-am zis: „Dacă ar vrea să vin la ei numai aşa, ca să-i văd, mi-ar fi trimis vorbă să vin, şi atât 1 La ce le trebuie să-mi mai spună: «în grabă mare»? Pesemne că o fi ceva la mijloc”. Şi mă întreb: „Ce anume?” şi tot felul de gânduri, şi bune şi rele, îmi năpădesc mintea. Poate că perechea a şi început, acolo, în străinătate, să se ia, ca pisicile, la ceartă şi că a hotărât să se

1 Italia (n.r.).

despartă? Dar îndată îmi şi spun: „Eşti un prost, Ţevi! De ce să vezi lucrurile în negru? De unde ştii de ce te-au chemat? Poate că li s-a făcut dor de tine şi vor să te vadă? Sau poate că Bielka ţine ca tatăl ei să fie mai aproape de ea? Sau poate că Pedoţir vrea să-ţi dea o slujbă, să te ia pe lângă el, să fii omul lui în toate câte face şi drege? Dar, oricum, la Ieiiupeţ trebuie să pleci”.

Aşa că m-am urcat în căruţă şi, cum scrie la noi: „M-am îndreptat spre Haran”, adică am pornit-o spre Iehupeţ. În drum cad pe gânduri şi-mi închipui că am părăsit satul, că mi-am vândut vitele, şi calul, şi căruţa, şi totul şi că m-am mutat în târg şi că mai întâi am tot omul de încredere al lui Pedoţir, după aia am ajuns casier, după aia mai mare peste toate afacerile lui, după aia tovarăş cu el pe din două şi că umblu şi eu ca şi el într-o caretă trasă de doi cai focoşi, unul şarg şi celălalt murg... şi mă mir singur de

mine, cum scrie la noi: „Ce-i asta şi pentru ce?”, de unde eu, un omuleţ atât de liniştit ca Tevi, băgat în nişte afaceri aşa de grozave? Ce-mi trebuie mie tot tărăboiul ăsta, tot iarmarocul ăsta, toată hărmălaia asta, zi şi noapte fără odihnă, cum scrie la noi: „Să stai laolaltă cu oameni mari…”, adică să fii printre ăi mari, să te înghesui printre milionari! Lăsaţi-mă în pace! Vreau să am o bătrâneţe liniştită! Să mă mai uit şi eu în câte o carte de a noastră, ca doar trebuie să te gândeşti şi la lumea ailaltă, ori nu? Cum zice regele Solomon: omul e un dobitoc. Uită că, oricât ar trăi, odată şi odată trebuie să moară.

Cu capul plin de gândurile astea, am ajuns, cu ajutorul lui Dumnezeu, la lehupeţ, drept la Pedoţit al meu. Acuma, să mă laud şi să-ţi povestesc despre bogăţia şi măreţia lui, despre casa lui şi despre tot ce se găseşte acolo – nu sunt în stare! Piuă acu încă nu m-am învrednicit să intru vreodată în casa lui Brodski, dar îmi închipui că mai frumoasă ca a lui Pedoţir nu poate fi. Ca să înţelegi cât de împărătească e casa lui, ajunge să ştii că paznicul de la uşă, un găligan cu nasturi de argint, n-a vrut cu niciun chip să-mi dea drumul înăuntru, măcar să-l ia dracu’. Ce o mai fi şi asta? Uşa-i de sticlă şi văd prin ea cum lunganul, trăsni-l-ar… stă şi perie nişte haine. Îi fac cu ochiul, vorbesc cu el pe muteşte şi-i fac semne să mă lase să intru, fiindcă nevasta stăpunilui lui e fata mea. Dar huiduma nu pricepe nimic şi-mi arată tot cu mâna, şi tot pe muteşte, să-mi văd de drum, adică să mă duc la dracu’. Ei, cum îţi place? Fină şi la uşa fiicei tale trebuie să ai proptele I Vai de capul tău cărunt, Tevi, dacă trebuie s-o trăieşti şi pe asta I îmi zic.

209

Dar când mă uit iar prin geam, văd cum mi se învârte pe acolo o fată. Pesemne o slujnică de-a lor! îmi zic, pentru că văd că are nişte ochi de hoţoaică. Toate

— Tevi lăptarul slujnicele au ochi hoţeşti. Eu, care intru în atâtea case bogate, cunosc toate slujnicele astea. Şi-i fac cu ochiul: „Deschide, pisicuţo!” Fata mă înţelege şi-mi deschide:

— Pe cine cauţi? mă întreabă ea.

Zic:

— Aici şade Pedoţir?

Mă întreabă ea, mai tare:

— Pe cine cauţi P

Îi răspund eu şi mai tare:

— Dacă te întreb, să răspunzi la ce te întreb: aici şade Pedoţir?

Zice ca:

— Da!

— Dacă-i aşa, zic, să fii sănătoasă! zic. Du-te, zic, şi spune-i lu’ madam Pedoţir a ta, zic, că are un musafir 1 zic. A venit taică-său, Tevi, zic, şi stă, zic, de nu ştiu câtă vreme la uşă, afară, zic, ca un cerşetor, fiindcă n-a avut norocul, zic, să placă bădăranului ăstuia cu nasturi de argint, lua-i-ar dracu’ să-l ia, zic, pentru vârful unghiei tale mici!

După ce m-a ascultat ce-i vorbesc, fata a izbucnit într-un hohot de râs, mi-a trântit uşa în nas, a zburat sus pe scări, a coborât jos în goană şi m-a lăsat să intru într-un-palat cum neam de neamul meu n-a mai văzut aşa ceva nici în vis. Mătase, şi catifea, şi aur, şi cristal, şi dacă începi să calci, nu-ţi simţi paşii, fiindcă umbli cu picioarele tale păcătoase pe cele mai scumpe covoare, moi ca zăpada. Şi apoi ceasornice… ce de-a mai ceasornice! Pe pereţi, ceasornice, pe mese, ceasornice, ceasornice fără şir. Dumnezeule-doamne! Asta ce-o mai fi? Ce-i trebuie unui om atâtea ceasornice? mă întreb şi mai fac câţiva paşi cu mâinile la spate… şi ce văd? câţiva Tevi îmi taie din toate părţile drumul: un Tevi vine încoace, un alt Tevi merge încolo, unul spre mine. altul dinspre mine… ptiu! Fire-ai să

fii! Din toate cele patru părţi, oglinzi şi oglinzi. Numai un bogătaş ca Pedoţir poate să-şi îngăduie în casă atâtea ceasornice şi atâtea oglinzi 1 Şi-mi vine în minte Pedoţir, gras şi rotunjor şi cu tot capul chel şi vorbeşte numai în guta mare, şi când râde, mai mult chicoteşte, şi-mi aduc aminte cum a venit la mine pentru întâia oară, cu caii lui grozavi, şi cum mi s-a întins ca pe moşia lui tat său. cum a făcut cunoştinţă cu Bielka mea şi cum m-a lut deoparte şi mi-a şoptit la ureche o taină, dar aşa de tare, că puteai s-o auzi până de partea cealaltă a Iehupeţului. Care-i taina? Taina era că fii-mea îi place şi că el vrea să se facă îndată cununia. Un-doi-trei, şi gata! Că fii-mea i-a plăcut, asta-i la mintea omului, dat ăst un-doi-trei mi-a străpuns inima, cum scrie la noi: „Ca o sabie cu două tăişuri”, cum s-ar zice, ca un cuţit tocit. Ce-i asta: un-doi-trei… şi să faci cununia? Dat eu unde sunt? Şi Bielka unde e? Aoleo, tare aş fi vrut să-i dau în cap cu vreo două-trei vorbe din cele ce scrie în cărţile sfinte, să mă ţină minte cât o trăi 1 Dar mi-am zis: De ce să i-o fac? De ce trebuie să te amesteci, Tevi, în treburile copiilor? Cu mult te-ai ales de la fetele tale mai mari dacă ţi-ai dat şi tu cu părerea când şi-au pus de gând să se mărite cu cine au vrut? Ai turnat fără milă toate câte le ştii din cărţile sfinte, şi la urmă cine s-a făcut bine-bine de râs? Tevi!

Pe scurt, să-l lăsăm, cum spui dumneata acolo, în cărţile dumitale, pe prinţ şi să ne apucăm de prinţesă. Le-am făcut, vra să zică, pe plac şi am venit la ei, la Iehupeţ, şi a început o întreagă poveste: Bună ziua! Ziua bună 1 Cum mai merge? Ce mai faci? Şezi 1 Mulţumesc!… şi toate celelalte mofturi, ca de obicei. Să fiu cel dintâi, să-i întreb: „Ce s-a întâmplat? Ce v-aţi grăbit aşa să mă vedeţi?”, nu-mi stă bine. Tevi nu-i o muiere. Tevi nu se grăbeşte. În vremea asta se apropie de noi unul cu nişte mănuşi mari, albe, ca să ne spună că masa-i pusă. Ne ridicăm tustrei şi

intrăm într-o odaie numai din stejar: masa e de stejar, scaunele de stejar, pereţii de stejar, tavanul de stejar, şi totul e strunguit, şi zugrăvit, şi înzorzonat, şi cu poze pe pereţi, iar pe masă – ca la împărat. Ceai, şi cafea, şi ciucalată, şi dulciuri, şi un coniac fain, şi sărăturile cele mai bune, şi nişte mâncăruri, şi nişte fructe, şi nişte legume… că mi-e ruşine s-o spun, dar tare mă tem că Bielka nu le-a văzut niciodată la masa lui taică-su. Şi mi se toarnă un pahar, şi încă un pahar, şi eu beau şi mă uit la Bielki mea şi-mi zic: Ai ajuns, fata mea, cum scrie la noi, în cărţile sfinte: „Dumnezeu ridică din gunoi pe cel nevoiaş”, cum s-ar zice, săracul, dacă-l ajută Dumnezeu, se schimbă aşa, că nu-i mai poţi recunoaşte. Parcă-i Bielka, dar parcă nu-i Bielka! Şi-mi aduc aminte de Bielka aia de altă dată şi o pun alături de Bielka asta de astăzi şi-mi pare rău din tot sufletul, parcă aş fi făcut, o afacere proastă, o nerozie pe care nu mai am cum s-o dreg, de pildă, ca şi cum mi-aş fi schimbat căluţul, care munceşte din greu alături de mine, pe un minz clin care încă nici nu ştiu ce o să se aleagă odată: un cal sau o bâtă. Ehei, Bielka, Bieika, îmi zic, ce s-a făcut din tine! Odată – mai ţii minte? – cum stăteai noaptea la o lampă care fumega şi coseai şi îngânai câte un cântec, sau cum, cât ai bate din palme, mulgeai două vaci, ori îţi suflecai mâtiecile şi tăceai un borş, sau tăiţei cu fasole, sau plăcinte cu mere, şi-mi spuneai: „Tată, du-te spală-te pe mâini, că masa-i gata!” Şi asta era pentru mine mai frumos decât oricare cântec. Acuma ea şade cu Pedoţir al ei, ca o prinţesă, doi oameni îi aduc de mâncare la masă şi pocnesc din farfurii, dar Bielka? O vorbă să scoată măcar! Vezi, el, Pedoţir, vorbeşte, şi vorbeşte pentru amândoi, că nu i se mai închide gura o clipă. De când trăiesc n-am mai văzut să-i placă unui om să trăncănească atâta ca lui Pedoţir, dracu’ să-l ia despre ce, şi să chicotească mereu. Asta se cheamă ia noi: singur ai spus gluma şi singur ai râs.

În afară de noi trei, mai stă cineva la masă: unul cu obrajii roşii. Habar n-am cine e şi ce e, dar pare să fie un mare mâncău, pentru că toată vremea cât Pedoţir vorbeşte şi râde, el îşi umple fălcile întruna, cum scrie la noi: „Trei care au mâncat…”, adică a mâncat cât trei… Asta mânca, şi ăla vorbea, şi vorbea tot numai despre nişte lucruri aşa de străine de mine, că-mi intrau pe o ureche şi-mi ieşeau pe cealaltă. „Antrepiză”… „biroul guberniei”… „visterie”… „Japonia”… Din toate, numai de Japonia răbdam să aud, pentru că de o vreme eram niţeluş cumătru cu Japonia.

Pe vremea războiului – cred c-o ştii şi dumneata – caii au ajuns la mare preţ şi erau căutaţi cu luminarea, aşa că au venit şi la mine şi mi-au luat calul în primire, mi l-au măsurat şi mi l-au pus să alerge încolo şi încoace, după care mi-au dat un bilet alb. Dar de spus, le-am spus-o:

— Am ştiut de mai înainte, zic, că degeaba vă e osteneala, cum scrie la noi: „Un om drept cunoaşte sufletul vitei lui”, adică *nu* calul lui Tevi poate fi trimis la război.

Dar nu te* supăra, pani Şalom Alehem, că intru din una într-alta şi că aşa aş mai putea, doamne fereşte, să mă abat de pe şleah. Vorba aia: mai bine să ne întoarcem la ale noastre şi să vorbim de ceea ce mă doare mai mult.

Scurt, prin urmare, am băut şi am mâncat în lege, şi când ne-am ridicat de la masă, mă ia Pedoţir de braţ şi mă duce într-altă odaie, împodobită şi ea împărăteşte, cu puşti şi cu pumnale pe pereţi şi cu tunuri mici pe masă, şi mă pofteşte să iau loc pe un fel de divan moale ca untul şi scoate dintr-o cutie de aur două ţigări groase de foi şi le aprinde, una pentru el, alta pentru mine, apoi se aşază în faţa mea, îşi întinde picioarele şi-mi zice:

— Ştii de ce am trimis după dumneata?

Aha! îmi zic. Acu o să aflu de la el de ce m-a chemat. Dat îl fac pe prostul şi-i spun:

— La noi, în cărţile sfinte, scrie aşa: „Sunt eu

paznicul fratelui meu?”… Aşa că de unde ai vrea să ştiu de ce ai trimis după mine?

Îmi zice el:

— Am vrut să stau de vorbă cu dumneata chiar despre dumneata.

Pesemne o slujbă! îmi zic şi fac către el:

— Numai să fie vorba despre ceva bun, mă rog!… Să aud!

Îşi scoate Pedoţir trabucul din gură şi începe să-mi toarne o cuvântare:

— Dumneata, zice el, eşti un om destul de deştept şi n-o să te superi dacă o să-ţi vorbesc deschis. Trebuie să ştii că eu fac afaceri mari, şi când faci asemenea afaceri mari, cum fac eu…

Da! îmi zic. Aici o să vină vorba de mine. Şi i-o tai tocmai la mijloc, să-i spun:

— Cum scrie la noi, zic, în cărţile sfinte: „Cel care-şi măreşte averea îşi măreşte şi grijile”… Asta ştii ce înseamnă?

La asta el îmi răspunde foarte deschis:

— Vreau să-ţi spun, zice el, adevărul curat! zice el. Eu, zice el, n-am învăţat niciodată după cărţile sfinte, zice el, şi nici nu ştiu măcar, zice el, cum arată la faţă.

Şi după ce-mi spune vorbele astea, Pedoţir începe să chicotească.

Pricepi sau nu pricepi cum vine treaba? După ce te-a pedepsit Dumnezeu să rămâi un dobitoc necioplit, în loc s-o laşi încurcată, te mai şi apuci să te lauzi.

— Chiar aşa, zic, am şi crezut: că la de-alde astea, dumneata nu te pricepi. Dar mai bine, zic, să te aud mai departe.

Face el către mine:

— Mai departe, am vrut, zice el, să-ţi spun că la afacerile mele, şi la numele meu, şi la averea mea, nu şade

bine, zice el, să ţi se zică dumitale, zice el, Tevi lăptarul. Trebuie să ştii, zke el, că eu sunt binecunoscut cu gubernátorul şi că la mine în casă, zice el, poate să vină o dată un Brodski, un Poliakov şi poate chiar şi un Rothschild!

Pedoţir îmi vorbeşte şi-mi vorbeşte, şi eu mă uit la chelia lui lucioasă şi-mi zic: S-ar putea prea bine întâmpla ca tu să fii binecunoscut cu gubernátorul şi ca Rothschild să-ţi vină o dată în casă, dar de vorbit vorbeşti ca cel mai mare porc dintre porci!

Şi-i răspund, dat de astă dată puţintel supărat:

— Şi atunci ce-i de făcut, zic, dacă, într-adevăr, îţi vine o dată Rothschild în casă?

Crezi poate că a simţit înţepătura? De loc! Cum scrie la noi: „Nici urzici, nici pădure!” Adică nici măcar pe de departe.

— Am vrut, zice el, să dai dracului, zice el, toate afacerile dumitale de brânză şi unt şi să te apuci, zice el, de altceva.

— Să mă apuc, zic, de ce?

— De tot ce vrei 1 zice el. Puţine afaceri, zice el, sunt pe lumea asta P Eu, zice el, o să te ajut cu câte parale o să fie nevoie, numai, zice el, să se isprăvească odată cu Tevi lăptarul. Sau… stai! Ştii ce ţi-aş spune? Ce ar fi, zice el, dacă… un-doi-trei… ai pleca în America? Ha?

După ce a isprăvit, îşi bagă din nou trabucul între dinţi, cu ochii ţintă în ochii mei, şi chelia-i luceşte.

Ei? Ce poţi să răspunzi unui mitocan ca ăsta? La început m-am gândit: Ce stai, Tevi, nemişcat, ca un lemn? Ridică-te, trânteşte uşa după tine şi fugi din casa lui, fără să mai întorci capul! Aşa m-au apucat la ficaţi vorbele lui. Obrăznicie de „antreprenor!”… Ce-i asta să-mi porunceşti să dau cu piciorul într-o bucată de pâine cinstită şi să plec în America? Pentru că s-ar putea întâmpla vreodată ca

Rothschild să-ţi vină în casă, să fie Tevi dator să-şi ia lumea în cap? Şi inima-mi clocoteşte ca un cazan, mai ales că eram pornit de mai înainte şi pentru altceva: din pricina Bielkăi. Mă frigea când mă gândeam la Bielka: Ce-mi stai tu acolo, ca o prinţesă, printre alea o sută de ceasornice şi o mie de oglinzi, când aici Pedoţir mi-l întoarce pe tat tău, Tevi, pe dos şi pe faţă, pe cărbuni încinşi? Aşa să-mi ajute Dumnezeu, îmi zic, cum soră-ta Hudel a nimerit-o mult mai bine ca tine! Ce-i drept e drept, n-are o casă ca asta, plină de zorzoane şi fleacuri, ca tine, dar are în schimb un bărbat, un Chipăruş, care de el singur nici nu vrea să-i pese, fiindcă tot gândul lui e numai la ceilalţi… Şi, în afară de asta, are pe umeri un cap, nu o oală de gătit, cu o chelie lucioasă, şi o gură are Chipăruş, ce gură! O gură de aur! Lui, dacă-i spui un cuvânt din cărţile sfinte, îţi răspunde îndată cu trei!… Stai tu, „antreprenorule” dragă, că acuşi o să-ţi dau în cap cu ceva din cărţile sfinte, de o să-ţi ia piuitul! Şi-i zic:

— Că tu nu ştii să citeşti în cărţile noastre, care-ţi rămân tăinuite, zic, o să ţi-o iert 1 Dacă unul de-ai noştri stă la Iehupeţ şi-şi zice Pedoţir şi e „antreprenor”, poate să zacă şi cărţile noastre sfinte în pod 1 Dar ceva până şi pe înţelesul celui mai prost dintre proşti tot o să-ţi spun: „Din păr de câine nu poţi face sită de mătase”.

Se uită el la mine ca pisica în calendar şi-mi zice:

— Asta ce-nseamnă?

— Asta, zic, înseamnă că din păr de câine nu poţi face sită de mătase.

— Şi ca ce, zice el, mi-o spui asta?

— De-aia, zic, că-mi ceri să plec în America.

Pedoţir începe să chicotească:

— Dacă 1111 în America, face el către mine, poate fi şi în Palestina! Toţi bătrânii pleacă în Palestina.

Aşa cum mi-a spus cuvintele astea, aşa mi-au intrat în

cap ca un cui. Stai! Poate că nu-i chiar aşa de rău pe cât îţi închipui! Poate că-i ceva bun 1 Pentru că decât să te alegi cu bucuriile astea de la copii, cum te alegi tu, ar fi poate mai sănătos pentru tine să pleci în Palestina! Nerodule 1 Pe cine ai aici şi ce poţi să pierzi? Nevastă-ta, Golda, Dumnezeu s-o ierte, doar e de mult în mormânt, şi nici tu n-o duci cu mult mai bine ca ea! Până ciad eşti dator să te tăvăleşti pe lumea asta?… Şi, pe de altă parte, trebuie să ştii, pani Şalom Alehem, că pe mine de mult mă trage într-acolo, spre Palestina. Aş vrea să fiu şi eu la Zidul Plângerii, la mormintele străbunilor noştri şi la mormântul străbunei noastre Rahela, să văd cu ochii mei Iordanul, şi muntele Sinai, şi Marca Roşie, şi cum arată Pitam şi Ramses, şi încă alte asemenea locuri sfinte, şi gândurile mă dus înspre ţara binecuvântată a Canaanului, în care, vorba aia, „curge lapte şi miere”.

Dar Pedoţir nu mă lasă nici să visez şi-mi sare la mijloc:

— Ei, ce trebuie să mai stai atâta pe gânduri? Undoi-trei…

— La dumneata, zic, toate sunt, cu ajutorul lui Dumnezeu, un-doi-ttci, cum scrie la noi: „Fără vorbă multă”… Dar pentru mine asta-i treabă grea, fiindcă, zic, să te apuci să pleci în Palestina, trebuie să ai cu ce.

Pedoţir începe să chicotească, se ridică, se apropie de masă, deschide un sertar, scoate de acolo o pungă şi începe să-mi numere în hârtii una şi una o sumă destul de frumuşică. Eu, fără să mai aştept mult, adun de pe masă toate hârtiile – ca să vezi cât de tare e banul! – le vâr cât mai adânc în buzunar şi vreau să-i spun măcar câteva vorbe din cărţile sfinte, care să-l lămurească ce cred despre el, dar el nici nu vrea să mă asculte.

— Atâta cât vezi, zice el, o să-ţi ajungă până peste cap pentru drum. Şi când o să te afli acolo, pe loc, zice ei,

şi o să mai ai nevoie de bani, să scrii, zice el, câteva rânduri şi, un-doi-trei, o să ţi se trimită câte parale îţi trebuie. Cred că nu-i nevoie să-ţi mai aduc aminte să pleci, pentru că, după câte te ştiu, eşti om cinstit şi ai obiceiul să te ţii de cuvânt.

După ce isprăveşte, Pedoţir râde iar cu râsul lui mărunţel, care-ţi pătrunde până în măruntaie. În clipa aste* îmi zic: Ce-ar fi să-i zvârl banii ăştia în obraz şi să-i spun că pe Tevi nu-i cumperi cu bani şi cu Tevi să nu vorbeşti de cinste şi de cuvânt? Dar până să deschid gura ca să-i vorbesc, Pedoţir sună şi o cheamă pe Bielka:

— Sufleţelul meu, ştii? Tatăl tău ne părăseşte 1 Vinde tot ce are şi pleacă, un-doi-trei, în Palestina.

Cum scrie la noi: „Am visat un vis şi nu ştiu ce vis”… Bătu-l-ar Dumnezeu să-l bată de „antreprenor!” îmi zic şi mă uit la Bielka. Dar Bielka, nimic. Nici măcar să strâmbe din nas. Stă ţeapănă, fără o picătură de sânge în obraz, îşi mută privirea de la mine la el, de la el la mine şi nu scoate un cuvânt.

Eu mă iau după ea şi nu deschid gura nici eu, aşa că tăcem amândoi, cum scrie în cărţile noastre: „Să mi se lipească limba de cerul gurii…”, adică am amuţit.

Capul mi se învârteşte şi tâmplele îmi zvâcnesc. De ce mi-o fi tău? mă întreb. Pesemne de la trabucul ăla grozav pe care mi l-a dat să-l fumez. Dar uite că şi Pedoţir fumează! Fumează şi trăncăneşte, trăncăneşte, că nu i se mai închide gura o clipă, măcar că ochii-i clipesc, fiindcă se pare că-l trage la somn.

— Trebuie, zice el, să pleci de aici la Odesa, zice el, cu trenul, şi de la Odesa, pe mare, până la Iafa. Şi vremea cea mai bună ca să pleci pe mare, zice el, este numai acu, pentru că, zice el, mai târziu încep să fie furtuni, şi zăpezi şi… şi… şi… I se împleticeşte limba-n gură fiindcă moare de somn, dar îi dă mereu înainte:

— Şi când o să fii, zice el, gata de drum, să ne dai, zice el, de ştire, şi o să venim, zice el, amândoi la gară, să-ţi iei rămas bun de la noi, că altfel cine ştie dacă o să ne mai vedem vreodată!

După ce încheie vorbele astea, să mă ierţi de cuvânt, cu un căscat lung, se ridică şi-i spune Bielkăi:

— Sufleţelul meu, zice el, rămâi niţel aici, ca eu să mă pot întinde, zice el, pentru câteva minute.

De când eşti, îi zic eu în gând, n-ai zis o vorbă mai deşteaptă ca asta! Acu, cel puţin, am pe cine să-mi vărs focul!

Şi mă pregătesc să mă apuc de Bielka şi să-i arunc în obraz tot veninul care mi s-a adunat în suflet de azi-dimineaţă, când deodată fii-mea mi se aruncă de gât şi începe să plângă... dar să vezi plâns! Fetele mele, să fie sănătoase, au toate acelaşi obicei: mai întâi fac pe grozavele, dar, când e la o adică, plâng ca nişte bocitoare. Ia, de pildă, pe fii-mea mai mare, ITudel 1 Câte lacrimi a vărsat în ceasul despărţirii, când a trebuit să plece în surghiun, înspre ţara aia îngheţată, să împartă sărăcia cu Chipăruş al ei 1 Dar Hudel nici pe departe n-a plâns atâta cât îmi plânge Bielka acum.

Vrei să ştii adevărul? Eu, aşa cum mă cunoşti niţel, nu sunt omul ăla care să plâng. Din inimă am plâns numai o dată: când nevastă-mea Golda, Dumnezeu s-o ierte, zăcea întinsă pe jos, şi încă o singură dată am plâns cu şiroaie de lacrimi: când Hudel a plecat după Chipăruş al ei, şi eu am rămas la gară, ca un mare nerod, singur, cu căluţul meu. Şi mi s-a mai întâmplat să vărs lacrimi de vreo câteva ori, dar mai mult nu-mi amintesc să am obiceiul să plâng. Dar Bielka m-a tulburat aşa de rău cu hohotele ei, că nu m-am mai putut stăpâni şi nici nu m-a mai răbdat inima să-i spun măcar un cuvânt. Mie nu trebuie să-mi spui multe. Pe mine mă cheamă Tevi. I-am priceput repede lacrimile. N-au fost

doar aşa, nişte lacrimi ca oricare altele. Astea au fost, mă înţelegi, lacrimi, cum scrie la noi: „Pentru păcatul că nu te-am ascultat”... adică pentru păcatul că n-ai ascultat pe tatăl tău.

Aşa că, în loc să-i trag un perdaf cum i se cuvine şi să-i spun fără înconjur tot ce cred despre Pedoţir al ei, am început să-i vorbesc de necazurile mele, cu câte o pildă din cărţile sfinte, şi cu încă o pildă, aşa cum ştie Tevi. Bielka mă ascultă şi-mi zice:

— Nu, tată, zice ea, nu de asta plâng! Eu n-am cu nimeni nimic. Pe mine altceva mă doare: că tu trebuie să pleci, zice ea, şi că eu n-am cum să te ajut.

— Ei, lasă, lasă, zic, vorbeşti, zic, ca un copil. Ai uitat, zic, că avem un Dumnezeu mare pe lume şi că tatăl tău, zic, mai e încă în toate minţile? Mare lucru la tat tău să facă o plimbare până în Palestina şi înapoi, cum scrie în cărţile noastre: „Şi au plecat şi s-au odihnit”, cum s-ar zice: A plecat şi s-a întors!

Aşa vorbeam Bielkăi, dar mie-mi ziceam: Tevi! Minţi! Tevi, o dată plecat în Palestina, eşti ca şi mort!

Şi Bielka, parcă mi-ar fi ghicit gândurile, îmi zice:

— Nu, tată, zice ea. Aşa poţi să mângâi numai un copilaş. Îi pui o jucărică în mână şi-i povesteşti, zice ca, că a fost odată ca niciodată... Şi dacă-i vorba de o poveste, zice ea, să-ţi povestesc eu ţie, nu tu mie. Dar ceea ce o să-ţi povestesc, zice ea, e mai mult trist decât vesel.

Ai auzit? Fetele lui Tevi nu vorbesc numai aşa, să vorbească. Şi începe Bielka să-mi spună o poveste din o mie şi una de nopţi. Cum Pedoţir ăsta al ei a ajuns din mic, mare, cum, singur, numai cu mâinile lui, s-a ridicat, dintre oamenii cei mai de jos, până la locul cel mai de sus şi că acuma va ajunge aşa ca în casa lui să vină un Brodski... şi de asta împarte în dreapta şi-n stingă pomeni şi zvârle cu miile. Dar pentru că e încă prea puţin să se vadă că eşti

plin de bani, ci mai trebuie să dovedeşti că eşti şi de neam mare, Pedoţir se dă peste cap să arate că el nu-i un oarecare, cules din gunoaie, şi se laudă că se trage din Pedoţirii ăia mari şi că tat său a fost şi el un vestit „antreprenor”.

— Cu toate că, zice Bielka, el ştie prea bine că eu ştiu că tat său a fost lăutar. Azi, zice ea, Pedoţir povesteşte peste tot că tatăl nevesti-sii a fost un milionar.

— Cine, zic, a fost milionar? Eu? Dacă, zic, mi-a fost scris vreodată să am milioane, să-mi ajute Dumnezeu s-o fi ispăşit cu asta!

— Ce ştii tu, tată, zice fii-mea, cum îmi ard obrajii când îmi face cunoştinţă, zice ca, cu oamenii lui şi începe să le povestească despre tatăl meu, şi despre unchii mei, şi despre toate neamurile mele… nişte poveşti, că te miri de unde le scoate… şi pe toate, zice ea, trebuie să le asculţi, şi la toate să taci, fiindcă la de-alde astea, zice ea, e foarte supărăcios.

l



— La tine, zic, asta se cheamă supărăcios, dar la mine se cheamă că e un ticălos şi un neruşinat t

— Nu, tată, zice ea, nu-l cunoşti! Pedoţir nu-i de loc aşa de rău cum îl crezi. Are numai un singur cusur: un minut e aşa, şi un minut e altminteri. Dar e bun la inimă şi săritor. Lui dacă i te plângi, zice ea, şi dacă-l nimereşti în toane bune, ţi-ar da şi sufletul… ca să nu mai vorbesc de mine… eu sunt pentru el ochii din cap. Tu crezi, zice ea, că eu nu am la el niciun cuvânt? Uite, nu demult l-am înduplecat să scape pe Hudel şi pe bărbatu-său din gubernia aia îndepărtată. Mi-a jurat, zice ea, că o să facă pentru ei tot ce poate, chiar dacă l-ar costa mii şi mii, dar un singur lucru le cere: ca de acolo să fugă de-a dreptul în Japonia.

— De ce în Japonia? zic. De ce nu în Indii, sau, de pildă, în Abisinia, la regina Saba?

— Fiindcă în Japonia are afaceri! zice ea. În lumea întreagă, zice ea, are afaceri. Cât îl costă pe el, zice ea, să bată depeşe numai o singură zi, ne-ar ajunge nouă tuturor, zice ea, să avem cu ce trăi o jumătate de an. Dar la ce folos, zice ea, dacă eu nu sunt eu!

— Asta vine cam aşa cum scrie la noi, în cărţile sfinte: „Dacă n-o să am eu singur grijă de mine, cine o să aibă grijă de mine?”, cum s-ar zice, eu nu sunt eu, tu nu eşti tu.

În felul ăsta-i vorbesc: cu câte o vorbă din cărţile sfinte, dat inima mi se sfâşie în bucăţi-bucăţele când văd ce viaţă amară duce copilul meu, săracu’, vorba aia: în cinste şi bogăţie.

— Soră-ta Hudel, zic, n-ar răbda asta!

Bielka nici nu-mi dă voie să isprăvesc.

— Tată, zice ea, doar ţi-am mai spus-o o dată că pe mine să nu mă asemui cu Hudel. Hudel a trăit, zice ea, pe vremea Hudelel, zice ea, şi Bielka trăieşte pe vremea Bielkăi. De la vremea Hudelei, zice ea, până la vremea Bielkăi, e tot aşa de departe, zice ea, ca de aici până în Japonia.

Dumneata pricepi ceva din vorbele astea încurcate şi întortocheate?

Pe scurt, că văd că te grăbeşti, pani! Numai două minute, şi am isprăvit cu toate poveştile. După ce m-am îndopat bine cu griji şi necazuri la fericita asta de mezină a mea, Bielka, am ieşit de acolo, cum scrie la noi: „Trist eşti şi cu capul în piept, de ruşine”… frânt, fărâmiţat şi am izbit de pământ, cu necaz, trabucul din mână.

— Lua-te-ar dracu’ să te ia! zic.

— Pe cine, reb Tevi? aud pe cineva în spatele meu.

Întorc capul, mă uit… el e! Froim peţitorul, arză-l-ar

focu!

— Bună ziua! zic. Ce cauţi aici?

— Ce cauţi, zice el, dumneata?

— Am fost, zic, să-mi văd copiii!

— Ce fac? zice el.

— Ce să facă? zic. Măcar de ne-ar merge nouă aşa!

— După câte văd, zice el, eşti foarte mulţumit de marfa mea.

— Şi încă ce mulţumit! zic. Dumnezeu să ţi-o răsplătească însutit şi înmiit.

— Îţi mulţumesc de urare, zice el, dar ce ar fi dacă la binecuvântarea asta mi-ai da şi câţiara gologani?

— N-ai luat destul, zic, pentru peţitorie?

— Atâta să mai aibă Pedoţir al dumitale, zice el, câte parale mi-a dat!

— Cum? zic. Ţi-a dat aşa de puţin?

— Nu atât că-i puţin, zice el, dar cu ce inimă mi-a dat!

— Adică?

— Adică, zice el, nu mi-a mai rămas nicio para.

— Unde, zic, ţi s-au dus banii?

— Mi-am măritat, zice el, o fată.

— Într-un ceas bun! zic. Să-ţi dea Dumnezeu să fie cu noroc şi numai de bucurii, zic, să ai parte de la copii!

— Ce să-ţi spun… Bucurie! zice el. Am nimerit peste un ginere… un şarlatan, care o bătea pe fii-mea de o smintea, şi după ce i-a luat ăi câţiva gologani, zice el, a fugit în America.

— De ce, zic, l-ai lăsat să plece atât de departe?

— Ce ai fi vrut, zice el, să-i fac?

— Ar fi trebuit, zic, să-i pui sare pe coadă!

— Eşti, zice el, vesel, pesemne, reb Tevi!

— Măcar, zic, de ai fi dumneata pe jumătate, să-ţi dea Dumnezeu!

— Ce vorbeşti? zice el. Şi eu care te socoteam bogătaş! Dacă-i aşa, zice el, poftim, ia puţin tabac de la mine 1

După ce am tras puţin tabac pe nas şi am scăpat de peţitor, m-am întors acasă în sat şi am început să-mi vând gospodăria, veche de atâţia şi atâţia ani. Îţi închipui că nu atât de repede se face, pe cât se vorbeşte. Fiecare ulcică şi fiecare flecuşteţ mă ustura. Asta îmi amintea de răposata nevastă-mea, Dumnezeu s-o ierte, ailaltă îmi amintea de copii. Dar nimic nu m-a durut mai mult decât calul. Faţă de căluţul meu mă simţeam dator oarecum. Ba bine că nu 1 Stai şi munceşti de atâta vreme împreună cu el, rabzi de foame împreună cu el, îţi rupi spinarea împreună cu el… şi deodată să te scuturi de el.

Mi I-a luat un apar, pentru că e greu să ai de-a face cu cotiugarii. Cotiugarii ştiu numai să te i; i peste picior. Cinci vin la ei să le vând calul, îmi zic:

— Pentru numele lui Dumnezeu, reb Tevi, ăsta-i cal la dumneata?

— Dar ce e? zic. Sfeşnic?

— Nu-I sfeşnic! zic ei. E o mirţoaga.

— Cum mârţoagă?

— Uite-aşa! O gloabă de peste treizeci de ani, fără urmă de dinţi, cu o buză vânătă şi-i tremură pielea pe coaste ca unei babe în toiul gerului.

Îţi place vorbă de cotiugari? Aş putea să jur că bietul căluţ a înţeles fiecare cuvânt, cum scrie la noi: „Boul îşi cunoaşte cumpărătorul”, adică un dobitoc simte că eşti pe cale să-l vinzi. Dovadă am că atunci când am bătut palma cu apărut şi i-am spus: „Noroc şi sănătate!” – calul şi-a întors deodată botişorul lui scump spre mine şi m-a privit aşa, parcă ar fi vrut să-mi spună, cum scrie la noi: „Asta-i răsplata pentru toată truda mea?”, adică aşa-mi mulţumeşti pentru anii în care te-am slujit? Mă uit pentru

cea din urmă oară la căluţul meu, pe care apărut îl ia în primite să-l muştruluiască, şi eu rămân după aceea singur-singurel, în picioare, şi-mi zic: Dumnezeule! Cât de înţelept ştii să cârmuieşti lumea! Uite! Ai făcut un Tevi şi ai făcut şi un cal, şi amândoi au pe lumea asta aceeaşi soartă… Numai că unul are norocul să poată sta de vorbă cu tine şi să-ţi spună tot ce are pe suflet, pe când calul ce e? Un mut, Dumnezeu să mă ierte!

Te uiţi la mine, pani Şalom Alehem, cum mi s-au umplut ochii de lacrimi şi sunt sigur că-ţi zici: „Lui

Tevi ăsta pesemne că i s-a făcut dor de cal!” De ce, omule, numai de cal? De toate îmi pare rău şi de toate o să-mi fie dor. O să-mi fie dor de cal, o să-mi fie dor de sat, o să-mi fie dor de primar, şi de poliţai, şi de vilele din Boiberic, şi de bogătaşii din Iehupeţ – dar-ar boala în ei! şi până şi de Froim peţitorul, fiindcă, la urma urmei, dacă stai să te gândeşti, nu-i decât un biet nevoiaş, care umblă, săracu’ de el, după o bucăţică de pâine. Cu ajutorul lui Dumnezeu, dacă o să ajung cu bine în Palestina, nici eu singur nu ştiu ce o să fac acolo, dar asta e limpede ca ziua: că mai întâi şi întâi o să mă duc la mormântul mamei Rahela, şi la mormântul mamei Rahela o să mă rog pentru copiii mei, pe care n-o să-i mai văd niciodată, şi o să-l am în grijă şi pe Froim peţitorul, şi pe el, şi pe dumneata, şi pe toţi. Uite, îţi dau mâna I Cuvântul e cuvânt I şi fii sănătos, şi pleacă sănătos, şi noroc să-ţi dea Dumnezeu!

ŞTERGE-O DE-AICI!

*Scrisă în 1914*

Să-mi trăieşti şi să-mi fii sănătos, pani Şalom A! chem! De o bună bucată de vreme umblu să te întâlnesc, că mi s-a adunat olecuţă de marfă tocmai bună pentru dumneata. Tot întreb, cum scrie la noi: „Unde eşti?”, de ce nu te mai arăţi pe aici? Şi mi se spune că umbli prin lume, undeva departe, peste ţări şi mări, cum scrie în cărţile

sfinte: „O sută douăzeci şi şapte de ţări”.

Dar mi se pare că te uiţi la mine cu nişte ochi nu ştiu cum. Nu-ţi vine să crezi şi te întrebi: O fi el, n-o fi el?

El e, pani Şalom Alehem! El 1 Vechiul dumitale prieten, Tevi. Chiar el, Tevi lăptarul, acelaşi Tevi de altă dată, doar că nu mai e lăptar, ci un om oarecare, un om ca atâţia oameni ca el, un bătrân, precum vezi, măcar că după vârstă nu sunt aşa de bătrân, cum scrie la noi: „Arăt ca de şaptezeci de ani”, dat mai am mult până la şaptezeci de ani. Că mi-e părul aşa de albit? Crede-mă că nu de prea mari bucurii, prietene dragă. Ba nişte necazuri de-ale mele, ba nişte necazuri de-ale noastre, ale tuturor... de! vremuri grele! Vremuri aprige pentru ai noştri!... Dat ştiu că altceva te miră pe dumneata: ţi-ai adus, pesemne, aminte că mi-am luat rămas bun de la dumneata, mai demult, când eram gata să plec în Palestina. De asta-ţi închipui, desigur, că am şi venit înapoi de acolo şi arzi de nerăbdare să afli veşti noi de la străbunica noastră Rahela, şi de la Zidul Plângerii, şi de la încă altele la fel. Trebuie să te liniştesc, dacă ai timp să asculţi minunăţii, dar să fii numai urechi, cum scrie la noi: „Ascultaţi ce vă spun!”, şi după aia o să spui şi dumneata că omul e o vită şi că avem un Dumnezeu mare şi că el cârmuieşte lumea.

Pe scurt, mi s-a spus: „Şterge-o!” Aşa mi s-a spus, cum scrie la noi: „Pleacă din ţara ta, din locul în care te-ai născut”... adică şterge-o din satul în care te-ai născut şi în care ai trăit şi ţi-ai trăit toţi anii şi du-te, cum scrie la noi: „În ţara pe care ţi-o voi arăta”, adică într-acolo unde o să te ducă ochii... Şi când îşi găsesc ei să i-o spună asta lui Tevi? Tocmai atunci când e bătrân, şi slab, şi singur, cum scrie la noi: „i>a nu ne părăseşti la bătrâneţe!”

Dar cu care ţi le încurc, şi era cât pe ce să uit că ţinem abia la începutul începutului şi că încă nu ţi-am povestit ce se mai aude în Palestina. Ce ai vrea să se audă,

prietene dragă? O ţară, noi să fim sănătoşi 1 „Ţara în care curge lapte şi miere”, cum scrie în cărţile noastre. Păcat numai că Palestina e-n Palestina, şi că eu, deocamdată, sunt încă aici. Auzi! Se vede că la mine s-au gândit înţelepţii noştri când au scris în cărţile sfinte: „Oricum, sunt un om pierdut!”, un nenorocit am fost totdeauna şi nenorocit am să mor. Puteai să crezi că, iaca-iaca, sunt cu un picior de partea cealaltă, în ţara „sfântă” adică. Trebuia numai să iau un bilet, să mă urc în vapor, şi, haida, porneşte-o!

Aşa s-ar fi întâmplat dacă n-ar fi un dumnezeu pe lume, care ce crezi că-mi face? Stai să asculţi o poveste! Ginerele meu mai mare, Motel Camzel, croitorul de la Anatevka, mi se bagă în pat teafăr, sănătos, şi-mi moare. Acuma, la dreptul vorbind, Motel n-a fost niciodată ceea ce se cheamă voinic. Ce poate fi, Dumnezeu să mă ierte, un biet meseriaş, care, cum scrie la noi: „Zi şi noapte stătea aplecat peste carte”, adică zi şi noapte stătea aplecat peste aţă şi ac şi cârpea pantaloni, să mă ierţi. Aşa a mers treaba până a căpătat oftică şi a început să tuşească şi să scuipe atâta că şi-a scuipat tot ce i-a mai rămas din plămâni şi nu i-au mai putut ajuta la nimic nici doctor, nici babe, nici lapte de capră, nici ciucalată cu miere. A fost un băiat bun, deşi fără carte, dar cinstit, şi o iubea pe fii-mea, viaţa şi-ar fi dat pentru ea! Şi a muncit din răsputeri pentru copii! Cât despre mine, dracu’ îl lua după mine!

Scurt, după ce a făcut cum scrie la noi: „Moise a murit!”, adică după ce a murit, mi-a lăsat moştenire taman ce-mi lipsea. Cum să mă mai pot gândi la plecare în Palestina? Am avut o Palestină destul de bună şi aşa, la mine acasă. Zi-mi şi dumneata: cum să laşi aici o fiică văduvă, cu o grămadă de copilaşi orfani, fără o bucăţică de pâine? Cu toate că, dacă te gândeşti bine, cu ce aş fi putut s-o ajut eu, care nu mai eram decât un sac găurit? Pe

bărbatu-său doar n-o să i-l mai pot învia şi nici copiilor n-o să li-l mai pot aduce pe tăticul lor înapoi de pe lumea ailaltă! Şi-apoi nu eşti nici tu altceva decât un biet păcătos, care vrea ca la bătrâneţe să-şi mai odihnească ciolanele şi să silită că-i om, nu o vită! Destul te-ai tăvălit! Destul ţi-ai risipit viaţa în mărunţişuri! A venit vremea să te mai gândeşti niţel şi la lumea ailaltă. Mai ales după ce am făcut praf din sărăcia aia de gospodărie: calului, cum ştii, i-am dat drumul de mult, vacile mi le-am vândut pe toate, până la una, aşa că a mai rămas numai o pereche de juncani, din care ar putea ieşi ceva ca lumea dacă ar fi bine hrăniţi. Şi, deodată, apucă-te, la bătrâneţe, să creşti orfani, să ajungi tată de copii mici!

Şi cu asta crezi că sunt gata? Stai! Nu te grăbi! Abia acuma începe adevărata poveste, fiindcă asta o ştii mai demult: dacă dă peste Tevi o belea, de coada ei se ţine încă o belea. De pildă, când mi se întâmpla să piară o vită, numaidecât după ea mi se prăpădea încă o vită. Aşa a făcut Dumnezeu lumea, şi aşa o să rămână în veci 1 S-a isprăvit 1

Scurt 1 De fii-mea, Bielka, cred că-ţi aminteşti, că a câştigat lozul cel mare: a pus mâna pe ceva gras, pe un Pedoţir, o grozăvie, un „antreprenor” de pe vremea războiului cu japonezii, care a venit la Iehupeţ cu saci plini de bani şi s-a îndrăgostit de fii-mea… voia o fată frumoasă şi l-a trimis la mine pe Froim peţitorul, arză-l-ar focul să-l arză, a căzut în genunchi, s-a dat peste cap, cât pe ce să-l lovească damblaua, şi a luat-o de nevastă, fără zestre, fără nimic, şi a răsturnat peste ea un munte de daruri, de briliante şi diamante… noroc ca ăsta mai rar, nu-i aşa?

Ei, uite că clin toată afacerea asta praful s-a ales, şi ce praf! De să ţi se facă părul măciucă! Fiindcă dacă Dumnezeu porunceşte ca roata să se întoarcă, toate ţi se întorc deodată pe dos: uite, mai adineauri ai fost sus de

tot, şi până să-ţi dai seama pe ce lume te afli, trosc! iar te trezeşti cu nasu-n noroi, cum scrie în cărţile noastre: „Cel care coboară să vadă ce-i în cer şi ce-i pe pământ”. Lui Dumnezeu îi place să se joace cu oamenii, of, că tare-i mai place lui Dumnezeu să se joace. Aşa s-a jucat de nu ştiu câte ori şi cu Ţevi, cum scrie la noi: „Când se înalţă, când coboară”, adică l-a zvârlit ba în pod, ba în beci. La fel s-a întâmplat şi cu Pedoţir al meu.

Mai ţii minte, desigur, cât de grozav era cu căscioara aia a lui, cu cele treisprezece slujnice ale lui, cu oglinzile, şi cu ceasornicele, şi cu zorzoanele lui din Iehupeţ, ceva de speriat! Şi-ţi aminteşti că ţi-am povestit, mi se pare, cum am rugat-o pe Bielka să aibă grijă ca el să-i cumpere casa neapărat! Da, şi? Fireşte că nici n-au vrut să m-asculte, fiindcă ce pricepe un tată? Un tată nu pricepe nimic. Şi care crezi că a fost sfârşitul? Sfârşitul a fost… numai duşmanilor mei să le dea Dumnezeu un asemenea sfârşit 1 După ce că din toată măreţia lui a ieşit cu un faliment şi şi-a vândut toate oglinzile şi toate ceasornicele, împreună cu diamantele şi briliantele neveste-sii, Pedoţirul meu a mai fost şi în primejdie să fie închis, aşa că s-a văzut nevoit s-o şteargă unde a dus mutu’ iapa, tocmai în America. Acolo pleacă toate inimile zdrobite, de ce să nu fi plecat şi ei? La început le-a mers ca vai de lume. Ai câţiva gologani cu care au venit n-au ţinut mult, şi când n-au mai avut ce muica, au trebuit, săracii, să muncească din greu, că ai noştri în Egipt, şi ei, şi ea. Acu, ea – mi scrie că a început, cu ajutorul lui Dumnezeu, să se mai descurce niţel: fac ciorapi la o maşină şi, de bine, de rău, îşi scot bucăţica de pâine. Noroc că sunt numai ei doi, scrie Bielka, şi că n-au, slavă domnului, copii 1 Ei, te întreb? Să nu-l ia toţi dracii să-l ia?… pe Froim peţitorul, pentru partida lui cu Pedoţir şi pentru noroiul în care m-am băgat? Adică ce r l-ar fi stricat Bielkăi să se fi măritat, de pildă, ca Zeiţei, cu un

meseriaş, ori ca Hudel, cu un dascăl? Că nici ele s-au dat peste cine ştie ce noroace şi că una-i văduvă, şi că cealaltă e hăt-departe, undeva, în deportare? Dar asta-i voinţa lui Dumnezeu 1 Cum i-ar putea sta un om împotrivă?

Auzi! Deşteaptă femeie a mar fost nevastă-mea Golda, Dumnezeu s-o ierte, că s-a uitat la vreme împrejur, şi-a luat rămas bun de la lumea asta neroadă şi a şters puţina pe lumea ailaltă. Fiindcă, zi-mi şi dumneata: decât să ai cu copiii atâtea necazuri câte are un Tevi, nu-i de o mie de ori mai bine să mori P Numai că ce scrie la noi? „Nu din voia lui trăieşte omul", adică nu se cade să faci ce vrei cu viaţa, şi dacă o faci, ţi se dă peste mină.

Dar văd că am luat-o alături de şleab, aşa că bai să ne întoarcem la cele ce-ţi povesteam, adică să lăsăm.

— Tevie lăptarul 041 cum spui în cărţile d unu tale, pe prinţ şi să ne apucăm de prinţesă.

Vra să zică, unde ţineam? A! Că mi s-a spus: „Şterge-o de-aici!" Dar înainte de a merge mai departe, te rog să mă laşi să-ţi povestesc altceva. S-ar putea să-ţi folosească o dată.

Scurt, asta s-a întâmplat mai demult, îndată după războiul cu Japonia, în toiul căldurilor cu „cosnitiţia", când au început vremurile grele pentru ai noştri, mai întâi în oraşele mari, apoi prin târguşoare, dar până la mine n-au ajuns şi n-au putut cu niciun chip să ajungă. De ce?

Uite-aşa! Când trăieşti de atâta vreme printre ţărani, numai printre ţărani, eşti legat de toţi gospodarii din sat. Prieteni, cum scrie la carte. „Tătucu Tevel" e la ei în mare cinste. De ce? Dacă-i vorba de un sfat, hai să vedem ce spune Tevel! Un leac pentru friguri? Tot la Tevel! Câţiva gologani împrumut pentru o zi, două? Iar la Tevel 1 Ei? Mai trebuia să-mi pese de pogromuri, de fleacuri, când chiar ţăranii mi-au spus-o de atâtea ori să nu mă tem de nimic, că ei n-or să dea voie să mi se întâmple ceva rău de

la nimeni? Şi aşa a şi fost! Stai să auzi!

Scurt, vin odată de la Boiberic acasă – pe atunci stăteam încă bine, mai făceam negoţ de brânză, şi unt, şi smântână – îmi desham calul, îi dau porţia lui de fân şi de orz, dar nici n-apuc să mă spăl pe mani pentru masă, ce să vezi? Curtea plină de oameni, obştea întreagă, de la gospodarii cei mai de vază, în cap cu primarul Ivan Poperile, până la ţăranul cel mai sărac, ciobanul Trohim, şi toţi îmi par cam nu ştiu cum, cu ceva de sărbătoare în ei 1 La început am simţit o izbitură în inimă: de unde sărbătoare, hodoronc-tronc? Sau nu cumva au venit să mă înveţe „cosnitiţia" şi pe mine?

Dar îndată mi-am zis: Tevi 1 Mai dă-o încolo de treabă 1 Ar trebui să-ţi fie ruşine! Toată viaţa ai trăit, tu, un singur evreu, unul, în pace şi prietenie printre atâţia ţărani şi nu s-a atins nimeni de tine nici cu un fir de pai 1

Şi ies din casă să-i primesc cu un bună ziua cât se poate de prietenos:

— Hai noroc, oameni buni! Ce vânt vă aduce pe la mine? Ce mai nou pe la voi?

lese din grămadă Ivan Poperile, primarul, şi-mi spune de-a dreptul, fără niciun ocol:

— Am venit, zice el, Tevel, la tine pentru că vrem să te batem!

Frumoase cuvinte, ce spui? Asta se cheamă la noi „limbă ascunsă", adică limbă tăinuită, să n-o poată pricepe oricine. Că mi s-a întunecat văzul, poţi să ţi-o închipui şi singur. Dar să le-o arăt că mă sperii, asta nu 1



Dimpotrivă! Tevi nu-i un copil! Şi le zic, vesel nevoie mare:

— Să vă fie într-un ceas bun, zic, dar de ce v-aţi adus aminte aşa de târziu? Prin alte părţi, zic, aproape că s-a şi uitat de asta 1

Îmi răspunde Ivan Poperile, primarul, fără măcar să clipească din ochi:

— Uite ce e, Tevel! zice el. Ne-am sfătuit, zice el, cu toţii, între noi, dacă să te batem ori nu. Peste tot, zice el, lumea vă bate, zice el, aşa că de ce să nu fii bătut şi tu?… Şi obştea a hotărât, zice el, să te batem. Numai că nu ştim nici noi singuri ce să facem cu tine, Tevel: să-ţi spargem doar geamurile, zice el, şi să-ţi spintecăm plăpumile, şi pernele, şi să le golim de fulgi, zice el, ori să-ţi dăm foc, zice el, la casă, la grajd şi la toată gospodăria?

Aici mi s-a făcut rău de-a binelea şi mă uit lung la oamenii ăştia cum stau sprijiniţi în ciomege şi-şi şuşotesc ceva între ei. Pesemne, îmi zic, că nu-i loc de glumă! Dacă-i aşa, îmi zic, e cum scrie la noi: „Apa a ajuns până la gât”, adică eşti în mare primejdie, Tevi 1 Fiindcă, îmi zic, puţine se pot întâmpla? Hehei, Tevi, îmi zic, cu moartea nu te juca! Trebuie să le spui ceva, neapărat! Şi ce s-o mai lungesc, prietene dragă! Pesemne că s-a întâmplat cu mine o minune, că m-a ajutat ăl-de-sus să nu mă pierd cu firea şi să le vorbesc ţăranilor aşa:

— Ascultaţi, oameni buni! zic. De vreme ce obştea a hotărât aşa, s-a isprăvit! zic. O fi ştiind obştea mai bine că asta şi-a câştigat Tevi la voi: să faceţi praf din toată gospodăria şi din tot avutul lui. Dar ştiţi, zic, că mai este ceva mult mai sus decât obştea? Ştiţi, zic, că este un Dumnezeu pe lume? Nu-l cred, zic, pe Dumnezeul meu, sau pe Dumnezeul vostru. Vorbesc de Dumnezeul acela, zic, de Dumnezeul nostru al tuturor, care stă, zic, acolo sus şi vede toate ticăloşiile, zic, care se petrec aici, jos. S-ar putea, zic, ca chiar el să fi hotărât să fiu pedepsit de pomană, prin voi, prin cei mai buni prieteni ai mei, dar s-ar putea, zic, la fel de bine să fie tocmai pe dos, şi ca el, dimpotrivă, să nu vrea, zic, sub niciun cuvânt, ca lui Tevi să i se facă vreun rău… Dar cine, zic, poate şti ce vrea

Dumnezeu? Hai să vedem, zic, dacă se găseşte cineva printre voi, zic, să ia asupra lui, zic, să ne spună care-i adevărul.

Scurt, se vede că şi-au dat seama că aşa de uşor n-au s-o scoată la capăt cu Tevi, şi-mi zice Ivan Poperile, primarul:

— Lucrurile, zice el, stau aşa: noi, cu tine, Tevel, n-avem nimic. Măcar că eşti jidan, zice el, nu eşti om rău. Dar, zice el, una cu alta n-are a face. De bătut trebuie să te batem. Aşa cum a hotărât obştea, aşa tre' Tevi lăutarul baie să rămână. Măcar geamurile să ţi le spargem. Asta, zice el, *trebuie* s-o facem, zice el, fiindcă dacă se întâmplă să treacă cineva pe aici, las să vadă, zice el. că te-am bătut, altminteri, zice el, ne pune amendă…

Uite, cu vorbele astea cu care-ţi povestesc mi-a răspuns primarul, aşa să-mi ajute Dumnezeu 1 Ei, acu te întreb, pani Şalom Alehem, că dumneata eşti doar un om care cutreieră lumea, are Tevi dreptate când zice că avem un Dumnezeu mare şi bun?

Vra să zică, ţi-am povestit ce: ni s-a întâmplat după război. Acu să ne întoarcem la istoria aia, când am fost poftit s-o şterg: „Şterge-o!"… Asta mi s-a spus nu demult şi cu tot dinadinsul. Aici, mă-nţelegi, nu mi-au mai putut fi de folos niciun fel de cuvântare şi niciun fel de mustrări. Trebuie să ţi-o povestesc până în cele mai mici amănunte, aşa cum ştiu că-ţi place.

Lucrurile s-au petrecut tocmai în zilele când Mende! Beilis, ţapul nostru ispăşitor, a avut de suferit pentru păcatele altora şi când toată lumea fierbea. O dată, stau aşa, la mine pe prispă, adâncit în gânduri. Era vară. Soarele ardea şi capu-mi lucra: Auzi, auzi! Unde s-a mai pomenit aşa ceva? În vremurile de azi! O lume aşa de înţeleaptă! Oameni aşa de mari! Dar Dumnezeu unde-i? Bătrânul nostru Dumnezeu de ce tace? Cum de îngăduie

asemenea lucruri? Cum asta, şi cum aia, şi iar cum, şi cum!

Şi tot cu mintea la Dumnezeu, te pierzi în gândurî înalte: Ce este lumea asta de aici? Şi ce este lumea ailaltă? Şi de ce să nu vină Mesia? Of, îmi zic, ca deştept ar fi Mesia ăsta dacă s-ar repezi acuma până la noi, călare pe calul lui alb! Ar fi tare frumos! Niciodată n-a avut sărăcimea noastră atâta nevoie de el ca acuma. Nu ştiu cât de mult îi duc dorul bogătaşii noştri de-alde Brodski din lehupeţ, sau un Rothschild din Paris. S-ar putea ca ei să se sinchisească de el ca de zăpadă de anţărţ. Dar noi, ăştialalţii, calicii din Kasrilifka, şi din Mazepovka, şi din Zlodeevka, sau chiar din lehupeţ, şi până şi cei din Odesa, îl aşteptăm, vai, ce! mai aşteptăm 1 Mai-mai să ne iasă ochii din cap de atâta aşteptare! Asta ni-e toată nădejdea acum: poate s-o îndura Cel-de-sus să facă minunea să vină Mesia…

Până una-alta, aşa cum stau dus pe gânduri, mă uit – un cal alb şi cineva stă călare pe el, chiar la poarta casei mele. Ptriuuu 1 S-a oprit, a descălecat, a legat calul de gard şi vine drept spre mine.

— Bună ziua, Tevel 1

— Bună ziua, bună ziua, înălţimea-ta! îi răspund cu voie bună, dar în sinea mea îmi zic, cum scrie la noi: „Haman a sosit!”, dacă stai şi-l aştepţi pe Mesia, îţi vine poliţaiul. Şi mă ridic în faţa lui:

— Bine-ai venit 1 zic. Ce mai nou, înălţimea-ta, şi ce veşti bune îmi aduci?

Şi inima, să-mi sară din loc, că aş vrea să ştiu odată ce şi cum! Dar poliţaiul, poliţaiul nu se grăbeşte de loc. Mai întâi îşi aprinde ţigara, scoate încetişor fumul pe nări, scuipă şi-mi zice:

— Cam cât timp ţi-ar trebui, Tevel, să-ţi poţi vinde, zice el, casa şi toate boarfele tale?

Mă uit la el.

— De ce, zic, să-mi vând casa? zic. De pildă, cui strică dacă stau aici? zic.

— De stricat, zice el, nu strici nimănui. Dar, zice el, am venit la tine să te alung din sat.

— Numai atât? zic. Altceva nimic? Pentru care fapte bune mi se cuvine? De ce-mi faci o asemenea cinste?

— Nu eu te alung! zice el. Gubernia te alungă!

— Gubernia? zic. Dar ce are gubernia cu mine, să mă alunge?

— Nu numai pe tine te alungă, zice el, şi nu numai de aici, ci din toate satele de jur-împrejur: şi din Zlodeevka, zice el, şi din Gabrilevka, şi din Kostolomovka, zice el, şi chiar din Anatevka, zice el, care până acu a fost târguşor, dar care de azi înainte e socotit sat, numai ca să poată fi goniţi de acolo, zice el, toţi ai voştri!

— Până şi Leizer Wolf, casapul, o să fie gonit? Şi Naftule Gherş, ologul? Şi hahamul de acolo? Şi rabinul?

— Toţi, toţi! zice el şi face cu mâna parcă ar tăia ceva cu cuţitul.

Aici m-am simţit ceva mai bine, fiindcă vorba aia: dacă nu eşti singur… Dar necaz tot îmi e, şi în piept mă frige ca un jăratic, aşa că m-apuc să-i spun poliţaiului:

— Zi-mi, te rog, zic, cel puţin ştie înălţimea-ta că eu trăiesc în satul ăsta cu mult înaintea ta? Ştii, zic, că uite aici, în colţişorul ăsta, a trăit şi tatăl meu, Dumnezeu să-l ierte, zic, şi bunicu-meu, Dumnezeu să-l ierte, şi bunică-mea, Dumnezeu s-o ierte?

Şi-i înşir toate neamurile mele pe nume, cine şi unde a trăit şi cine şi unde a murit.

Poliţaiul, e drept, mă ascultă, şi după ce am isprăvit, îmi zice:

— Al dracului ovrei mai eşti, Tevi! zice el. Numai că ai de vorbit, şi vorbit… La ce-mi trebuie, zice el, toate poveştile astea despre bunicile tale şi despre bunicii tăi P

Lasă-i pe ei, zice el, să fie sănătoşi acolo în rai, şi tu, zice el, adună-ţi catrafusele şi şterge-o la Berdicef!

Acu, mi-e şi mai mare necaz: nu-ţi ajunge, câine ce eşti, că-mi vii cu o asemenea veste, mă mai iei şi peste picior: „Şterge-o la Berdicef”? Măcar să-l scutur puţin. Şi-i zic:

— Înălţimea-ta! zic. De câtă vreme eşti tu mai mare aici ai auzit tu de multe ori, zic, pe careva dintre vecxni, zic, să li se plângă că Tevi l-ar fi furat, ori ucis, ori înşelat, ori să-i fi luat, doar aşa, cel mai mic lucru? Hai, întreabă-i pe săteni, zic, dacă nu s-au înţeles cu mine mult mai bine decât cu oricare altul! Spune şi tu, înălţimea-ta, zic, dacă n-am fost nu ştiu de câte ori chiar la tine, zic, să te rog să fii mai blând cu ţăranii 1

Pesemne că asta nu-i mai face nicio plăcere, fiindcă se ridică de pe scaun, îşi striveşte ţigara între degete şi o zvârle cât colo, apoi îmi zice:

— Eu, zice el, n-am timp să pălăvrăgesc de pomană cu tine. Mi-a venit, zice el, o hârtie, şi încolo nu mă mai priveşte nimic. Hai, vino-ncoa’, zice el, de-mi iscăleşte hârtia. Ţi se dau trei zile răgaz, zice el, să-ţi vinzi tot ce ai şi să te pregăteşti de plecare.

Când am văzut cât de prost stau, îi zic:

— Îmi dai trei zile 1 zic. Trei ani să trăieşti pentru asta, în belşug şi bucurie 1 Dumnezeu, zic, să-ţi răsplătească însutit şi înmiit, zic, pentru bucuria pe care mi-o faci cu vestea asta bună a ta!

Mă rog, l-am săpunit zdravăn, cum ştie Tevi. Fiindcă, ce mi-am zis? Şi aşa şi aşa, tot e vai şi amar de capul meu. Ce am de pierdut? Dacă aş fi mai tânăr măcar cu vreo douăzeci de ani, şi dacă mi-ar mai fi trăit nevastă-mea Golda, Dumnezeu s-o ierte* şi dacă aş fi fost acelaşi Tevi lăptarul ca pe vremea când îi mergeau treburile bine, ehehei! Nu m-aş fi lăsat aşa, cu una, cu două! M-aş fi

împotrivit, m-aş fi bătut până la sânge. Pe când aşa, ce? Cum scrie în cărţile sfinte: „Cine suntem şi ce este viaţa noastră?” Ce sunt azi şi cine sunt? Un om bolnav, un om frânt, un ciob! Ah, tu, Dumnezeule mare! îmi zic. Ce te ţii ca scaiul numai de Tevi? De ce nu te-ai juca măcar o dată, în glumă, de pildă, cu un Brodski, sau cu un Rothschild? De ce nu li se spune şi lor: „Şterge-o!”? Lor cred că le-ar sta mult mai bine. Mai întâi ar gusta cu adevărat ce se cheamă a fi evreu. Şi apoi să vadă şi ei că avem un Dumnezeu mare pe lume.

Pe scurt, toate astea nu sunt decât vorbărie goală. Lui Dumnezeu nu-i poţi cere socoteală şi nici nu poţi să-i dai sfaturi cum să cârmuiască el lumea. El dacă zice: „Al meu este cerul, al meu e pământul”, înseamnă că el e stăpânul şi că de el trebuie să asculţi. Ce a zis el, e zis 1

Intru,» prin urmare, în casă şi-i zic lu’ fii-mea, văduva:

— Zeiţei, zic, ne cărăbănim de aici, zic, undeva, la oraş. Destul am trăit, zic, în sat. Schimbi locul, schimbi norocul. Tu apucă-te îndată, zic, şi vezi de pregăteşte din vreme aşternutul, şi samovarul, şi toate bulendrele alea, şi eu, zic, o să mă duc să-mi vând casa. A venit, zic, o hârtie s-o ştergem de-aici, zic, şi până în trei zile, zic, nici urma să nu rămână de noi!

Cum mă aude ce veste îi dau, izbucneşte fii-mea, văduva, într-un hohot de plătis, şi plozii se iau după ea, şi încep să plângă şi ei, şi se face în casă o larmă, ce să-ţi mai spun? Eu, fireşte, mă supăr şi-mi vărs necazul pe biata fii-mea:

— Ce-i asta pe voi? zic. Ce aveţi cu mine? Ce v-aţi apucat să bociţi aşa, din senin? Dar cine sunt eu? zic. Unul singur la părinţi, să mă alint la Cel-de-sus? Puţini de-ai noştri, zic, sunt acuma goniţi de la sate? Du-te numai de ascultă ce-mi povesteşte poliţaiul. E vorba ca Anatevka ta,

care până acum a fost târguşor, să ajungă şi ea, zic, cu ajutorul lui Dumnezeu, de dragul evreilor, sat, ca să poată fi alungaţi cu toţii de acolo. Şi dacă-i aşa, zic, cu ce sunt eu mai rău decât ceilalţi evrei?

Dar cât încerc eu să-i vorbesc fii-mi, ca, tot femeie.

— Şi încotro s-o apucăm? zice ea. Unde să ne ducem, zice ea, să căutăm în goană oraşe?

— Proasto 1 zic. Când a venit Dumnezeu la străstrăstrăbunicul Avram şi i-a zis, zic: „Pleacă din ţara ta”, adică şterge-o din ţara ta, crezi că Avram, zic, l-a întrebat un singur cuvânt: încotro? Dacă Dumnezeu i-a zis: „În ţara pe care am să ţi-o arăt”, asta înseamnă în toate cele patru vânturi. O să mergem, zic, încotro o să ne ducă ochii. Ce o să se întâmple cu toţii, o să se întâmple şi cu noi. Şi adică de ce eşti tu mai cu moţ decât soră-ta Biclka, milionăreasa? Dacă ei îi dă mâna să fie acuma cu bărbatusău în America şi să tragă mâţa de coadă, poate să-ţi dea mâna şi ţie. Să mulţumim lui Dumnezeu, zic, să avem măcar cu ce ne mişca. Ceva, zic, mai avem dinainte, ceva avem de la vitele pe care le-am vândut şi ceva o să mai luăm şi pe casă. Din ceva cu ceva, tot ne alegem cu ceva, aşa că, slavă domnului, avem. Şi chiar dacă, doamne fereşte, n-am avea nimic, zic, tot ne e cu mult mai bine decât lui Mendel Beilis.

Pe scurt, am înduplecat-o să nu se mai încăpăţâneze atâta şi am făcut-o să priceapă că dacă poliţaiul vine să-ţi aducă o hârtie cum că trebuie să părăseşti satul, nu poţi să fii atât de porc să nu pleci. După aia, m-am repezit până în sat, de-a dreptul la Ivan Poperile, primarul. E un gospodar plin de parale şi moare după casa mea. Vin la Ivan şi, fără să-i suflu o vorbă despre povestea cu poliţaiul, îi zic:

— Află, dragă Ivane, că părăsesc satul.

Zice el:

— Dar ce ţi-a venit?

— Mă mut, zic, la oraş. Vreau să fiu, zic, printre evrei. Nu mai sunt tânăr, zic, şi poate, ferească Dumnezeu, se întâmplă să mor…

Îmi zice Ivan;

— Şi de ce să nu mori aici? Parcă cine te împiedică?

Îi foarte mulţumesc şi-i zic:

— Aici mai bine mori tu, zic, fiindcă ţie ţi se cuvine rândul întâi, şi eu, zic, o să mă duc să mor printre ai mei… Cumpără-mi, dragă Ivane, casa şi grădina. Altuia, zic, nu i-aş vinde-o. Dar ţie ţi-o vând!

— Cât vrei, zice el, pe casă?

— Cât, zic, dai?

Şi aşa, el, mie: „Cât vrei?”, eu, lui: „Cât dai?”… şi ne-am pus pe tocmeală, şi ne-am bătut palma întruna, şi ne-am tocmit atâta, şi ne-am bătut palma atâta, mai dă tu, mai las eu, până a dat Dumnezeu şi ne-am înţeles din preţ şi am şi luat de la el pe loc o arvună, ca să nu se răzgândească, doamne fereşte. Uite aşa am dat, pe jumătate mai mult de pomană, într-o singură zi, tot ce am avut şi am alergat să tocmesc o căruţă să-mi care la gară rămăşiţa de sărăcie şi… stai să auzi încă o poveste cum numai lui Tevi i se poate întâmpla. Dar te rog s-o asculţi, că n-o să te mai ţin mult. În două cuvinte am isprăvit!

Scurt, înainte de plecare, vin acasă, nu mai găsesc casă, ci o pustietate. Pereţii goi, parcă ar plânge cu lacrimi. Pe jos, numai boccele, şi boccele, şi iarăşi boccele. Pe vatră stă pisica, săraca, tristă ca o orfană, că m-a apucat la inimă şi mi-au venit lacrimile în ochi.

Dacă nu mi-ac şi ruşine de iii-mea, aş plânge în hohote, fiindcă, nu-i aşa? Tot casa mea părintească. Aici am crescut, aici am muncit din greu o viaţă de om… şi deodată, pe nepusă masă, şterge-o de-aici! Orice ai spune, îţi yine să mori de necaz! Dar Tevi nu-i o muiere, aşa că mă ţin cu dinţii să nu mă ghicească ai mei cum mă simt şi,

chipurile vesel, zic fii-mi, văduva:

— Ia vino aici, zic, Zeiţei! Unde eşti?

Şi-mi vine Zeiţei din odaia de alături, cu ochii roşii şi cu nasul umflat. Aha, îmi zic, fii-mea iar mi s-a pus pe bocete cât am lipsit. Ce-i şi cu femeile astea 1 Niciuna, nici două, plâng. La ele lacrimile sunt ieftine.

— Proasto! zic. Ce te-a apucat iar plânsul? Zi şi tu: nu eşti o proastă? Gândeşte-te, zic, cum stai tu şi cum stă Mendel Beilis.

Dar ea nici nu mă ascultă şi-mi spune:

— Tată, zice ea, tu nici nu ştii de ce plâng!

Zic:

— Ba ştiu foarte bine! Cum să nu ştiu? Plângi, zice pentru că-ţi pare rău după casă. Aici te-ai născut şi ai crescut, şi acu ţi-e necaz. Crede-mă, zic, că dacă n-aş fi Tevi, ci altul, zic, aş săruta şi eu pereţii ăştia goi, şi poliţele astea goale din bucătărie, şi mi-aş lipi şi eu obrazul de pământul ăsta. Îmi pare rău după fiecare fărâmiţă de aici, ca şi ţie. Proasto! Până şi pisica, zic, de pe vatră, o vezi cât stă ea de tristă! Măcar că-i o biată făptură nevinovată, care nu poate vorbi, zic, ţi-e milă de ea că rămâne fără stăpân!

— Las că ai de cine să-ţi fie milă mai multă! zice fii-mea Zeiţei.

— De cine?

— Uite de cine: noi plecăm, zice ea, şi lăsăm aici un suflet de om, singur şi părăsit.

Eu nu pricep ce vrea să-mi spună şi o întreb:

< = * Ce tot îndrugi acolo? Ce suflet de om? Ce singur şi părăsit?

— Tată, zice ea, eu nu: „i vorbesc aiurea. Îţi vorbesc de Hava noastră!

Îţi jur pe ce vrei că numai cât am auzit numele ăsta, parcă ar fi turnat cineva peste mine o găleată cu apă fiartă,

ori că m-a izbit cu un par în cap. Şi mă năpustesc asupra fii-mi şi-o fac cu ou şi cu oţet:

— Ce-mi vii aşa, pe nevisate, cu Hava? zic. Doar ţi-am mai spus-o, zic, de atâtea ori, că niciodată să nu mi se mai pomenească de Hava!

Crezi, poate, că fii-mea se sperie? De loc 1 Fetele lui Tevi sunt de o dârzenie!…

— Tată, zice ea, în loc să te superi aşa, mai bine ţi-ai aminti de câte ori ne-ai spus-o chiar tu că omului trebuie să-i fie milă de om, cum îi e milă unui tată de copilul lui.

Auzi ce-mi spune? Eu, fireşte, mă supăr şi mai rău şi-i trag o săpuneală, aşa cum i se cuvine.

— De milă, zic, îmi vorbeşti? Dar mila ei unde a fost, zic, când am stat sluj, ca un câine, în faţa popii, bătu-l-ar Dumnezeu să-l bată, şi i-am sărutat picioarele, şi ea poate că se ascundea în odaia de alături şi poate că auzea fiecare cuvânt? Şi unde a fost mila ei când mama, Dumnezeu s-o ierte, zăcea, zic, moartă aici pe pământ? Unde a fost ea atunci? Şi nopţile, zic, în care n-am dormit din pricina ei? Şi durerea, zic, care m-a chinuit toată vremea şi mă chinuieşte şi acum de câte ori îmi aduc aminte ce ispravă ne-a făcut şi de dragul cui ne-a dat cu piciorul… unde, zic, a fost mila ei de mine?

Şi inima nii se strânge aşa, că nu mai pot scoate un cuvânt.

Dar crezi că fata lui Tevi n-a găsit ce să-mi răspundă?

— Doar tu singur spui, zice ea, că dacă unui om îi pare rău pentru cele ce a făcut, până şi Dumnezeu îl iartă.

— Îi pare rău? zic. Prea târziu 1 Crenguţa, zic, o dată ce s-a rupt de copac, zic, trebuie să se usuce. Frunza care a căzut, zic, trebuie să putrezească, şi acuma, gata, am isprăvit. Un cuvânt să nu mai aud despre asta!

Scurt, când a văzut că numai cu vorba nu poate s-o scoată la capăt cu mine – Tevi doar nu-i omul pe care l-ai

putea face să-şi mute gândurile vreodată – sare fii-mea la mine şi începe să-mi sărute mâinile.

— Tată, îmi zice ea, să n-am parte de fericire în viaţa mea, să mor, uite aici, pe loc, dacă n-o să te uiţi la ea, aşa cum ai făcut-o şi atunci, în pădure, când ea s-a rugat de tine s-o laşi să-ţi vorbească, şi tu ai întors căruţa şi ai fugit!

— Ce-i asta pe capul meu? zic. Ce-i pacostea asta? Ce te agăţi aşa de mine? zic.

Dar ea mă ţine de amândouă mâinile şi-mi vorbeşte mai departe:

— Să n-am parte de fericire, zice ea, să mor dacă n-o s-o ierţi, zice ea, fiindcă-i fiica ta, zice ea, ca şi mine!

— Ce te ţii de capul meu? zic. Ea nu mai e fata mea! Ea, zic, a murit de mult.

— Nu, n-a murit, zice ea, şi e din nou fiica ta! zice ea. Cum a aflat că ne alungă de aici. şi-a zis că ne alungă pe toţi, adică şi pe ea, împreună cu noi. Acolo unde suntem noi – mi-a spus Hava – este şi ea. Nenorocirea noastră e şi nenorocirea ei. Şi ca dovadă, zice ea, uite, tată, aici bocceluţa ei!

Toate astea mi le spune Zeiţei într-un răsuflu, fără să-mi dea voie să-i spun un cuvânt, îmi arată o bocceluţă roşie… şi chiar în aceeaşi clipă văd că dă în lături uşa dinspre odaia cealaltă şi strigă: „Hava!” aşa cum mă vezi şi te văd.

Ce să-ţi mai spun, prietene dragă? întocmai aşa cum scrii dumneata în cărţile dumitale: zdravănă, proaspătă, frumoasă, ca-ntotdeauna, fără să se fi schimbat cu nimic, doar puţin trasă la faţă şi cu privirea puţin îngrijorată, dar cu capul drept şi mândru, Hava răsare în prag, rămâne o clipă pe loc, se uită la mine, eu mă uit la ea, întinde amândouă braţele spre mine şi numai o vorbă poate rosti, o singură vorbă:

— Tată!

Te rog să mă ierţi, dar când îmi aduc aminte, îmi vin şi acum lacrimile în ochi. Dar, cu toate astea, să nu crezi că Tevi a vărsat, doamne fereşte, măcar o singură lacrimă, ori că a lăsat să se vadă că i s-a muiat inima de bucurie. Moft! Ce s-a petrecut în clipele alea în sufletul meu, asta-i altceva. Eşti doar tată şi dumneata, ca şi mine, şi cunoşti ca şi mine ce înseamnă mila de copiii tăi şi cam ce simţi când copilul tău, oricât ar fi păcătuit faţă de tine, te răscoleşte cu privirea lui şi-ţi strigă: „Tată!”... Ei, atunci aş vrea să te văd pe dumneata să-mi fii aşa de viteaz şi să-l goneşti! Dar îndată îmi vine iar în minte ce poznă mi-a făcut Hava! Şi-l văd pe Fedka Galagan, înghiţi-l-ar pământul!... şi pe popă, arză-l-ar focu!... şi lacrimile mele... şi pe nevastă-mea Golda, Dumnezeu s-o ierte!... Nu! Spune-mi şi dumneata cum poţi să uiţi toate astea... cum poţi să uiţi?... Dar, pe de altă parte, îmi zic iar: Ce vorbeşti, omule? Doar e fiica ta! Cum de-şi poate îngădui cineva să fie atât de neînduplecat, dacă până şi Dumnezeu zice despre el că este un dumnezeu iertător?... Mai cu seamă că fetei îi pare rău de tot ce a făcut şi vrea să se reîntoarcă la tatăl ei şi la Dumnezeul ei!

Ce spui, pani Şalom Alehem? Că dumneata eşti doar un om care face cărţi şi care dă lumii sfaturi, spune-mi, să te aud: ce ar fi trebuit Tevi să facă? S-o strângă în braţe, ca pe fata lui, s-o sărute şi să-i spună cum spunem-noi de ziua ispăşirii păcatelor: „Am uitat...”, cum s-ar zice: Vino la mine, eşti copilul meu! Sau poate să fi întors căruţa din drum, ca odinioară în pădure, şi să-i spun: Pleacă! Du-te sănătoasă înapoi la Fedka al tău!

Nu! închipuieşte-ţi că ai fi fost în locul lui Tevi şi spune-mi cinstit, ca unui prieten adevărat, ce ai fi făcut? Şi dacă nu poţi să-mi dai pe loc un răspuns, îţi dau răgaz cât vrei, să te gândeşti. Dar, până una-alta, trebuie să-mi văd de drum. Nepoţeii mă aşteaptă. Vor să-şi vadă bunicul.

Trebuie să ştii că nepoţeii îţi sunt de o mie de ori mai adânc săpaţi în inimă decât copiii. „Copiii şi copiii copiilor tăi!”... păi glumă-i asta?

Fii sănătos şi iartă-mă că te-am bătut atâta la cap cu ale mele. Acu o să ai ce să scrii! Dac-o vrea Dumnezeu, ne mai vedem!... Cu bine!

CUPRINS

Pag.
*Prefaţă III*
*Nota traducătorului* XV
Eu, nevrednicul 1
Câştigul cel mare 7
Nici praful nu s-a ales 39
Copiii de azi 69
Hudel 103
Hava 135
Dorinţe 163
Tevi pleacă în Palestina 193
Şterge-o de-aici! 233

Responsabil de carte: li. Joii Tehnoredactor: I. Gheorghiu Corector: E. Vrancea

*Dat la cules*: 16.12.6 *O. Bun de tipar*: *07.02 61. Tiraj*: *40.140 ex. Hârtie tipar* de 50 *g/m1, Fi.* 700 x920/32. *Coli ed. 9, 12. Coli de tipar 8, 75. Ediţia 1. Comanda* 535/ *Planşe tiefdruck 1. A.*: *nr.* O/096. *Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 A-3/-R.*

Tiparul executat „sub comanda nr. 2190 la Combinatul Poligrafic Casa Scânteii V. Stalin”, Bucureşti – R.P.R, în colecţia

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI vor apărea:

M. SADOVEANU

Locul unde nu s-a întâmplat nimic* însemnările lui Neculai Manea romane miksz Ath kAlm An

Căsătorie ciudată roman

A. P. CEHOV
Doamna cu căţelul nuvele
G. TOPÂRCEANU
Balade vesele şi triste versuri
JAN DRDA
Orăşelul de pe coline roman
L. N. TOLSTOI
După bal
Lei *4*